

LAPIN LUONNONTUOTEALA

NYKYTILA JA MAHDOLLISUUDET

OUTI H. MANNINEN

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahaisto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

FOODWEST

MTT
KETEK
TEKNOLOGIAKESKUS
KETEK OY

LAPIN AMK⁷
Lapland University of Applied Sciences
OAMK HELSINKI AMMATTIKORKEAKOULU

ITÄ-SUOMEN
YLIOPISTO

HELSINGIN YLIOPISTO
RURALIA-INSTITUUTTI

2014

Julkaisija Helsingin yliopisto
Ruralia-instituutti
www.helsinki.fi/ruralia

Kampusranta 9 C
60320 SEINÄJOKI

Lönrotinkatu 7
50100 MIKKELI

Sarja Raportteja 127

Kannen kuva Jouni Hyvärinen

ISBN 978-952-10-8503-1 (pdf)

ISSN 1796-0630 (pdf)

ESIPUHE

Luonnontuotteilla tarkoitetaan joko sellaisenaan tai jalostettuna käytettäväksi sopivia luonnonvaraisia tai puoliviljeltyjä kasveja tai sieniä. Myös maaperän ainekset, kuten savi ja turve, ovat luonnontuotteita. Lisäksi luonnontuotteisiin kuuluvat mm. puiden sivutuotteet, kuten pihka, mahla, kävyt, havut, oksat, tuohi, terva, puuhiili ja pettu. Puiden sivutuotteet, maaperän ainekset ja kuitukasvit sekä muut koriste- ja punontamateriaalit luokitellaan erikoistuotteisiin. Luonnontuoteala tarkoittaa luonnonmarjoihin, -sieniin ja -yrtteihin sekä muihin luonnontuotteisiin liittyvää toimintaa kuten raaka-aineen talteenoton luonnosta ja sen jatkojalostuksen, yritystoiminnan, koulutuksen, neuvonnan ja tutkimuksen.

Tässä julkaisussa esitetään luonnontuotealan nykytila ja tulevaisuuden mahdollisuudet Lapin maakunnassa. Lisäksi raportissa esitetään luonnontuotteiden käytön kehityksen painopisteet ja esitetään toimenpide-ehdotuksia monipuoliseen luonnontuotteiden käyttöön Lapin maakuntaa kehittäen. Raportin laatimisessa hyödynnettiin yrityksille ja toimijoille laadittuja kyselyjä ja haastatteluja sekä erillisiä kehittämistyöpajoja.

Raportti on laadittu Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin hallinnoimassa Luonnontuotealan innovaatioverkosto ja toimialan uudet mahdollisuudet (LT-INNO) -hankkeessa osatoteuttajina toimivien Lapin ammattikorkeakoulun (entinen Rovaniemen ammattikorkeakoulu, RAMK) ja Maa -ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen (MTT) Rovaniemen toimipisteen välisenä yhteistyönä. Muita LT-INNO -hankkeen osatoteuttajia ovat Foodwest Oy, Oulun ammattikorkeakoulu, Lapin ammattikorkeakoulu, Itä-Suomen yliopisto sekä Teknologiakeskus KETEK Oy. Hankkeen toteutusaika on 1.12.2011–30.11.2014. Hanke toteuttaa Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaa 2007–2013 ja sitä rahoittavat Lapin, Pohjois-Pohjanmaan ja Etelä-Pohjanmaan ELY-keskukset Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahastosta.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	7
ABSTRACT	9
1 JOHDANTO	11
2 LAPIN MAAKUNTA	12
3 LAPIN LUONNON JA LUONNONTUOTEALAN ERITYISPIIRTEITÄ	15
3.1 Lapin luonto	15
3.2 Matkailu.....	16
3.3 Lapin luonnontuoteala.....	17
3.4 Lapin luonnontuotealan yritykset	21
3.5 Lapin luonnontuotealan toimijat.....	22
3.5.1 Koulutusorganisaatiot.....	22
3.5.2 Muita luonnontuotealaan liittyviä organisaatioita	23
4 LUONNONTUOTEALAN NYKYTILA JA MAHDOLLISUUDET LAPISSA – ALUEEN YRITTÄJIEN JA TOIMIJOIDEN NÄKEMYKSIÄ	24
4.1 Tutkimusaineisto ja -menetelmät.....	24
4.2 Yritys- ja toimijahaastattelut.....	24
4.2.1 Luonnontuotealaa edistävät verkostot, yhteistyötahot ja toimijat Lapissa	24
4.2.2 Hyvät esimerkit luonnontuotealan edistämiseksi Lapissa.....	26
4.2.3 Luonnontuotealan nykytila – vahvuudet ja painotukset.....	26
4.2.4 Luonnontuotealan tulevaisuus – mahdollisuudet ja kehitysnäkymät.....	28
4.2.5 Luonnontuotealan kehittämistä rajoittavat tekijät Lapissa.....	31
4.2.6 Luonnontuotealan yrittäjyyttä hankaloittavat tekijät.....	31
4.2.7 Keskeisimmät tutkimus-, koulutus- ja kehittämistarpeet	32
4.2.8 Ideat yrittäjyyden edistämiseksi Lapissa.....	33
4.2.9 Toivottavat yhteistyön laajenemissuunnat ja luonnontuotealan kehittämiseen tarvittavat tahot.....	34
4.3 Lapin alueellinen INNO-työpaja I.....	34
5 LUONNONTUOTEALAN ALUEELLINEN NELIKENTTÄANALYYSI (SWOT)	38
6 LAPIN LUONNONTUOTEALAN TAVOITETILA, KEHITTÄMISEN PAINOPISTEET JA TOIMENPITEET	39
LÄHTEET	42
LIITE 1. Luonnontuotealan yritys- ja toimijahaastattelu -kyselylomake	44
LIITE 2. Lapissa toteutettuja ja meneillään olevia luonnontuotealan hankkeita ja projekteja.....	48
LIITE 3. Lapin toimintaryhmät 2013	55
LIITE 4. Luonnontuotealan yrityksiä Lapissa 2013.....	56
LIITE 5. Luonnontuotealan koulutustarjonta Lapin oppilaitoksissa	60
LIITE 6. Luonnontuotealan organisaatioita Lapissa.....	61
LIITE 7. Haastattelututkimuksessa syksyn 2012 aikana haastatellut henkilöt.....	65

KUVAT

Kuva 1. Lapin maakunta ja maakunnan muodostavat seutukunnat kunnittain	12
Kuva 2. Lapin luonnon on sopeuduttava yllättäviinkin olosuhteisiin	15
Kuva 3. Lapin maakunnan toiminnalliset matkailuvyöhykkeet.....	16
Kuva 4. Väinönputken viljelyä Rovaniemellä	19
Kuva 5. Väinönputkesta on kehitetty useita tuotteita.....	20

TAULUKOT

Taulukko 1. Lapin seutukunnat luonnehdintoineen	14
Taulukko 2. Lapin maakunnan toimintaryhmät luonnehdintoineen	21
Taulukko 3. Lapin alueellinen INNO-työpaja I: Ryhmätöiden koosteet luonnontuotteiden hyödyntämisestä Lapissa (Ryhmät 1–3)	35
Taulukko 4. Lapin luonnontuotealan nelikenttäanalyysi (SWOT)	38

KUVIOT

Kuvio 1. Luonnontuotealaa edistäviä toimijoita, yhteistyötahoja sekä verkostoja Lapin maakunnassa.....	25
Kuvio 2. Lapin vahvuudet luonnontuotealalla.....	28
Kuvio 3. Haastatteluissa mainitut Lapin luonnontuotealan mahdollisuudet	29
Kuvio 4. Luonnontuotealan osa-alueiden merkitys alan laajenemisessa Lapissa	30
Kuvio 5. Yrittäjien ja toimijoiden näkemykset luonnontuotealan kehitysnäkymistä Lapissa.....	30
Kuvio 6. Haastateltujen näkemys luonnontuotealan yrittäjyyttä hankaloittavista tekijöistä Lapissa.....	32

TIIVISTELMÄ

Lapin maakunnan luonnontuotealan nykytilanne jakaa alan toimijoiden ja yrittäjien mielipiteitä: noin puolet haastateltavista mainitsi alan tilanteessa selkeästi myönteiseksi tulkittavia seikkoja, kun taas puolet näki joko tilanteen kielteisenä tai ei ottanut asiaan selkeää kantaa. Pitkäjännitteinen työ ja onnistunut hanketoiminta on luonut hyvän perustan nykypäivän luonnontuotealan tilanteelle maakunnassa. Usko luonnontuotealan kehitykseen maakunnassa pitkällä aikavälillä on selkeästi myönteinen.

Haastattelujen mukaan Lapin maakunnan vahvuudet luonnontuotealalla nivoutuvat vahvasti raaka-aineiden sekä puhtaan luonnon ja pohjoisuuden ympärille. Nämä kolme vahvuustekijää tukevat toisiaan sillä alueen puhtaus ja arktisuus mielletään laadultaan parempiin raaka-aineisiin verrattaessa eteläisempiin alueisiin. Lapin raaka-ainevarat ovat paitsi laadukkaat, myös suuret ja monipuoliset. Haastateltavat pitivät Lapin luonnontuotealan osaamista hyvänä. Hyvän osaamisen taustalla on useita osatekijöitä, joista esimerkiksi onnistunut verkostoituminen, pitkä hankehistoria ja koulutus ovat kaikki omalta osaltaan vaikuttaneet asiaan myönteisesti.

Luonnontuotealan parhaimmat tulevaisuuden mahdollisuudet ja kehitys- ja laajenemissuunnat löytyvät matkailun sekä keruutuotteiden, kuten marjat ja yrtit, ympäriltä. Vaikka Lapissa on marjojen käytöstä luonnontuotealalla paljon kokemusta, marjojen ja yrttien jatkojalostusta ja markkinointia tulisi vielä kehittää. Kehitys- ja tutkimustyötä tarvittaisiin muun muassa luonnon raaka-aineiden bioaktiivisten yhdisteiden hyödyntämisessä. Luonnontuotteiden ja matkailun yhdistäminen antaa alalle runsaasti mahdollisuuksia tulevaisuuteen, ja matkailu- ja hyvinvointipalvelujen kytkeminen luonnontuotteisiin onkin tärkeimpiä luonnontuotealan laajenemissuuntia maakunnassa. Tärkeitä laajenemissuuntia alalla ovat myös hyvinvointituotteiden valmistaminen ja luonnontuotteiden talteenotto luonnoista.

Lapin luonnontuotealan kehittämistä rajoittaa erityisesti yrittäjyyteen liittyvät ongelmat. Alan yrittäjyys on pienimuotoista, suuria veturiyrityksiä sekä alan yrittäjiä on vähän. Lisäksi tilannetta

varjostaa huoli meneillään olevasta sukupolvenvaihdoksesta sekä yritysten että toimijoiden keskuudessa. Alalle tarvittaisiin nuoria, uusia yrittäjiä ja yrityksiä. Yrittäjyyteen tulisi kannustaa entistä enemmän, ja alan tuominen sisälle kuntarakenteisiin nykyisen hanke- ja organisaatiovetoisen toiminnan sijaan voisi lisätä yrittäjyyttä. Luonnontuotealan yrittäjyyttä hankaloittaa alan kausiluonteisuuden tuomat ongelmat, kuten raaka-aineiden saanti, varastointi ja logistiikka. Kausiluonteisuutta helpottaa hieman ulkomaalaisten poimijoiden tuoma varmuus raaka-aineiden, erityisesti marjojen saatavuudesta, mutta parempia varastointimahdollisuuksia tarvittaisiin tasaamaan yritysten vuodensisäisiä menoeriä ja vuosien välisiä satokannanvaihteluita. Myös marjojen ja yrttien säilöntämenetelmien tuotekehittely voisi helpottaa kausiluonteisuudesta johtuvia ongelmia. Tehokkaampi yritysten välinen yhteistyö ja verkosto voisi niin ikään helpottaa varastointiin ja logistiikkaan liittyvien ongelmien ratkaisemista. Luonnontuotealan yrittäjyyttä hankaloittaa myös markkinointiin liittyvät ongelmat, kuten markkinoinnin osaamisen puute ja markkinoiden löytäminen, sekä rahoituksen puute.

Koulutus, tutkimus, yritystoiminta ja koko luonnontuotealan kehitys maakunnassa muodostavat yhtenäisen prosessin, jossa eri organisaatioiden roolit tulisi sovittaa yhteen. Ammattimaiseen yrittäjyyteen tähtäävä koulutus tulisi ottaa selkeäksi osaksi luonnontuotealan koulutustarjontaa. Koulutuksen tulisi muodostaa jatkumo peruskoulutuksesta ylimmille koulutusasteille saakka. Koulutusta tarvittaisiin etenkin markkinoinnissa, liiketaloudessa ja teknologiassa siten, että koulutustarjonta tukisi yritysten jokaista kehitysvaihetta. Myös asiantuntijapalveluja ja yritysneuvontaa tulisi olla saatavilla yrittäjyyden jokaisella osa-alueella ja yritysten eri kehitysvaiheissa kokonaisvaltaisen neuvontaketjun luomiseksi. Uutta tutkimusta tarvittaisiin etenkin luonnonkasvien vaikuteaineiden pitoisuuksien tutkimisessa. Tutkimuksen, kuten koulutuksenkin, tulisi tukea myös uusien tuotteiden ja tuotepakettien syntymistä.

Tiedonkulkua ja verkostoitumista tulisi kehittää yritysten, oppi- ja tutkimuslaitosten välillä.

Yritysten välinen yhteistyö voisi ratkaista varastointiin, logistiikkaan ja markkinointiin liittyviä ongelmia sekä luoda uusia ajatuksia, tuotteita ja palveluja tukemaan uudenlaista luonnontuotealan yrittäjyyttä. Uusista hankkeista ja tutkimustuloksista tiedottaminen yrityksille tukisi yritysten markkinointia ja voisi tuoda alan yrittäjyyteen uu-

denlaista innostusta. Oppilaitosten välinen tiedonkulku kartoittaisi opetustarjonnan päällekkäisyydet, ja tiedonkulku yritysten ja oppilaitosten välillä yritysten tarpeet. Oppilaitosten ja yritysten välinen yhteistyö innostaisi nuoria yrittäjiä luonnontuotealalle.

ABSTRACT

The opinions of the operators and entrepreneurs on the present state of natural product business in Lapland are divided: approximately half of interviewees described the current situation positively, whereas half of them saw the situation either in a negative way or did not take a stand on the subject. Persistent work and successful project activities have created a great basis for the present state of the natural product business in the region. Confidence on the progress of the natural product business in the region is clearly positive.

According to interviews, strengths of natural product business in Lapland are evidently linked with nature based raw materials as well as purity of the nature and northern image. These strengths support each other, as purity and northern location of the region are associated with higher-quality raw material as compared to those from southern regions. Raw materials are not only high quality, but also the pool is large and diverse in Lapland. Respondents reported that the know-how in the field of natural products is high. Several components behind high know-how, such as successful networking, long history of projects and education, have all had a positive effect on the current situation.

Best scenarios for development and expansion of natural product business in Lapland are found in travel industry and production of raw materials, such as wild berries and herbs. Although the know-how of wild berry utilization in the natural product business does already exist in Lapland, refining and marketing of wild berries and herbs should still be developed. Development work and scientific research are needed for example in utilization of bioactive compounds of nature based raw materials. Combining natural product business into travel industry offers several opportunities for the field of natural products in the future. Linking travel industry and wellbeing services and -products into natural business and obtaining raw materials from nature were considered to be most important areas of development in the region.

Development of Lapland's natural product business is constrained by items relating especially to entrepreneurship. Lapland's natural product

business consists mostly of small scale companies, and both the numbers of large, engine companies for economical growth and entrepreneurs in the business are low. Moreover, ongoing change of generation among entrepreneurs and operators overshadows the current situation. New young entrepreneurs and companies are eagerly needed for the natural product business. Entrepreneurship should be encouraged, and importing natural product business into municipal structures instead of current project- and organization-based operation, might increase the entrepreneurship. Items relating to seasonality such as obtaining and storing raw material, and logistics, impede entrepreneurship. Foreign berry pickers give some certainty for the availability of raw material. However, better alternatives for storing are still needed for stabilizing within-year variation in expenses of companies, and also for stabilizing between-year variation in yields of raw materials. Also development of new preservation methods for berries and herbs might lighten the problems caused by seasonality. More efficient cooperation and network between companies may also ease the problems in storing and logistics. Entrepreneurship in natural product business is hindered by items related to marketing, especially the lack of know-how and finding new marketing channels, and lack of financing.

Education, research, entrepreneurship, and the development of entire nature product business constitute unite process in Lapland, in which the role of different organizations should be combined. Education aiming to professional entrepreneurship should be integrated into study options of the field of natural products. Education should form a continuum from basics up to higher level of education. Education is needed especially in marketing, business economics and technology so that study options support every phase of companies' development. Also professional services and business advice should be available at every division of entrepreneurship and phase of company in order to create coherent chain of guidance. Research is required especially on effective compounds in natural plants. Research, similarly to education, should support creating new products and packages.

Flow of information and networking between companies and education- and research institutes should be developed. Cooperation between companies might solve problems related to storage, logistics and marketing, and create new innovations, products and services to support novel natural product sector entrepreneurship. Information on new projects and results of research to companies might support marketing and introduce new spirit

into entrepreneurship of the natural product business. Flow of information between different education institutes would survey existing overlap in the study options, and flow of information between companies and education institutes the needs of companies. Cooperation between companies and education institutes would encourage new, young entrepreneurs to the business.

1 JOHDANTO

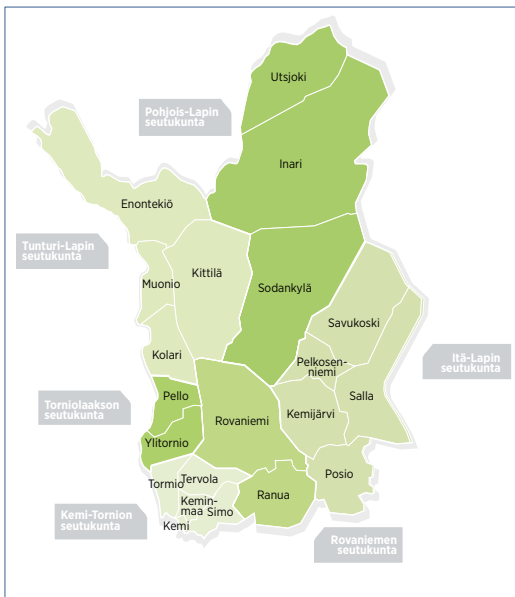
Luonnontuotealan innovaatioverkosto ja toimialan uudet mahdollisuudet (LT-INNO) -hankkeen tarkoitus on koota yhteen luonnontuotealan verkostoja sekä ennakoida alan markkinoita eri alojen rajapintoja hyödyntäen. Hankkeen selvitystyön perusteella laaditaan luonnontuotealan toimintaohjelma suunnannäyttäjäksi alan tutkimus- ja kehittämistyölle sekä alueellisella että kansallisella tasolla. Hanke toteutetaan kolmen ELY-keskuksen alueella Etelä- ja Pohjois-Pohjanmaalla sekä Lapissa vuosina 2012–2013. Hanketta hallinnoi Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti. Hanketta rahoitetaan Manner-Suomen maaseutukehittämishjelmasta.

LT-INNO -hankkeessa selvitetään alueiden luonnontuotealan verkostoja, toimijoita ja yrityksiä, sekä luodaan katsaus luonnontuotealan nykytilaan ja tulevaisuuden mahdollisuuksiin eri alueilla (Etelä- ja Pohjois-Pohjanmaa, Lappi). Lisäksi

hankkeessa on julkaistu luonnontuotealan tarkasteluja alatoimialoittain. Tässä raportissa esitetään Lapin maakunnassa vuonna 2012 tehdyn luonnontuotealan toimija- ja yrityshaastattelujen tulokset sekä niiden perusteella laadittu luonnontuotealan nelikenttäanalyysi (SWOT). Toimintaohjelman perusteeksi määritettiin Lapin luonnontuotealan tavoitela, kehittämisen painopisteet sekä konkreettisia toimintaehdotuksia tavoitelaan pääsemiseksi. Toimija- ja yrityshaastattelut suorittivat Rovaniemen ammattikorkeakoulun agrologiopiskelijat Joonas Hast, Jan-Erik Impiö, Saara Keränen, Päivi Kiemunki, Tanja Kunnari, Katariina Kähkönen, Hanna Lehto, Jarkko Paananen, Risto Peltoniemi, Maija Sarajarvi, Valtteri Törmänen, Hannu Vanhatalo ja Katja Vuorma yliopettaja Hilikka Jankkila johdolla. Toimija- ja yrityshaastattelujen kyselykaavake on esitetty liitteessä 1.

2 LAPIN MAAKUNTA

Lapin maakunta on Suomen pohjoisin maakunta. Lapin maapinta-ala on noin 92 912 km². Maakunnan 21 kuntaa jakautuvat kuuteen seutukuntaan: Itä-Lapin, Kemi-Tornion, Pohjois-Lapin, Rovaniemen, Tornionlaakson ja Tunturi-Lapin seutukunnat (Kuva 1). Asukkaita Lapin maakunnassa on noin 183 000, joista suuri osa (60 600 asukasta) on keskittynyt Rovaniemen ympärille. Muita asukas-keskittymiä ovat Tornio (22 500 asukasta) ja Kemi (22 400 asukasta) (Lapin liitto 2013a) (Taulukko 1). Lapin maakunnan väestömäärä on vähentynyt 1990-luvulta lähtien ja väestönmuutos on edelleen negatiivinen useimmissa Lapin kunnissa (Lapin liitto 2009; 2013a). Väestömäärä on lisääntynyt Rovaniemen seudulla ja Tunturi-Lapin seutukunnassa ja laskenut etenkin Itä-Lapin ja Tornionlaakson seutukunnissa (Lapin liitto 2013a). Pienentyneet väestö on heikentänyt paikallista ostovoimaa ja siten paikalliskysynnästä riippuvien alojen, kuten kaupan ja muiden palvelujen toimintaedellytyksiä, sekä keskittänyt aluerakennetta Lapin maakunnan sisällä.

Kuva 1. Lapin maakunta ja maakunnan muodostavat seutukunnat kunnittain. Kuva Lapin liitto 2013.

Keskeiset toimialat Lapissa ovat metalli- ja metsäteollisuus sekä kauppa ja matkailu. Muita merkittäviä toimialoja ovat kaivosteollisuus ja energia-ala. Kaivannais- ja jalostustoiminta on kaksinkertaistanut henkilöstömääränsä viimeisen viiden vuoden aikana, kun taas muussa teollisuudessa henkilöstömäärä on pysynyt tasaisena ja puutuoteteollisuudessa jopa laskenut. Teollisuuden alihankinta on hyötynyt kaivostoiminnan vahvistumisesta ja monipuolistanut elinkeinorakennetta alueellisesti (Lapin liitto 2013b). Tulevaisuudessa Lapin maakunnan teollisuuden kehitystä tukee raaka-aineiden ja energian kysynnän kasvu ja arktisten alueiden merkityksen vahvistuminen (Lapin liitto 2009; Lapin luotsi 2013). Lapin teollisuudelle ja kaivostoiminnalle on kuitenkin luonteenomaista suuret markkinatilanteiden volyyymi- ja hintavaihtelut. Näiden alojen markkinoiden riippuvuus suhdanteista pysyy edelleen suurena, kun samanaikaisesti paikallisen omistuksen osuus ja vaikuttamisen mahdollisuus pysyy pienenä (Lapin liitto 2009).

Lapin yritysten talouskehitys on ollut vuoden 2009 jälkeen noususuuntainen (Lapin luotsi 2013). Bruttokansantuotteella mitaten Lappi sijoittuikin Suomen parhaiten menestyneisiin alueisiin ja ennusteiden mukaan kehitys pysyy suotuisana (Lapin liitto 2013b; Lapin luotsi 2013). Lapin maakunnan seutukuntien kehitysnäkymät eroavat kuitenkin oleellisesti toisistaan. Erityisesti matkailu- ja kaivostoimintavetoisten Tunturi- ja Pohjois-Lapin seutukuntien kehitys on ollut muiden seutukuntien kehitystä suotuisampaa. Myös Rovaniemen seutukunnan kehitys on ollut positiivista matkailun, kaupan ja teollisuuden kasvun myötä. Kemi-Tornion seutukunnan talouskehitys seuraa metsä- ja metallialan teollisuuden suhdannevaihteluita, ja on Itä-Lapin ja Torniojokilaakson seutukuntien lisäksi muita seutukuntia heikommassa taloudellisessa asemassa rakennemuutosten seurauksena (Lapin liitto 2009, 2013b; Lapin luotsi 2013).

Lapin maakunnan sähköomavaraisuus vuonna 2007 oli 107 %, josta uusiutuvan energian osuus tuotannosta oli noin 90 %. Vesivoima kattaa 75 % sähkön tuotannosta (Lapin liitto 2009). Uusiutuvaa energiaa, lähinnä tuulivoimaa, on viime vuo-

sina rakennettu etenkin Lounais-Lapin ja Perämeren alueelle (Lapin luotsi 2013). Sähköä ja lämpöä tuotetaan myös turvetta ja puuperäisiä polttoaineita käyttävissä laitoksissa. Teollisuuden osuus sähkön kulutuksessa vuonna 2007 oli noin 70 %. Kaivosten ja matkailun osuus sähkön kulutuksesta on nousussa (Lapin liitto 2009).

Metsäsektorin osuus Lapin aluetaloudesta on suuri. Lapin maapinta-alasta noin 98 % luokitellaan metsätalousmaaksi, josta valtio omistaa 61 % (Lapin liitto 2009; Metla 2013). Lapin metsien puuston kasvu on kohonnut 13 miljoonaan kiintokuutiometriin vuodessa, josta vuosittainen hakkuukertymä on ollut noin 4 miljoonaa kiintokuutiometriä. Lapin teollisuuden vuotuinen raaka-puun käyttö on ollut noin 6 miljoonaa kiintokuutiometriä. Puun käyttöä tulevaisuudessa tullaan lisäämään energiantuotantoon perinteisen metsätaloustalouden ohessa (Lapin liitto 2009). Metsäteollisuudessa on panostettu tutkimukseen ja tuotekehittelyyn, mutta suurin osa alan kannattavuudesta ja tuotannosta tulee nojautumaan tulevaisuudessakin jo olemassa oleviin tuotteisiin (Lapin luotsi 2013). Lapin luonnonvarojen käyttö on herättänyt laajaa keskustelua. Kansainvälinen kritiikki Lapin luonnonvarojen käytöstä on kohdistunut pääosin metsäteollisuuteen.

Lapin maaseutualue on suuri ja etäisyydet erityisen pitkiä. Maaseutualue on suurimmaksi osaksi harvaan asuttua ja väestömäärä vähenee edelleen. Kuitenkin Lapin maaseudulla asuu 56 % maakunnan väestöstä, kun koko Suomen maaseutualueen keskiarvo on 30 %. Väestömäärän väheneminen on johtanut palveluiden karsiintumiseen useilta maaseutualueilta. Tulevaisuudessa maatalous tulee enenevässä määrin keskittymään Lounais-Lappiin (Lapin liitto 2013c). Maataloudessa tilakoot ovat kasvaneet, mutta maatilojen lukumäärä vähentynyt tasaisesti 2000-luvulla. Peltotukea saavia tiloja oli vuoden 2012 rekisterin mukaan noin 1670, joista maitotiloja oli noin 25 %. Maatilojen myyntituloista noin 80 % tulee maidosta. Maidonjalostus puuttuu maakunnasta joitakin tilakohtaisia pienjuustoloita lukuun ottamatta. Noin 40 % maatiloista harjoittaa maatalouden ulkopuolista yritystoimintaa.

Lapissa sijaitsee noin 10 400 yritystä tai muiden yhteisöjen toimipaikkaa vuonna 2012 (Lapin liitto 2013b). Lapin yrityksistä yli 80 % on alle viiden henkilön mikroyrityksiä. Mikroyritysten vaikutus Lapin kokonaisliiketalouteen viime vuosina on ollut vähäinen, ja pienyritykseksi luokiteltavien, 5-20 hengen yrityksienkin vaikutus kokonaisliiketalouteen on ollut vain muutamia prosentteja. Suurin myönteinen vaikutus kokonaistalouteen

on ollut yli 20 hengen yrityksillä, joiden liikevaihdon vaihtelu on kuitenkin suuri. Liikevaihdoltaan kasvavien yritysten osuus lappilaisten yritysten lukumäärästä oli noin puolet vuonna 2012 (Lapin liitto 2013b). Vaikka mikro- ja pk-yritysten vaikutus kokonaisliiketalouteen on vähäinen verrattessa suurteollisuuteen, ne sijaitsevat maakunnan kaikissa osissa ja ovat siten merkityksellisiä aluerakenteen vakauttajia työpaikkojen luomisen kautta (Lapin liitto 2009).

Suurin osa Lapin yrityksistä saa liikevaihtonsa myymällä tuotteitaan tai palveluitaan paikallisille markkinoille. Valtakunnallisille kotimarkkinoille on suuntautunut noin 25 % lappilaisista yrityksistä. Kansainvälistä kauppaa tekee noin 10 % alueen yrityksistä. Suoraa ulkomaankauppaa tekevät lähinnä teollisuusyritykset, muuten kansainvälinen kauppa tapahtuu ulkomaisten asiakkaiden kautta. Palveluyritykset, kuten ravitsemus-, kauppa- ja majoitusyritykset kohtaavat ulkomaalaiset asiakkaansa Lapissa sijaitsevilla toimipisteillä. (Lapin luotsi 2013)

Ulkomainen kysyntä on vahvistanut matkailun asemaa Lapissa. Viime vuosina rekisteröityjen yöpymisien kasvu on ollut noin 5 %. Lapin osuus koko Suomen kansainvälisistä yöpymisistä oli noin 16 % vuonna 2011. Lapissa rekisteröidyistä yöpymisistä noin 40 % oli kansainvälisiä (Lapin liitto 2013a). Lapin matkailulle tärkeimmät ulkomaalaisryhmät tulevat Venäjältä, mutta kysynnän kasvu myös Isossa-Britanniassa, Saksassa ja Japanissa on vaikuttanut myönteisesti alalle. Kotimaan matkailukysyntä on sitä vastoin pysynyt tasaisena (Lapin luotsi 2013).

Lapin maakunnalle ominainen porotalous on menettänyt kannattavuuttaan viime vuosina, ja kannattavuuden ennustetaan edelleen vähenevän tuotantokustannusten kasvaessa ja teurasmäärien pienentyessä. Maapedoista etenkin ahman kannan vahvistuminen poronhoitoalueella on vaikuttanut haitallisesti porojen lukumääriin (Poromies 2013). Eloporojen lukumäärä vuonna 2012 koko poronhoitoalueella Suomessa oli noin 196 000 (Poromies 2013). Poronlihan myyntituotot muodostavat keskimäärin 53 % porotalouden kokonaistuotosta (Vilja & Tauriainen 2013). Porotalouden liitännäiselinkeinojen, kuten poronlihan pienjalostuksen, porotilamatkailun ja käsitöiden merkitys onkin huomattava, ja liitännäiselinkeinojen merkitys korostuu merkittävien välillisten työllistävien vaikutusten kautta. Porotalouden ja -kulttuurin merkitys Lapin imagolle on merkittävä.

Lapin maakunnan pohjoiset kunnat, Utsjoki, Inari ja Enontekiö, sekä Sodankylän kunnasta Lapin paliskunnan alue muodostavat Suomen rajojen

sisäpuolisen saamelaisten kotiseutualueen. Saamelaiset ovat Euroopan Unionin ainoa alkuperäiskansa. Saamelaisten asema on määritetty Suomen perustuslaissa vuonna 1995, jonka mukaan saamelaisilla on oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin sekä harjoittaa perinteisiä elinkeinojaan. Saamelaisilla on ollut vuodesta 1996 kotiseutualueellaan kielij- ja kulttuurikysymyksiä koskeva perustuslakiin kirjattu itsehallinto-oikeus. Saamelaisten itsehallintoon kuuluvia tehtäviä hoitaa vaaleilla valittu parlamentti, Saamelaiskäräjät. Saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluu myös koltta-alue, jota kolttalain mukaisesti edustaa kolttasaamelaisten kyläkokous (Saamelaiskäräjät, hakupäivä 13.11.2013). Saamelaisia on laskutavasta riippuen Norjassa noin 60 000, Ruotsissa 20 000, Suomessa 9 000 ja

Venäjällä 2 000 henkilöä (Anaya, J. 2011). Suomen saamelaisista noin 60 % asuu kotiseutualueensa ulkopuolella. Kotiseutualueensa kunnista saamelaiset ovat enemmistönä ainoastaan Utsjoella.

Saamelainen kulttuuri ja perinteiset elinkeinot pohjautuvat luontoon. Saamelaisten harjoittamiin perinteisiin elinkeinoihin kuuluvat porotalous, metsästys, kalastus, käsityöt, pienimuotoinen maatalous ja luonnontuotteiden kerääminen. Nykyään perinteisiä elinkeinoja harjoitetaan yhdistelmäelinkeinoina esimerkiksi matkailun ja muiden palvelujen yhteydessä. Luontaiselinkeinojen taloudellinen merkitys on pieni, mutta niiden kulttuurinen merkitys on huomattava (Saamelaiskäräjät, hakupäivä 13.11.2013).

Taulukko 1. Lapin seutukunnat luonnehdintoineen

<p>ITÄ-LAPIN SEUTUKUNTA:</p> <p>Toimialue: Kemijärvi, Pelkosenniemi, Posio, Salla, Savukoski</p> <p>Asukkaita: 18 000</p> <p>Haasteita: Väestön väheneminen, ikärakenteen vinoutuminen, suuri työttömyysaste</p> <p>Mahdollisuudet: Matkailu, elintarvikkeet</p>	<p>KEMI-TORNION SEUTUKUNTA:</p> <p>Toimialue: Kemi, Keminmaa, Simo, Tervola, Tornio</p> <p>Asukkaita: 60 100</p> <p>Vahvuuksia: Teollisuus, logistiikka, (ostos)matkailu, merelliset aktiviteetit</p> <p>Haasteita: Metsä- ja metalliteollisuuden suhdannevaihtelut</p>
<p>POHJOIS-LAPIN SEUTUKUNTA:</p> <p>Toimialue: Inari, Sodankylä, Utsjoki</p> <p>Asukkaita: 16 800</p> <p>Vahvuuksia: Matkailu- ja kaivostoiminnan investoinnit, yritystoiminnan liikevaihdon kasvu, työllisyyden parantaminen</p>	<p>ROVANIEMEN SEUTU:</p> <p>Toimialue: Ranua, Rovaniemi</p> <p>Asukkaita: 65 100</p> <p>Vahvuuksia: Matkailun ja kaupan kehitys, yritystoiminnan liikevaihdon kasvu, koulutus</p> <p>Mahdollisuuksia: Palveluvaltaisuus</p>
<p>TORNIONLAAKSON SEUTUKUNTA:</p> <p>Toimialue: Pello, Ylitornio</p> <p>Asukkaita: 8 400</p> <p>Haasteita: Väestön väheneminen, ikärakenteen vinoutuminen</p>	<p>TUNTURI-LAPIN SEUTUKUNTA:</p> <p>Toimialue: Enontekiö, Kittilä, Kolari, Muonio</p> <p>Asukkaita: 14 400</p> <p>Vahvuuksia: Matkailu- ja kaivostoiminnan investoinnit, yritystoiminnan liikevaihdon kasvu, työllisyyden parantaminen</p>

3 LAPIN LUONNON JA LUONNONTUOTE- ALAN ERITYISPIIRTEITÄ

3.1 LAPIN LUONTO

Lapin luonto on omaleimainen ja vaihteleva, jopa vastakohtainen. Vastakohtaisuutta ja vaihtelevuutta tuovat selkeät yöttömien öiden ja kaamoksen luomat kontrastit vuodenkierrossa sekä selkeä lämpötilojen vaihtelu vuodenaikojen ja vuosien välillä. Lapin maakunnan suuresta pinta-alasta ja pohjoisesta maantieteellisestä sijainnista johtuen ilmasto-olot ja siten myös kasvillisuus vaihtelevat suuresti maakunnan sisällä. Suuri luonnon vaihtelevuus lisää alueen monimuotoisuutta ja houkuttavuutta, mutta se myös määrittää luonnontuotealan paikalliset haasteet ja mahdollisuudet maakunnan sisällä.

Lappi on Euroopan puhtainta aluetta, ja epäpuhtauksien määrän odotetaan laskevan edelleen (Peltola & Sarala 2012). Lapin luonnon puhtaus,

koskemattomuus ja alkuperäisyys ovat alueen suurimpia vahvuuksia ja vetovoimatekijöitä. Lapin puhtauteen liitetään usein pohjoisuus, jota pidetään luonnontuotealan raaka-aineiden laadukkuuden takeena. Pohjoisuuteen ja kylmiin ja kosteisiin kasvuolosuhteisiin liittyy kuitenkin myös kasvillisuuden haavoittuvuus ja hidas uusiutuminen, mikä asettaa erityiset vaatimukset luonnontuotealan raaka-aineiden kestäväälle keruulle (Kuva 2).

Lapin metsät kuuluvat suurimmaksi osaksi pohjoisboreaaliseen havumetsävyöhykkeeseen, ja ovat pohjoisimpia metsäisiä alueita Euroopassa. Metsien valtapuina ovat kuusi, mänty ja koivu, joista mänty muodostaa pohjoisen metsänrajan. Useat yleiset kasvilajit ovat kehittyneet omiksi versioikseen tai alalajeikseen sopeutumana Lapin pohjoisiin olosuhteisiin. Lapin puuston ominaispiirteistä tunnusomaisin lienee hieskoivun alalaji

Kuva 2. Lapin luonnon on sopeuduttava yllättäviinkin olosuhteisiin. Kuvassa on lumisateen yllättämää kuusikkoo Ranulta 23.6.2014. Kuva Rauno Kuha.

tunturikoivu, joka muodostaa yhtenäisen tunturikoivuvyöhykkeen vielä metsänrajan pohjoispuolelle ja tuntureiden ylärinteille havupuuvyöhykkeen yläpuolelle. Laajimmat tunturikoivuesiintymät Suomessa ovat Enontekiön ja Inarin kunnissa. Kenttäkerroksen valtalajeina ovat mustikka, puolukka ja variksenmarja.

Lapin maakunnassa esiintyy lukuisia retkeilyyn ihanteellisia tunturialueita. Erotuksena eteläisimmistä vaaroista, tunturi määritetään pyöreälakiseksi vuoreksi, jonka huippu kohoaa puurajan yläpuolelle muodostaen paljakan. Tuntureista kuuluisimpia ovat muun muassa Saana ja Halti, jotka kuuluvat Käsivarren erämaa-alueeseen, Pallas- ja Ounastunturit, jotka kuuluvat Pallas-Yllästunturin kansallispuistoon, sekä luonnollisesti satumainen Korvatunturi. Edellä mainittujen tunturialueiden lisäksi Lapissa on tuntureille sijoittuvia talviurheilukeskuksia, joista suosituimmat ovat Ylläs, Levi ja Pallas-Olos.

Kylmässä ja kosteassa ilmastossa orgaanisen aineksen hajoaminen maaperässä on hidasta tuottaen runsaasti turvetta. Laajat puuttomat aapasuot ovatkin Lapin luonnon yksi ominaispiirre. Märkiä aapasuita ympäröivät kosteat korpivyöhykkeet. Aapasuovyöhykkeen pohjoispuolella ovat ikiroutaisuuden leimaamat palsasuot. Lapin maakuntaa halkovat useat kalastus- ja virkistyskäyttöön soveltuvat joet ja vesistöt, kuuluisimpina Torniojoki, Tenojoki, Näätäinjoki ja Inarinjärvi.

3.2 MATKAILU

Matkailu liittyy oleellisena osana Lapin maakunnan luonnontuotealaa nyt ja tulevaisuudessa. Siksi Lapin matkailu esitetään tässä raportissa erillisenä kappaleena.

Lapin liitto on maakuntasuunnitelmassaan esittänyt toiminnallisiin matkailuvyöhykkeisiin perustuvan matkailualan tulevaisuuden strategian (Lapin liitto 2009; 2011). Matkailuvyöhykkeisiin sisältyvät matkailukeskukset ja niitä ympäröivät alueet mukaan lukien palvelut ja liikennejärjestelyt seutukuntien rajoja noudattamatta (kuva 3). Määritettyjä toiminnallisia matkailuvyöhykkeitä ovat Tunturi-Lapin, Pohjois-Lapin sekä Keski- ja Itä-Lapin matkailuvyöhykkeet. Omiksi matkailuvyöhykkeiksi luokitellaan myös Rovaniemen ja Kemi-Tornion maakuntakeskukset.

Tunturi-Lapin matkailuvyöhykkeeseen kuuluvat Levin, Ylläksen, Pallaksen ja Oloksen matkailukeskukset sekä Kittilän, Kolarin, Muonion ja Enontekiön Hetan taajamapalvelut. Vyöhykkeeseen kuuluu myös Kilpisjärven matkailukeskitty-

mä, joka verkostoituu pohjoisessa Norjaan. Tunturi-Lapin matkailukeskukset ovat erilaistuneet suhteellisen samantyyppisestä palvelutarjonnasta huolimatta: Levin matkailun vetovoimana ovat viihteelliset palvelut, Ylläksellä talvimatkailu kun taas Pallakselta, Hetasta ja Kilpisjärveltä haetaan luonnon rauhaa (Lapin liitto 2011). Tunturi-Lapin matkailuvyöhykkeellä sijaitseva Levi on liikevaihdoltaan maakunnan suurin matkailukeskus. Myös Ylläksen liikevaihdon kasvu on ollut viime vuosina voimakasta (Lapin liitto 2013b).

Pohjois-Lapin matkailuvyöhykkeeseen kuuluvat Saariselän sekä Inarin ja Ivalon matkilupalvelut sekä Sodankylän taajamapalvelut. Saariselän matkailukeskuksen läheinen sijainti Urho Kekkosen kansallispuiston kanssa takaa monipuoliset hiihto- ja vaellusmaastot Luton, Tsarmitunturin ja Sompion erämaa-alueilla. Saariselkä on profiloitunut perinteiseksi perheiden ja liikuntaharrastajien matkailualueeksi, ja alueen palvelutarjonta on monipuolinen ja laadukas. Saariselän liikevaihdon kasvu on viime vuosina erityisen voimakas. Pohjois-Lapin matkailutarjonnan erityispiirteenä voidaan mainita kullanhuuhtontaperinteet. Kullanhuuhtonta on esillä erityisesti Tankavaaran kultakylässä. Lisäksi alueen vetovoimana on saa-

Kuva 3. Lapin maakunnan toiminnalliset matkailuvyöhykkeet. Kuva muokattu lähteestä Lapin liitto 2009.

melaikulttuuri ja poroelinkeino. Saamelaiden kulttuuria ja perinteitä tekevät tunnetuksi saamelaismuseo Sida ja saamelaiskulttuurikeskus Sajos Inarissa. (Lapin liitto 2011, 2013b)

Keski- ja Itä-Lapin matkailuvyöhyke muodostuu kuntataajamineen Pyhä-Luoston, Sallan ja Suomen matkailukeskusten ympärille. Sallan ja Suomen matkailupalvelut ovat toiminnallisesti kytköksissä Kuusamon Rukan sekä Posion kanssa. Keski- ja Itä-Lapin matkailukeskukset on luokiteltu keskivahvoiksi, kehittyviksi keskuksiksi, ja julkisia varoja on panostettu erityisesti näiden keskusten kehittämiseen myönteisin seurauksin. Pyhä-Luoston houkuttavuus matkailukohteenä muodostuu luonto- ja erämatkailuun soveltuvan kansallispuiston läheisyydestä sekä Pyhän ja Luoston laskettelu- ja hiihtokeskusten tarjoamista ohjelmista ja palveluista. Talviurheilumahdollisuuksia tarjoaa niin ikään Kemijärvellä sijaitseva Suomotunturi. Salla tunnetaan kiireettömänä perhematkailukohteenä erämaan keskellä, ja on markkinoinut aluettaan onnistuneesti ”in the middle of nowhere” -teemalla. Sallaan on valmistunut Pan Village -mökkikylä tarjoamaan majoitusta Pan Parks-sertifioitun Oulangan kansallispuiston läheisyyteen. Kulttuuri- ja ostosmatkailu kohdistuu keramiikkapitäjästä tunnetuksi tulleeseen Poosion. (Lapin liitto 2011)

Maakuntakeskuksissa Rovaniemellä ja Kemi-Torniossa matkailupalveluilla on vahva asema muiden keskustoimintojen ohella. Rovaniemen seudun matkailualueen muodostavat Rovaniemen keskusta kylineen yhdessä Ranuan kanssa. Rovaniemi on Helsingin jälkeen toiseksi suurin kansainvälinen matkailukeskus Suomessa. Rovaniemen suosio matkailukeskuksena perustuu vahvasti jouluun ja talveen: Jouluteema joulupukkeineen on selvästi esillä Napapiirillä Joulupukin pajakylässä ja Santa Parkissa sekä ympärivuotisissa erilaisissa tapahtumissa. Rovaniemen asemaa joulupukin kaupunkina vahvistaa vuonna 2010 Euroopan unionin Rovaniemen kaupungille myöntämä yhteisötuotemerkki The Official Hometown of Santa Claus®. Rovaniemen lentoaseman virallinen nimi ”The Official Airport of Santa Claus” kuvaa niin ikään joulupukin matkailullista asemaa Rovaniemellä. Talvisesonki jatkuu myös joulukauden jälkeenkin kasvaneen ostos-, konferenssi- ja kokousmatkailun ansiosta. Ranuan ehdoton matkailuvaltti on eläinpuisto ja sen yhteyteen kehittyneet palvelukokonaisuudet, kuten karavaanialue ja ohjelmapalvelukeskus. Ranuan eläinpuistossa vieraillee vuosittain noin 100 000 henkilöä. Ranuan hillamarkkinat ovat nousseet alueen toiseksi merkittävistä matkailuvalteista (Lapin liitto 2011)

Kemi-Tornion maakuntakeskusta kutsutaan yleisesti matkailuun liittyvissä asioissa Meri-Lapin matkailualueeksi. Meri-Lapin matkailuvyöhyke koostuu Tornion, Kemin, Keminmaan, Simon ja Tervolan kunnista. Tornio on yksi Suomen kolmesta vilkkaimmista kansainvälisistä rajanylityspaikoista. Torniossa matkailua on kehitetty rajat ylittävän yhteistyön puitteissa Haaparannan kaupungin kanssa, ja nämä kaksi kaupunkia muodostavat vetovoimaisen ostosmatkailukohteen. Kemin matkailuvaltit nojautuvat talvikauteen: Kemissä sijaitsevat maailman suurin lumilinna sekä jäänmurtaja Sampo. Kemin satama on nimetty Joulupukin satamaksi. Keminmaan, Simon ja Tervolan kuntien matkailun avaintekijät löytyvät luonnosta: Alueella sijaitsevat Simo-, Kemi- ja Torniojoet tarjoavat hienot mahdollisuudet luontomatkailuun ja vesistöjen virkistyskäyttöön. Niin ikään Lapin ainoa mereinen kansallispuisto, Perämeren kansallispuisto sijaitsee tällä alueella. Tornionjokilaaksossa virtaava Tornionjoki on Euroopan pisin vapaana virtaava joki, ja on erittäin arvostettu lohijoki. Kalastuksen lisäksi Tornionjokilaakson matkailun ominaispiirteisiin kuuluu meänkielinen kulttuuri ja siihen pohjautuvat tapahtumat ja tuotteet. (Lapin liitto 2011)

3.3 LAPIN LUONNONTUOTEALA

Suomen luontoyrittäjyysverkosto ry:n mukaan luonnontuotteilla tarkoitetaan sellaisenaan tai jalostettuna hyödynnettäväksi soveltuvia luonnonvaraisia tai puoliviljeltyjä kasveja (luonnonmarjat ja -yrtit) tai sieniä sekä eräitä puiden sivutuotteita ja maaperän aineksia. Puiden sivutuotteet (pettu, mahla, kävyt, havut, oksat, tuohi, kaarna, terva, pihka, puuhiili, koivun tuhka) luokitellaan erikoistuotteisiin, joihin kuuluvat myös kuitukasvit (nokkonen, tupasvilla), hoitotuotteet (maaperän ainekset turve ja savi) sekä koriste- ja punontamateriaalit (sammalet, jäkälät, heinät, kaislat, sarat, ruohot, varvut, pensaat, puut ja kivet). Luonnontuotteen määritelmän ulkopuolelle jäävät eläinperäiset tuotteet kuten kala ja riista ja näiden johdannaiset. Luonnontuoteala pitää sisällään luonnonmarjoihin, -sieniin ja -yrteihin sekä muihin keruutuotteisiin liittyvän toiminnan, kuten raaka-aineen talteenoton, yritystoiminnan, koulutuksen, neuvonnan ja tutkimuksen.

Luonnontuotealan rooli Lapin maakunnan strategioissa, maakuntasuunnitelmissa ja maaseutuohjelmissa on kasvanut ja kehittänyt viimeisen 20 vuoden aikana (Lapin seutukaavaliitto 1991; Lapin liitto 2005, 2009, 2013c ja d). Vaikka luon-

nontuotealalle ei ole määritetty selkeästi omaa linjaa, se on sisällytetty erityisesti osaksi maaseudun visioita ja strategioita (Lapin liitto 2005, 2013b). Eri toimijoiden strategioille yhteistä on pohjoisuuteen, puhtauteen ja luontoon perustuva arvomaailma, joita on hyödynnetty mm. Lappi-brändin kehittämisessä. Kuitenkin Lapin maakunnan luonnonvara-alan strategioille kuvaavaa on keskittyminen muiden luonnonvarojen, kuten maaperän mineraalien ja metallien, kuin luonnontuotealaan luokiteltavien materiaalien prosessointiin (Lapin liitto 2009, 2013d).

Luonnontuotteet kytkeytyvät eri toimijoiden strategioihin erityisesti Lapin maakunnan kehitykselle tärkeän elämys- ja hyvinvointimatkailun kautta (Lapin liitto 2013d). Maaseudun kehittämisessä luonnontuotteilla on suuri rooli mm. yrittäjyyden ja uusien elinkeinojen perustamisessa ja tukemisessa (Lapin liitto 2013c). Nähdään, että Lapin potentiaali luonnontuotealalle voisi olla nykyistä suurempi mm. raaka-aineiden laadun takia, mutta jatkojalostuksen ja uusien kaupallisten innovaatioiden tarve näkyy strategioissa. Luonnontuotteet ovat olleet myös selkeänä osana elintarvikealaa, jonka jatkojalostusta pyritään niin ikään kehittämään. Myös pk-yritysten tukeminen ja yritysten välinen yhteistyö ja verkostoituminen ovat esillä eri toimijoiden strategioissa, mikä koskee myös luonnontuotealan yrityksiä (Lapin liitto 2013c ja d). Luonnontuotealan kasvu tulevaisuudessa tukee yleinen biotalouden kasvu ja perinteisen metsätalouden rinnalle nousut ekosysteemi-palvelujen käsite sekä metsätalouden sivuvirtojen hyödyntäminen.

Luonnontuotealan merkityksen kasvu ja alan hankkeiden monimuotoisuus Lapin maakunnassa on merkittävää myös valtakunnallisesti. Esimerkiksi ohjelmakauden 2000–2006 maaseudun kehittämisohjelmien teema-arvioinnissa luonnontuoteala on mainittu Lapin, toisin kuin muiden Suomen maakuntien, yhdeksi keskeisistä hankesuunnitelmien painoaloista (Jumppanen ym. 2008). Lapin valtakunnallista merkittävyyttä luonnontuotealalla korostaa raaka-aineiden puhautus: Lapin maapinta-alasta lähes 100 % on määritetty luomustatuksen omaavaksi keruualueeksi (Peltola, R. Henk. koht. tiedonanto 7.2.2014). Lapin keruutuotteiden luomustatus on, vaikkakin todennettu, vielä pääosin kaupallisesti hyödyntämättä (Maaseutuvirasto 2013).

Lapin luonnontuotealan yhtenä vanhimpana tukipilarina voidaan pitää luonnonmarjojen, mustikan, puolukan, hillan ja variksenmarjan, poimintaa ja tuotteistamista. Vielä 1990-luvulla Lapista puuttuivat marjoja ostavat suuret marjayritykset, ja marjakauppa maakunnan ulkopuolelle oli vä-

häistä. Nykyään Lapin osuus koko Suomen kerätyistä luonnonmarjoista on noin 43 % (Lapin liitto 2013a). Lapissa poimitun mustikan osuus vuonna 2012 koko Suomen kauppautulomäärästä oli 24 % ja puolukan 7 % (Maaseutuvirasto 2013). Vuonna 2013 vastaavat luvut mustikalle ja puolukalle olivat 39 % ja 11 % (Maaseutuvirasto 2014). Edellä mainitut luvut ovat reilusti alle tavanomaisen: Esimerkiksi vuonna 2008 Lapin osuus koko Suomen mustikan kauppautulomäärästä oli 77 % ja puolukan 20 % (Maaseutuvirasto 2013, 2014). Lappi on hillan pääpoiminta-aluetta Suomessa. Hillan, kuten muidenkin luonnonmarjojen saatavuus vaihtelee huomattavasti vuosittain. Hillan kauppautulomäärät ovat olleet viime vuosina pienehköt huonojen satojen takia (Maaseutuvirasto 2013). Vuonna 2012 Lapin hillan osuus kokonaiskauppautulomäärästä oli 81 % ja vuonna 2013 Lapin hillan osuus oli 97 % (Maaseutuvirasto 2013, 2014). Muita luonnonmarjoja, kuten variksenmarjaa, poimitaan jonkin verran, mutta sen maakunnallista osuutta kokonaiskaupasta ei ole tilastoitu. Lisäksi Lapin maakunnassa poimitaan kaupalliseen käyttöön mm. karpaloo ja mesimarjaa. Luonnonvaraisten sienien kaupallinen poiminta on Lapissa vähäistä (Maaseutuvirasto 2013, 2014).

Luonnonmarjojen poimijoista suuri osuus Lapissa on nykyään marjayrityksille työskenteleviä ulkomaalaisia. Marjayrityksille lähetetyn kyselyn mukaan vuonna 2011 ulkomaalaisten poimijoiden poimima osuus koko luonnonmarjojen kauppautulomäärästä Lapissa oli 90 % (Maaseutuvirasto 2013). Vastaava luku vuonna 2012 oli 34 % ja vuonna 2013 54 %. Tilastoihin kuitenkin todennäköisesti vaikuttaa kyselyyn ei-vastanneiden suuri osuus (42 % vuonna 2013 ja 32 % vuonna 2014) (Maaseutuvirasto 2013, 2014). On selvää, ettei kotimaisin voimin suoritettu marjanpoiminta riitä tyydyttämään nykyistä luonnonmarjojen kysyntää Lapissa. Ulkomaalaisten marjanpoimijoiden toiminta on kuitenkin herättänyt keskustelua niin Lapissa kuin muuallakin Suomessa. Lapin kylätöimikunnan tuki ry ja Maa- ja elintarviketalouden tutkimuslaitoksen Rovaniemen yksikkö ovat keränneet kansalaispalautetta ulkomaalaisten poimijoiden toiminnasta jo useamman vuoden ajan ja välittäneet palautetta marjoja ostaville yrityksille ristiriitojen ratkaisemiseksi. Suurin osa kansalaispalautteesta on koskenut ulkomaalaisten poimintaa liian lähellä asutusta sekä huolta ”omien” marjamaiden menetyksestä (Peltola, R. henk. koht. tiedonanto 7.2.2014). Palautteista tehdyn tutkimuksen mukaan kaupallinen poiminta paikallisten asukkaiden keskuudessa hyväksytään sitä paremmin, mitä selkeämmät ohjeistukset ja sopimukset kaupallista poimintaa ohjaavat (Peltola ym. 2014,

painossa). Marjanpoiminnasta onkin tehty yleiset periaatteet, joiden mukaan kaupallista poimintaa nykyään ohjeistetaan. Marjanpoiminnan yleiset periaatteet ovat allekirjoittaneet kuusi marja-alan yritystä Lapissa (Polarica Oy, Korvatunturin marja Oy, Kiantama Oy, Tessacraft Oy, Petri Lehtiniemi Oy ja Arctic International Oy).

Luonnonkasveista ja -yrteistä Lapin maakunnassa kerätään mm. seuraavia lajeja: väinönputki, maitohorsma, mustikka, kataja, siankärsämö, mesiangervo, kihokki, kanerva, nokkonen, kuusi, koivu ja mänty. Erikoisluonnontuotteista kerätään mm. seuraavia: männynkuori, pettu, pihka (kuusi ja mänty) ja pakuri, joista erityisesti pakurilla on pohjoisesta levinneisyydestä johtuen mahdollisuus Lappi-painotteiseen tuotantoon. Keruutoimintaan liittyy vahvasti ekologinen ja sosiokulttuurinen kestävyys, ja Lapissa tämä on otettu huomioon erityisesti pohjoiset olosuhteet huomioon ottavalla luonnonkasvien keruun opastuksella (Niemi 2012). Keruun organisoinnista on ollut suuressa vastuussa Lapin 4H-piiri (nykyinen Suomen 4H-liiton Lapin alueyksikkö).

Lapin luonnontuotealan määrätietoinen kehittäminen välittyy Lapissa suoritetuista hankkeista (hankekuvaukset liitteessä 2). Varsinainen kehitystyö aloitettiin 1990-luvun alussa, jolloin toteutettiin lukuisia luonnontuotealan hankkeita ja projekteja, joiden päämäärinä olivat uuden elin-

keinotoimialan luominen Lapin luontaisten mahdollisuuksien pohjalta. Alkuvaiheessa hankkeissa kehitettiin jalosteita luonnontuotteiden, lähinnä marjojen ja yrttien, pohjalta, järjestettiin luonnontuotealan koulutusta, koottiin verkostoja sekä kehitettiin tuotteiden markkinointia. Lisäksi hankkeissa tutkittiin luonnontuotteista jalostettujen tuotteiden puhtautta ja laatua. Samoihin aikoihin aloitettiin uusien luonnontuotealalla hyödynnettävien kasvien kartoitus sekä mm. siankärsämön, piharatamon, mesiangervon, pohjannokkoson ja kellosinilatvan viljelykokeet siemen- ja taimituotannon aikaansaamiseksi Lapissa. Lisäksi tehtiin yrttien laatukriteereihin liittyvää kartoitusta sekä viljelykasvien ja luonnosta kerättyjen kasvien (paju, tunturikoivu, vaivaiskoivu, kultapiisku, sianpuolukka, siankärsämön kukat, hillan lehdet) monografiatutkimus ja kasvianalyytit. 1990-luvun puolessavälissä hillan merkitys kaupallisena luonnontuotteena kasvoi ja esimerkiksi hillan siemenöljyn teollinen hyödyntäminen aloitettiin (Aromtech Oy). Vielä ennen vuosituhannen vaihtumista Lapissa selvitettiin useiden erikoiskasvien viljelyä (mm. pohjannokkonen, hapro, piparminttu, maa-rianiheina, ruusunjuuri, väinönputki, kumina, piharatamo, kaskinauris, ryväsipuli ja karhunlaukka) (Kuvat 4 ja 5). Viljelytekniikoiden lisäksi hankkeissa kehitettiin lääkinnällisesti arvokkaiden kasvien kantoja vaikuteainepitoisuuksiltaan

Kuva 4. Väinönputken viljelyä Rovaniemellä. Kuva MTT:n Rovaniemen yksikön arkisto.

optimaalisiksi, sekä nostettiin tuotekehitystä ja jalostusastetta (esim. uutto- ja tislaustekniikat). Lapin luomustatuksen kehittäminen aloitettiin.

Myöhemmin Lapin luonnontuotealan kehityksessä on erotettu kaksi päälinjaa: pientuotannollinen, alueellinen ja massatuotannollinen, teollinen linja (Jankkila ym. 2005). Pientuotannollinen linja pitää sisällään paikalliset ja alueelliset pienyritykset ja verkostot sekä niiden raaka-ainetuotannon, esikäsittelyn, jalostuksen ja markkinoinnin. Pientuotannolliseen linjaan kuuluu lisäksi luonnontuote-, matkailu- ja hyvinvointialojen yhteistyön kehittäminen. Paikalliset vahvuudet ovat pientuotannollisen linjan toiminnallisena perustana. Massatuotannollinen linja tukee luonnontuotteiden teollistamista uusien innovaatioiden ja tuoteideiden kautta ja edellyttää erityisiä massatuotantovalmiuksien kehittämistä elintarvike-, juoma-, lääke-, rohdos-, hoito-, luontaistuote- ja kosmetiikkateollisuutta varten.

Tuotannon mittakaavan kasvattamiseksi Lapissa kehitettiin verkostoitunut kehittämissyhteistyön malli, jossa liitettiin yhteen viljely- ja keruuverkostot, alan yritykset ja asiantuntijat (katso Mäkitalo ym. 2006: Luonnosta teolliseen tuotantoon). Mallissa välitettiin kentälle tietoa yritysten viimeisimmästä tuotekehityksestä sekä kehityk-

sen tuomista tarpeista ja vaatimuksista uusille raaka-aineille ja niiden käytölle. Lisäksi yrityksille tiedotettiin Lapissa tehdyistä hankkeista ja tutkimuksista yritysten omaa tuotekehittelyä varten. Verkostoitumista tehostettiin ja pohjoisuuden vaikutus kasvien sisältämien vaikuteaineiden pitoisuuksiin varmennettiin.

Lapissa on paneuduttu keruun tehostamiseen laitekehityksen keinoin luonnontuotteiden massatuotannon takaamiseksi. Hankkeiden ja oppilaitosten yhteistyönä on mm. kehitetty raivaussahas-ta tai pensasleikkurista mustikanverson niittolaite ja koneyhdistelmä mönkijästä, imurista, peräkärystä ja leikkurista mustikanversojen keräämiseen. Luonnontuotteiden keruun tehostaminen teknologiaa parantamalla on yhä yksi tärkeä tarve Lapin luonnontuotealalla, mutta kehitys sittemmin laantunut hankkeiden päätyttyä.

Viime vuosina Lapin luonnontuotealan hankkeissa näkyy alan laajeneminen usealle osa-alueelle (liite 2). Suuressa roolissa on ollut Lappi I- ja II-hankkeet, jotka ovat toimineet sateenvarjo- ja sisarhankkeina usealle alan viimeaikaiselle hankkeelle Lapissa. Hankkeissa on kehitetty mm. alan neuvontapalveluita, organisaatio- ja tutkimusyhteistyötä, luonnontuotealan ja rajapintatoimialojen kuten elintarvikealan verkostoja ja yhteistyötä, palveluita, koulutusta sekä tiedotusta. Lisäksi hankkeissa on ollut mukana luonnontuotteiden hyödyntämisen mahdollisuudet mm. eläinten hoidossa, luontaishoidossa ja matkailun elämys- ja luontopalveluissa sekä Green care-toiminnassa. Lähi- ja luomuruoka -ajattelua sekä lappilaisen ruuan ja tuotteiden markkinointia on kehitetty. Lapin luonnontuotealalla pyritään kehittämään ja ylläpitämään jo olemassa olevia elinkeinoja sekä tuottamaan uutta luonnontuotteita hyödyntävää yritystoimintaa.

Luonnontuotealalla nähdään yhä hyödyntämätöntä potentiaalia Lapissa: ”Mahdollisuudet monipuoliseen lähiruokatuotantoon ja luomutuotannon lisäämiseen (Lapissa) ovat vielä pääosin hyödyntämättä. Myös luonnontuotealalla on mahdollisuuksia kasvuun. Pidemmällä aikavälillä tuotannon jatkuminen on kiinni sukupolvenvaihdosten onnistumisista ja uusien liiketoimintamallien käyttöönotosta maaseudulla.” (Lapin luotsi 2013).

Lapin maakunnassa toimi 2007–2013 viisi Leader-toimintaryhmää: Myötäle ry, Peräpohjolan kehitys ry, Outokaira Tuottamhan ry, Kyläkulttuurituntureitten Maassa ry ja Pohjoisimman Lapin LEADER ry. Lapin maakunnan toimintaryhmät toimialueineen ja luonnehintoineen on esitetty taulukossa 2. Toimintaryhmien yhteystiedot ovat liitteessä 3.

Kuva 5. Väinönputkesta on kehitetty useita tuotteita. Kuvassa väinönputkimarmeladi. Kuva Linda Mäkimäe ja Laura Luusua.

Taulukko 2. Lapin maakunnan toimintaryhmät luonnehdintoineen

<p>MYÖTÄLE RY</p> <p>Toimialue: Posio (Kuusamo, Taivalkoski/Pohjois-Pohjanmaa)</p> <p>Vahvuuksia: monimuotoinen luonto, luonto- ja kulttuuri-matkailu ohjelma- ja oheispalveluineen, luonnontuotteet</p> <p>Mahdollisuuksia: luonnonvarojen jatkojalostus, matkailu- ja hyvinvointipalvelujen kysynnän kasvu, luonnontuote-alan kasvu</p>	<p>PERÄPOHJOLAN KEHITYS RY</p> <p>Toimialue: Simo, Kemi, Keminmaa, Tervola, Ranua ja Rovaniemi</p> <p>Vahvuuksia: luonto ja luonnonvarat, merellisyys</p> <p>Mahdollisuuksia: luonnontuotteiden (marjat, yrtit, puu, riista) jatkojalostus, viljeltyjen ja luonnonraaka-aineiden hyödyntäminen, luonnon hyödyntäminen matkailussa (erä- ja luontomatkailu), lähiruokatalouden kehittäminen</p> <p>Painopisteitä: luonnontuotealan yrittäjyyden tukeminen</p>
<p>OUTOKAIRA TUOTTAMHAN RY</p> <p>Toimialue: Tornio, Ylitornio, Pello</p> <p>Vahvuuksia: luonto, maaseutu</p> <p>Mahdollisuuksia: matkailu, puhdas luonto ja luontoa kunnioittavien arvojen nousu</p> <p>Tavoitteita: luonnonmarjojen, kasvatettavien marjojen ja yrttien, sienien ja keruutuotteiden sekä terveysvaikutteisten elintarvikkeiden jatkojalostuksen kehittäminen ja investoinnit, metsätalouden sivutuotteiden jalostus, luonnontuotealan yritysten perustaminen, investoinnit ja kehittäminen, luontomatkailupalveluiden tuotteistaminen ja tuotteistuksen ohjaus, luonnontuote- ja elintarvikealan toisen asteen yritysten investoinnit ja kehittäminen</p>	<p>KYLÄKULTTUURIA TUNTUREITTEN MAASSA RY</p> <p>Toimialue: Kolari, Kittilä, Muonio, Enontekiö</p> <p>Vahvuuksia: luonnon puhtaus, luonnon monimuotoisuus (tunturit, vesistöt, joet, marjat, sienet, yrtit, eläimet ja kasvit), ilmasto (vuodenajat, kaamos, yötön yö), (saamelais)kulttuuri, porotalous, Lapin eksotiikka, erämaa-alueet</p> <p>Mahdollisuuksia: pohjoinen ulottuvuus, matkailun kansainvälistyminen, kansallispuistot, luonnontuotealan koulutuksen kehittäminen, luonnontuotealan kasvu</p> <p>Painopisteitä: elämysmatkailu, maaseutuuyrittäminen (liittyen luonnon- ja paikallistuotteisiin, maaseutumatkailuun ja kyläkulttuuriperinteisiin ja niiden jalostamiseen liittyviä tuotteita)</p>
<p>POHJOISIMMAN LAPIN LEADER RY</p> <p>Toimialue: Kemijärvi, Salla, Pelkosenniemi, Savukoski, Sodankylä, Inari, Utsjoki</p> <p>Vahvuuksia: luonto ja luonnon puhtaat raaka-aineet, luonnonvarojen hyödyntäminen (jatkojalostus, tuotekehitys), pohjoinen ulottuvuus, porotalous, kulttuuri</p> <p>Mahdollisuuksia: matkailu (kansainvälinen, ympärivuotisuus, hyvinvointimatkailu, kalastus- ja metsästysmatkailu), jalostusasteen nousu (tutkimus, tuotekehitys), puhtaiden luonnontuotteiden ja palvelujen arvostuksen kasvu, elämys tuotanto (funktionaalisuus, eettisyys, mielikuvat, elämykset, vaihtoehtohoidot), suojelualueet</p> <p>Painopisteitä: luonnontuotteet, poro, jatkojalostus, luonto-, kalastus- ja erämatkailu</p>	

3.4 LAPIN LUONNONTUOTEALAN YRITYKSET

Lapin maakunnassa toimi hankkeen tekemän kartoituksen mukaan vuonna 2013 yhteensä 82 luonnontuotteita hyödyntävää yritystä. Kaikista yrityksistä luonnontuotetoiminnan mukaisesti luokiteltuna alkutuotantoon keskittyviä yrityksiä oli 13, elintarvikealaan (jalostus) 11, hyvinvointialaan 9, matkailuun 2, kemiallisten aineiden

hyödyntämiseen 1 ja muihin 18 yritystä. Loput 30 yritystä hyödynsivät kahta tai useampaa toimialaa. Lapin luonnontuotealan yrityksiä on esitelty liitteessä 4.

Alkutuotantoyrityksissä lähinnä talteenotettiin ja viljeltiin marjoja, sieniä ja yrttejä. Yksi yritys keskittyi pakurin talteenottoon ja vientiin. Alkutuotantoon keskittyneiden yritysten lisäksi 16 yritystä oli yhdistänyt alkutuotannon muihin toimialoihin. Tyypillisesti luonnontuotteiden keruu ja viljely, kuten marjojen keruu ja yrttien (puoli

viljely, oli yhdistetty elintarvikkeiden jalostukseen. Lisäksi muutama yritys jalosti itse keräämistään tai viljellyistään tuotteista hoito- ja hyvinvointituotteita ihmisille sekä tarjosi hyvinvointialan palveluja. Luonnontuotteiden talteenottoa, viljelyä, jalostusta ja siementuotantoa harjoitti yksi yritys. Ravintolisien valmistamista alkutuotannon jalostuksen ohella teki yksi yritys. Viiniä omasta tuotannostaan valmisti niin ikään yksi yritys.

Elintarvikkeiden jalostukseen keskittyneet yritykset käyttivät raaka-aineinaan joko marjoja, yrttejä tai sieniä tai edellisiä eri yhdistelminä. Erikoisluonnontuotteita jalostukseen käytti kaksi yritystä. Yrityksen ulkopuolella tuotetuista marjoista valmisti viiniä yksi yritys. Alkutuotantoon yhdistämisen lisäksi elintarvikkeiksi luonnontuotteita jalostavat yritykset valmistivat hyvinvointituotteita ihmisille ja osa tarjosi myös hyvinvointipalveluja. Yksi yritys jalosti elintarvikkeiden jalostustoiminnan ohella kosmetiikkaa. Marjoja ja yrttejä jalostettiin myös jonkin verran matkailun tarpeisiin, lähinnä ravintolapalveluihin, mutta myös ohjelmapalvelujen tarpeisiin.

Hyvinvointialaan keskittyneitä yrityksiä oli 9, joista yksi oli keskittynyt eläinten hyvinvointituotteisiin. Raaka-aineet näiden yritysten tuotteiden jalostamisen tarpeisiin hankittiin yritysten ulkopuolelta. Useat yritykset, jotka jalostivat hyvinvointituotteita ihmisille, myös tarjosivat hyvinvointipalveluja. Kaksi yritystä jalosti muualta hankituista raaka-aineista kosmetiikkaa. Hyvinvointialaan keskittyneistä yrityksistä kaksi oli liittänyt toimintansa matkailun ohjelmapalveluihin.

Luonnontuotteita pelkästään matkailussa hyödyntävät yritykset olivat hotelli- ja muuta majoitusta tarjoavia yrityksiä, jotka käyttivät luonnontuotteista, lähinnä yrteistä, jalostettuja valmisteita ravintolapalveluissa. Muuten luonnontuotteita käyttävät matkailualan yritykset hyödynsivät useita muita toimialoja monipuolisesti.

Kemiallisia yhdisteitä hyödynsi yksi yritys. Muut luonnontuotteita käyttävät yritykset olivat luonnontuotteista koruja tai muita tarvikkeita valmistavia yrityksiä (14 yritystä) tai marjoja ostavia, välittäviä tai varastoivia yrityksiä (4 yritystä).

Yritysten tilinpäätöstietojen mukaan Lapin suurin luonnontuotteita hyödyntävä yritys on Rovaniemellä sijaitseva Polarica Oy (Lapin liha Oy), jonka toimialoja ovat marjojen ja marjatuotteiden, sienien, kalan, poronlihan, riistan sekä muiden maa- ja metsätuotteiden osto, myynti ja jatkojalostus sekä tilausliikenteen hoitaminen. Yhtiö työllistää 101 henkilöä. Muita merkittäviä luonnontuotealan yrityksiä Lapissa ovat mm. Aromtech Oy (toimipaikka Tornio), Korvatunturin Mar-

ja Oy (Savukoski), Lapin Sara Oy (Kolari), Detria Oy (Rovaniemi) ja Lapin Maria Oy (Rovaniemi). Aromtech Oy:n toimialana on biotekniikan, kemian, lääkeaineiden ja elintarviketeollisuuden alojen sekä näitä lähellä olevien alojen teollisen ja kaupallisen toiminnan harjoittaminen sekä näihin liittyvä tutkimus- ja kehitystoiminta ja konsultointi. Korvatunturin Marja Oy harjoittaa pyöreän metsämarjan puhdistustoimintaa, rahtipakastusta, marjalaatikoiden vuokrausta sekä luonnonmarjojen jalosteiden tuotekehitystoimintaa. Lapin Sara Oy:n toimialoja ovat ravintolatoiminta, catering-palvelut, majoitustoiminta, ohjelmapalvelut, luonnontuotteiden osto, myynti, jatkojalostus ja viljely sekä matkamuisto- ja lahjatavaroiden valmistus, osto ja myynti. Detria Oy:n toimialoina ovat kauden- ja terveydenhoitotuotteiden valmistus ja markkinointi sekä matkailun majoitus-, ravitsemis- ja ohjelmapalvelutoiminta. Lapin Maria Oy:n toimintaa ovat elintarvikkeiden, erityisesti hedelmä-, kasvis- ja marjamehujen, valmistus ja markkinointi. (Kauppalehti. Hakupäivä 9.2.2014)

3.5 LAPIN LUONNONTUOTEALAN TOIMIJAT

3.5.1 KOULUTUSORGANISAATIOT

Luonnontuotealan koulutusta Lapissa tarjoavat muun muassa alla olevassa listassa esitetyt oppilaitokset. Lisätietoja oppilaitoksista ja niiden opintotarjonnasta on esitetty liitteessä 5.

Ammattiopisto Lappia
Itä-Lapin Ammattiopisto (ILO)
Lapin ammattikorkeakoulu (Lapin AMK)
Lapin ammattiopisto (LAO)
Saamelaisalueen koulutuskeskus (SAKK)

Ammattiopisto Lappia tarjoaa nuorille ammatillista peruskoulutusta maatalous- ja metsäalalla Tervolan Louella. Maatalousalan perustutkinnon voi suorittaa joko eläintenhoiton tai maatilatalouden koulutusohjelman mukaisesti. Ammattiopisto Lappian peruskoulutus antaa valmiudet mm. maatilamatkailun järjestämiseen ja asiakaspalveluun sekä maataloustuotteiden jatkojalostukseen ja ympäristön hoitoon. Maatalousalan perustutkinnon voi suorittaa myös aikuiskoulutuksena. Ammattiopisto Lappia tarjoaa myös mahdollisuuden erä- ja luonto-oppaan ammattitutkintoon Muonion toimipaikassa.

Itä-Lapin ammattiopistossa (ILO) Kemijärvellä voi suorittaa nuorisosteella luonnonvara- ja ym-

päristöalaan lukeutuvan metsäalan perustutkin-
non sekä aikuiskoulutuksena luonto- ja ympäristö-
alan perustutkinnon, jolloin ammattinimikkeenä
on luonnonvaratuottaja. Luonnonvaratuottajan
koulutus toteutetaan monimuoto-opetuksena, ja
se koostuu lähiopetuksesta oppilaitoksessa, hen-
kilökohtaisesta ohjauksesta opiskelijan paikka-
kunnalla, etäopiskelusta, verkko-opinnoista sekä
työssäoppimisesta. Opetuksen tavoitteena on
tuottaa luonnontuotealan ammattilaisia, jotka
osaavat tunnistaa, poimia, lajitella, käsitellä ja ja-
lostaa luonnon raaka-aineita. Luonnonvaratuotta-
jat työllistyvät yrittäjinä, maatilan sivuelinkeinon
harjoittajina, toisten luontoyritysten palveluksessa
tai erilaisissa neuvontatehtävissä.

Lapin ammattiopistossa (LAO) voi opiskella ja
hankkia ammatillista perus- ja aikuiskoulutusta
liki kaikilla koulutusaloilla. Rovaniemellä luon-
nonvara- ja ympäristöalalla voi suorittaa metsä-
alan, puutarhatalouden ja luonto- ja ympäristöalan
perustutkinnon. Luonto- ja ympäristöalan perus-
tutkinnon suorittaneet valmistuvat suuntautumi-
sensa mukaan luonnonvaratuottajiksi, luonto- ja
ympäristöneuvojiksi, luonto-ohjaajiksi, ympäris-
tönhoitajiksi tai poronhoitajiksi. Lapin ammatti-
opistossa voi suorittaa aikuiskoulutuksena maa-
ja metsätalouden tutkintojen lisäksi myös erä- ja
luonto-oppaan, luonnontuotealan ja porotalouden
ammattitutkinnon sekä luontokartoittajan erikois-
ammattitutkinnon.

Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa (SAKK)
voi suorittaa luonto- ja ympäristöalan perustut-
kinnon luontoalan ja porotalouden koulutusohjel-
missä valmistuen joko luonto-ohjaajaksi tai poron-
hoitajaksi. Ammattitutkintona Saamelaisalueen
koulutuskeskuksessa voi suorittaa erä- ja luonto-
oppaan sekä porotalouden ammattitutkinnon.
Oppilaitoksen päätoimipaikka on Inarissa, mutta
luonnonvara-alan koulutus on keskitetty Kaama-
seen.

Ylemmän asteen luonnontuotealan opintoja
Lapissa voi suorittaa Lapin ammattikorkeakou-
lussa (Lapin AMK). Lapin ammattikorkeakoulu
aloitti toimintansa vuoden 2014 alussa, kun Rova-
niemen (KTAMK) ja Kemi-Tornion ammattikorkea-
koulujen (KTAMK) toiminnot yhdistettiin. Lapin
ammattikorkeakoulu tarjoaa luonnonvara- ja ympä-
ristöalan opintoja metsätalouden ja maaseutue-
linkeinojen koulutusohjelmissä, joista erityisesti
maaseutuelinkeinojen koulutusohjelmasta valmis-
tuville agrologeille on luonnontuotealan opintoja
tarjolla monipuolisesti. Lapin ammattikorkeakou-
lun agrologikoulutuksessa painotetaan monialais-
ta maaseutuyrittäjyyttä ja liiketoimintaosaamista

sekä kykyä toimia pohjoisissa, vaativissa luonnon-
oloissa ja kansainvälisessä toimintaympäristössä.
Opinnoissa korostuvat mm. maa-, poro- ja met-
sätalouden ja luonnontuotealan tuotannollinen
ja taloudellinen osaaminen sekä asiantuntija-,
kehittäjä- ja yrittäjätaidot. Perustana ovat pohjoi-
sen ekosysteemin tunteminen, luonnon kestävä
käyttö ja käytön ohjaaminen, eri alojen yhteistyö
ja pohjoiselle keskeisten eläintuotannon sekä vil-
jelyn ja luonnonvaraisen kasvituotannon osaami-
nen. Koulutus antaa opiskelijalle valmiudet toimia
yrittäjänä sekä erilaisissa asiantuntija-, opetus- ja
kehittämistehtävissä eri organisaatioissa sekä
liike-elämässä. Sekä metsätalouden että maaseu-
tuelinkeinojen koulutusohjelmissä voi suorittaa
mm. seuraavat opinnot: luonnontuotealan liiketoi-
minnan kehittäminen, luonnontuotteiden käyttö
hyvinvointi- ja matkailualalla, erikoisluonnon-
tuotteet ja innovaatiot, luonto- ja maaseutumatkailu,
sienineuvojakoulutus sekä luonnonkasvi- ja
marjalajien tuntemus ja käyttö. Metsätalouden ja
maaseutuelinkeinojen koulutusohjelmista voi jat-
kaa ylempään AMK- tutkintoon Alueiden käytön
suunnittelun opetussuunnitelman mukaisesti.

3.5.2 MUITA LUONNONTUOTEALAAN LIITTYVIÄ ORGANISAATIOITA

Luonnontuotealaan liittyviä neuvonta-, kehittä-
mis- ja tutkimustyötä Lapissa suorittavia organi-
saatioita on esitetty alla olevassa listassa. Orga-
nisaatioiden yhteystiedot ja tehtäväkuvaukset on
esitetty liitteessä 6.

Arktinen keskus, Lapin yliopisto
Lapin ELY-keskus
Lapin 4H-yhdistykset (organisaatiomuutos 2014)
Lapin maa- ja kotitalousnaiset
Lapin Martat ry
LYNET (MTT, Metla, RKTL, Geodeettinen laitos,
Evira)
Metsähallitus
Metsänomistajien liitto Pohjois-Suomi ry
MTK Lappi
ProAgria Lappi
Rovaniemen kehitys Oy
Suomen metsäkeskus, Lappi

4 LUONNONTUOTEALAN NYKYTILA JA MAHDOLLISUUDET LAPISSA – ALUEEN YRITTÄJIEN JA TOIMIJOIDEN NÄKEMYKSIÄ

4.1 TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄT

LT-INNO -hankkeessa kartoitettiin kesän 2012 aikana luonnontuotealan yrityksiä ja toimijoita Lapin alueella. Luonnontuotealaan käsitettiin kuuluvan luonnonmarjoihin, -sieniin ja -yrtteihin sekä muihin luonnontuotteisiin liittyvä toiminta aina raaka-aineen keruusta ja viljelystä luonnontuotteiden hyödyntämiseen eri elinkeinoalojen tuotteissa ja palveluissa. Yritysten kartoitus suoritettiin pääasiassa eri internet-sivustojen ja hakupalvelujen avulla.

Lapin luonnontuotealan toimijoille ja yrityksille suoritettiin syksyllä 2012 haastattelututkimus. Haastattelin suorittivat Rovaniemen ammattikorkeakoulun opiskelijat. Haastateltaviksi valittiin kymmenen luonnontuotealan toimijaa sekä kolme toista yritystä eri alatoimialoilta. Haastattelukysymykset yrityksille ja toimijoille on esitetty liitteessä 1. Kyselyn avulla selvitettiin maakunnan luonnontuotealan palvelu- ja osaamistarjontaa, yritysten luonnontuotteiden käyttöä sekä luonnontuotealaa edistäviä verkostoja niin maakunnan sisällä kuin myös laajemmassa mittakaavassa. Haastatteluisa kartoitettiin lisäksi yritysten ja toimijoiden näkemyksiä luonnontuotealan nykytilanteesta sekä alan mahdollisuuksista. Haastateltavilta tiedusteltiin mielipiteitä luonnontuoteyrittäjyyden eri osa-alueiden merkittävyydestä alan laajentamisessa maakunnallisesti, luonnontuotealan kehittymistä rajoittavia tekijöitä sekä alan keskeisimpiä tutkimus-, koulutus- ja kehittämistarpeita. Haastatteluisa kerättiin myös ideoita ja esimerkkejä luonnontuotealan yrittäjyyden edistämiseksi sekä toiveita yhteistyön laajenemissuunnista luonnontuotteiden hyödyntämisen kannalta.

4.2 YRITYS- JA TOIMIJA-HAASTATTELUT

Toimija- ja yrityshaastatteluja suoritettiin yhteensä 23 kpl. Haastatteluun osallistuneet henkilöt on lueteltu liitteessä 7.

4.2.1 LUONNONTUOTEALAA EDISTÄVÄT VERKOSTOT, YHTEISTYÖTAHOT JA TOIMIJAT LAPISSA

Haastatteluissa erottui viisi luonnontuotealaa edistävää verkostoa sekä yhteistyötaho- ja toimijaryhmää: oppilaitokset (yhteensä 18 mainintaa), tutkimuslaitokset (yhteensä 14 mainintaa), yrittäjien yhteistyö ja verkostot (yhteensä 13 mainintaa), neuvontajärjestöt (yhteensä 12 mainintaa) sekä rahoittajat (yhteensä 11 mainintaa) (Kuvio 1).

Haastatteluissa nousi erityisesti esille luonnontuotealaa edistävänä seikkana oikeanlaisen koulutuksen saatavuus, laatu ja pitkäjännitteisyys kattaen koko opintokaaren. Rovaniemen ammattikorkeakoulu (nykyinen Lapin ammattikorkeakoulu) ja Lapin ammattiopisto mainittiin haastatteluissa molemmat 9 kertaa luonnontuotealaa edistävänä kouluttajana Lapissa, ja maakunnan ulkopuolisena yhteistyösuuntana esiin nousi etenkin Oulun alueen koulutustarjonta (Kuvio 1). Vaikka koulutus mainittiin tärkeänä positiivisena tekijänä alalla, sen keskittymistä tietyille alueille kritisoitiin jonkin verran. Koulutus katsottiin tarpeellisuutensa uusien luonnonvara-alan yrittäjien ja erityisesti nuorten tulevaisuuden kannalta. ”Nuorissa on tulevaisuus”.

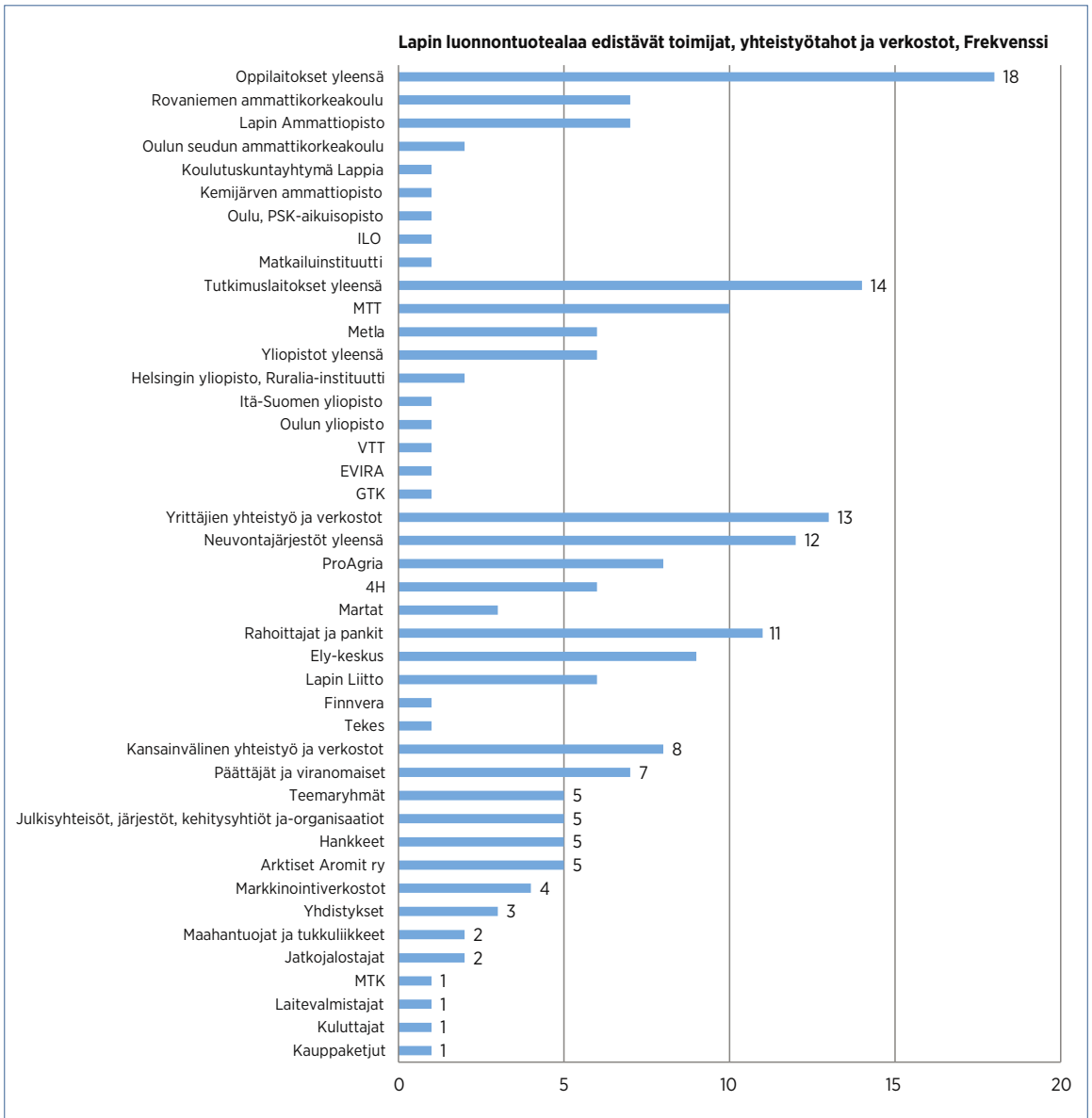
Koulutuksen lisäksi tutkimuksella nähtiin selkeä rooli luonnontuotealan kehittämisessä Lapin läänissä. Tutkimuslaitoksista merkittävin rooli oli MTT:llä (10 mainintaa) (Kuvio 1). Metla (6 mainintaa) ja yliopistot (6 mainintaa) koettiin niin ikään tärkeiksi tutkimuksen tekijöiksi. Haas-

tatteluissa mainittiin usein myös Rovaniemen ammattikorkeakoulu tärkeänä tutkimuksen tekijänä, vaikka se tässä raportissa onkin ryhmitetty oppilaitoksiin. Haastatteluissa ilmeni arvostus oman maakunnan erityispiirteitä kohtaan, ja koettiin, että nämä erityispiirteet tulisi ottaa huomioon myös tutkimuksessa: *”Olisi tärkeää, että tutkimustoiminta pysyisi maakunnassa”*.

Yritysten välinen yhteistyö ja erilaiset yhteistyöverkostot koettiin tärkeinä väylinä sekä oman yritystoiminnan ylläpitämisessä että tiedon jakamisessa ja saamisessa. Haastattelujen mukaan

halua verkostoitumiseen olisi enemmänkin, mutta ajanpuute ja sopivien yhteistyökumppaneiden löytäminen voi olla haasteellista verkostojen luomiselle. *”Ne [yhteistyökumppanit] vähän tupsahtelee sitten”*.

Siinä missä koulutusta kritisoitiin alueellisuudesta, neuvontajärjestöt mainittiin tärkeinä tiedon jakajina suurimpien asutuskeskittymien ulkopuolella. Erityisesti ProAgria (8 mainintaa) ja 4H-yhdistys (6 mainintaa) koettiin tärkeiksi tieto- ja tukikanaviksi. *”...aina siellä on saanut apua, joka on pönkittänyt eteenpäin”*.

Kuvio 1. Luonnontuotealaa edistäviä toimijoita, yhteistyötahoja sekä verkostoja Lapin maakunnassa

Rahoittajista ELY-keskus (9 mainintaa) ja Lapin Liitto (6 mainintaa) olivat haastattelujen mukaan tärkeimmät luonnontuotealan rahoituslähteet maakunnassa.

Lisäksi tärkeiksi luonnontuotealan kannalta koettiin kansainvälinen yhteistyö ja yhteistyöverkostot (8 mainintaa), päättäjät ja viranomaiset (lähinnä eri ministeriöt) (7 mainintaa) ja erilaiset teemaryhmät (lähinnä luonnontuotealan teemaryhmä) (5 mainintaa). Kansainvälisen yhteistyön ja yhteistyöverkostojen yhteydessä esiin nousi eri oppilaitosten (esimerkiksi Rovaniemen ammattikorkeakoulu) kansainvälinen toiminta sekä tutkimuslaitosten (MTT, yliopistot) kansainvälinen verkostoituminen. Myös 4H-yhdistyksen nuorten kansainvälinen toiminta mainittiin haastattelussa useasti.

Hanketoiminnasta useimmin mainittiin Lappi Luo -hanke ja sen kansainvälinen luonne, sekä POLUT-hanke.

4.2.2 HYVÄT ESIMERKIT LUONNONTUOTEALAN EDISTÄMISEKSI LAPISSA

Hyvinä yritys-esimerkkeinä Lapin luonnontuotealalla mainittiin 15 yritystä. Yritysten esiintymiskertojen lukumäärä haastattelussa on esitetty suiluissa.

Detria (6)	Korpihilla (3)	Frantsilan yrttitala (1)	Riuku-Jotos Inarista Oy (1)
Ylläksen pihvikeisari (4)	Polarica Oy (1)	LapC- ream (1)	Pörröporo (1)
Aromtech (3)	Annelin yrtit & karkit (1)	Ivalonjoen poro (1)	Seita- saippua (1)
Lapin Luon- nonyrtit Ky (3)	Repolar Oy (1)	Lumene (1)	

Haastateltavista kuusi mainitsi verkostoitumisen onnistumisen hyvänä esimerkkinä luonnontuotealan edistämiseksi Lapissa. Osuuskunnat (3 mainintaa), kuten Ivalossa, Sodankylässä ja Puolangalla toimivat/toimineet osuuskunnat, sekä Rovaniemen kehitys Oy (1 maininta) ja Suomen meliläishoitajien liitto (1 maininta) nimettiin hyviksi esimerkeiksi verkostoitumisen onnistumisesta. Detrian luonnontuoteverkosto (1 maininta) mainittiin hyvänä pohjoisten alueiden raaka-aineiden puolestapuhujana sekä luotettavana yhteistyökumppanina.

Onnistuneina esimerkkeinä mainittiin lisäksi poronlihan jalostukseen ja suoramyyntiin liittyvä kehitystyö (2 mainintaa). Myös kasvien keruutoimintaan liittyvän kaluston (1 maininta) ja pudotuskuivurin kehittämistyö (1 maininta) nousi haastattelussa esille. Tehokkaampaan marjanpoimintaan tähtäävä kehitystyö (1 maininta) raaka-aineiden saatavuuden parantamiseksi nähtiin positiivisena. Hyvänä esimerkkinä yksittäisestä tuotteesta mainittiin ruusunjuuritabletti (1 maininta).

Hankkeista ja projekteista hyvinä esimerkkeinä mainittiin Lappi Luo -hanke (1 maininta), Green care -hanke (1 maininta) ja Luonnosta teolliseen tuotantoon -projekti (1 maininta). Lappi Luo -hanketta pidettiin hyvänä esimerkkinä eri yhteistyötahojen kytkemisestä samaan päämäärään sekä pitkäjänteisen kehitystyön luomisesta. Green care -hanke mainittiin hyvänä esimerkkinä luonnontuotteiden kytkemisestä hyvinvointimatkailuun. Luonnosta teolliseen tuotantoon -projekti oli haastattelun mukaan kokonaisuudessaan hyvin toteutettu, vaikka projektista saatu hyöty ei täysin vastannut haluttua.

Nimeltä mainitsemattomat koulutus- ja tutkimusorganisaatiot mainittiin haastattelussa molemman yhden kerran. Koulutusorganisaatioista hyvinä esimerkkeinä nimeltä mainittiin Lapin ammattioppilaitos (1 maininta) ja sen panos eritoten tuotekehittelyssä, sekä Saamelaisalueen koulutuskeskuksen (1 maininta) opetuksen ja laitteiston kehittäminen. Myös nuorille suunnatut opintomatkat (1 maininta) nähtiin hyvänä esimerkkinä luonnontuotealan kehittämisessä. Tutkimusorganisaatioista MTT:n toiminta (1 maininta) nähtiin yritystoimintaa tukevana hyvänä esimerkkinä. Onnistuneena esimerkkinä mainittiin myös Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin tarjoama luonnontuotealan koulutuskuvio (1 maininta).

Haastattelussa 7 yritysten 13 edustajasta ei osannut mainita tai ei tiennyt hyviä yritys-, tuote-, palvelu-, verkosto- tai kehittämistyöesimerkkiä. Näissä haastattelussa ilmeni oman asenteen ja uskalluksen positiivinen vaikutus yritystoimintaan.

4.2.3 LUONNONTUOTEALAN NYKYTILA – VAHVUUDET JA PAINOTUKSET

Haastateltavista noin puolet (11 mainintaa) piti Lapin luonnontuotealan nykytilaa hyvänä. Yritysten edustajista 5 ja toimijoiden edustajista 6 haastateltavaa näki nykyisen tilanteen selkeästi positiivisena. Loput haastateltavista joko eivät ottaneet selkeää kantaa alan nykytilanteeseen tai näkivät luonnontuotealan nykytilanteen huonossa valossa. Nykytilaa hyvänä pitävät mainitsivat usein ti-

lanteen taustatekijöiksi pitkäjännitteisen ja hyvän pohjatyön sekä onnistuneen hanketoiminnan. Lappi Luo -hanke mainittiin tärkeänä sateenvarjo-hankkeena luonnontuotealan perustusten luoja. Kommentteja Lapin luonnontilanteen nykytilasta:

"Hyvä"
"Mennyt eteenpäin, vielä mahdollisuuksia"
"Kasvaa ja leviää"
"Alaan uskotaan, sitä kehitetään ja uusia toimijoita tulee"
"Kehittynyt hyvin, alalla on pitkä historia Lapissa"
"Isoja askelia eteenpäin"
"Päässyt pinnalle"
"Meitä kadahditaan muualla"

Toisaalta useat haastateltavat kokivat Lapin luonnontuotealan tilanteen paikoilleen pysähtyneeksi. Pysähtyneisyyden syyksi mainittiin esimerkiksi yritys- ja hanketoiminnan vähyys, yritystoiminnan hankaluus ja alan arvostuksen puute.

"Polkee paikoillaan"
"Paikoilleen jämähtänyt"
"Hiljaiselossa"
"Odottaa läpilyöntiä"

Haastatteluissa mainittiin erityisesti huoli tulevaisuuden yrittäjistä ja tekijöistä. Vaikka useat haastateltavat näkivät nykytilanteen hyväksi tällä hetkellä, koettiin, että Lapin luonnontuoteala elää selkeästi sukupolvenmurrosta. Nykyiset yrittäjät ovat jäämässä eläkkeelle, eikä nuoria yrittäjäsukupolia ole tarpeeksi korvaamassa vanhoja yrityksiä. Yritysten osaaminen koetaan hyväksi, mutta yritystoimintaa voisi olla enemmänkin ja yritysten volyymi voisi olla isompi.

"...niin mistä löytyy ne uudet yrittäjät ja jatkajat?"
"Intoa ja osaamista on, mutta aktiivisia yrittäjiä liian vähän"
"...kunhan vain olisi tekijöitä"

Yritysten lisäksi myös toimijoiden keskuudessa koettiin jonkinlaisen murroskauden läsnäolo. Haastattelujen tekohetkellä oltiin keskellä hanketoiminnan ohjelmistokauden vaihtumista, mikä tuotiin ilmi haastatteluissa eräänä nykytilanteen staattisuuden syynä. Nykyisen tilanteen pelättiin taantuvan tulevaisuudessa hallinnoijien vähentyessä, byrokratian lisääntyessä ja taloudellisten edellytysten heikentyessä. Sukupolvenvaihdos

koettiin luonnontuotealan nykytilaa varjostavana myös toimijoiden keskuudessa.

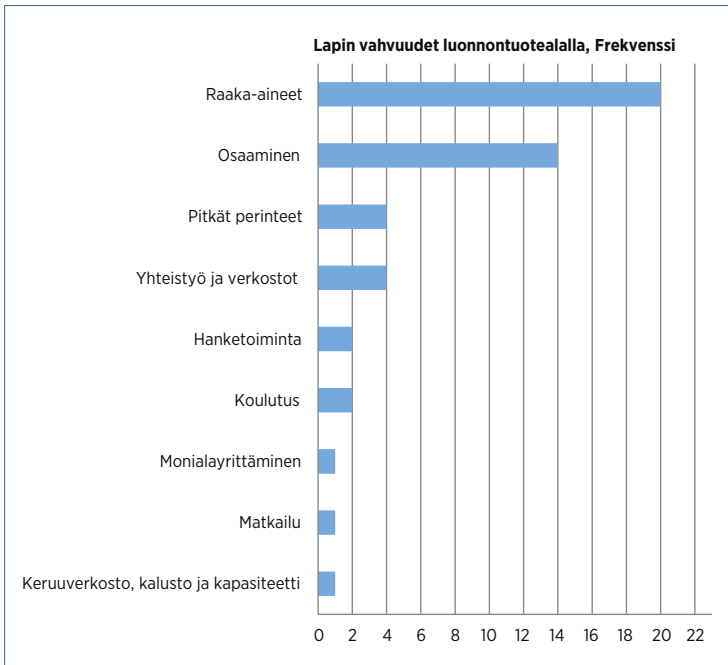
"Itse asiassa meidän jäädytään kaikki pian eläkkeelle..."
"...[nykytilanne] heikentymässä koska toimijat ikääntyvät"

Luonnontuotealan nykytilannetta Lapissa varjostivat jossakin määrin huoli raaka-aineiden saatavuudesta ja sen vuosien välisestä vaihtelusta. Kyseiset huolenaiheet nousivat esiin erityisesti marjoja raaka-aineinaan käyttävien yritysten keskuudessa. Ulkomaalaisten marjanpoimijoiden antama turva raaka-aineiden saatavuuteen koettiin hyvänä ja tilannetta tasapainottavana asiana.

Lapin painotukset luonnontuotealalla ovat hyvin monipuoliset. Haastatteluissa tuotiin erityisesti esille kaksi laajempaa luonnontuotealan painopistettä: matkailuun ja siihen liittyvät hyvinvointituotteet ja -palvelut sekä raaka-ainetuotanto. Raaka-ainetuotannon yhteydessä esiin nousivat erityisesti marjat, yrtit, luonnonkasvit yleensä, sekä niiden teollinen talteenotto. Sekä Lapin luonnontuotealan nykytilannetta varjostavaksi että painotusalueen puutteeksi koettiin raaka-aineiden jatkojalostuksen ja sen kehittämisen puuttuminen maakunnasta.

Raaka-ainevarat nousivat haastattelujen mukaan selkeästi tärkeimmäksi Lapin luonnontuotealan vahvuustekijäksi (Kuvio 2). Kaikkiaan 11 yritysten ja 9 toimijoiden edustajista mainitsi raaka-ainevarat jossakin muodossa Lapin vahvuutena. Erityisesti vahvuustekijäksi mainittiin raaka-aineiden saatavuus, mutta myös raaka-aineiden monipuolisuus, puhtaus, laatu ja raaka-aineiden suuret (luomu)keruualueet koettiin Lapin vahvuudeksi. Lapin puhtaus ja arktisuus koettiin usein niin ikään alueen vahvuuksiksi: arktisilla alueilla tarve tuholaiistorjuntaan on vähäisempi kuin etelässä. Lisäksi arktisten alueiden koettiin tuottavan laadukkaampia raaka-aineita luonnontuotealan tarpeisiin verrattaessa eteläisempiin alueisiin. Raaka-aineen luomustatusta arvostettiin.

Lapin alueen vahvuudeksi koettiin laaja-alainen osaaminen (yritykset: 3 mainintaa, toimijat: 11 mainintaa), johon usein kytkettiin pitkien perinteiden ja kokemuksen tuoma tieto (4 mainintaa). Yhteistyö ja verkostot (4 mainintaa) sekä onnistunut hanketoiminta (2 mainintaa) koettiin niin ikään Lapin vahvuutena. Koulutus mainittiin (2 mainintaa) vahvuustekijänä yritysten keskuudessa. Monialayrittämisen (1 maininta) ja matkailun (1 maininta) suuri osuus maakunnassa nähtiin

Kuvio 2. Lapin vahvuudet luonnontuotealalla

vahvuutena siten, että niiden kautta luonnontuotteiden ja palvelujen kytkeminen yrityksiin on helppoa ja luontevaa.

4.2.4 LUONNONTUOTEALAN TULEVAISUUS – MAHDOLLISUUDET JA KEHITYSNÄKYMÄT

Lapin luonnontuotealan tulevaisuuden mahdollisuudet keskittyvät haastattelujen mukaan keruu- tuotteiden (marjat ja yrtit) ja matkailun ympärille (Kuvio 3). Marjojen hyödyntämisessä on Lapin maakunnassa pitkät perinteet, mutta marjojen jatkojalostuksessa ja markkinoinnissa vieniin koettiin olevan vielä paljon mahdollisuuksia tulevaisuudessa. Myös yrtit ovat tärkeässä roolissa luomassa tulevaisuuden mahdollisuuksia. Haastattelussa mainittiin erityisesti maarianheinä, ruusujuuri, mesiangervo ja väinönputki mahdollisina luonnontuotealan yrttiraaka-aineina tulevaisuudessa. Esille nousi myös marjakasvien versojen mahdollinen käyttö raaka-aineena luonnontuotteissa. Kuten marjojen, myös yrttien jalostus ja kehitystyö, esimerkiksi luonnon bioaktiivisten yhdisteiden hyödyntäminen tai erilaisten luonnontuotteista koostuvien tuotepakettien kehittäminen, nähtiin tärkeänä alan mahdollisuutena. Suoraan ravintola-alan tarpeisiin vastaavaa kehitystyötä tarvittaisiin raaka-aineiden (marjat ja yrtit) saatavuuden

ja laadun sekä alan sesonkihuippujen kohtaamiseksi: marjojen ja yrttien säilöntämenetelmien kehittäminen antaisi ravintoloitsijoille varmuutta omaan tuotekehittelyyn ja markkinointiin.

Matkailun ja luonnontuotealan yhdistäminen luo runsaasti tulevaisuuden mahdollisuuksia Lapin maakunnassa. Erilaiset turisteille suunnatut hyvinvointituotteet, ohjelmalvelut ja elintarvikkeet voisivat pohjautua tulevaisuudessa yhä enemmän luonnontuotteisiin. Luonnontuotteisiin perustuvista ohjelmalveluista esimerkkinä mainittiin yrttiretket ja -saunat. Hyvinvointituotteiden ja -palvelujen kytkeminen suurempiin kokonaisuuksiin, kuten Green care -palveluihin, voisi tuoda lisää mahdollisuuksia Lapin luonnontuotealalle tulevaisuudessa.

Haastateltavista viisi korosti marjojen ja yrttien luomustatuksen tärkeyttä mielikuvien luoja- jana. Myös Lapin luonnon puhtaus ja pohjoisuus mainittiin mahdollisena voimavarana tulevaisuudessa, ja näitä voitaisiin käyttää hyödyksi mielikuvamarkkinoinnissa entistä tehokkaammin. Vaikka raaka-aineiden luonnonmukaisuus koettiin tärkeäksi, raaka-aineiden saatavuuden turvaamiseksi marjojen ja yrttien viljelyssä nähtiin vielä mahdollisuuksia. Muita haastattelussa mainittuja metsien moninaiskäyttöön liittyviä tulevaisuuden tuotteita olivat sienet, pihka, nila ja pettu sekä metsästä kerättävät koristeaineet. Viljellyistä kasveista

mainittiin nauris ja Lapin puikulaperuna mahdollisina kehityskohteina tulevaisuudessa.

Tulevaisuuden mahdollisuutena nähtiin myös eläimille suunnatut luonnontuotteet sekä sellaiset elintarvike- ja luonnontuotealan sivuvirrat, jotka ovat hyödynnettävissä eläinrehutuotantoon. Koettiin, että yritysten välinen yhteistyö ja verkostoituminen toisivat lisää mahdollisuuksia esimerkiksi tuotekehittelyyn. Yksittäisistä Lapin luonnontuotealan mahdollisuuksista mainittiin keruutuotteiden logistiikka ja yrittäjyyden kehittäminen, mukaan lukien koulutus ja opetus.

Luonnontuotealan mukaisen luonnontuotemääritelmän ulkopuolelta Lapin alueen tulevaisuuden mahdollisuuksiksi mainittiin kala- ja porotuotteet, kuten kuivaliha (ei merkitty Kuvioon 3).

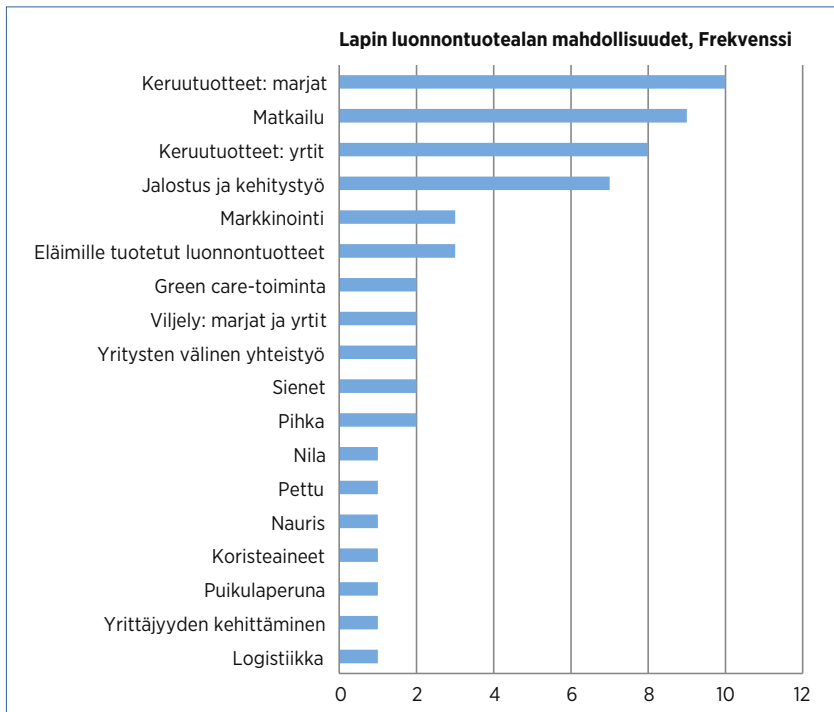
Lapin maakunnan luonnontuotealan osa-alueiden merkittävyydet alan laajenemisessa on esitetty Kuviossa 4. Hyvin merkittävänä osa-alueina haastattelujen mukaan pidettiin luonnontuotteisiin tukeutuvia hyvinvointi- ja matkailupalveluja, sekä hyvinvointituotteiden valmistamista ja luonnontuotteiden talteenottoa luonnosta. Näitä neljää luonnontuotealan osa-aluetta alan laajenemisessa maakunnassa pidettiin tärkeimpinä sekä yritysten että toimijoiden keskuudessa. Luonnontuotteisiin

tukeutuvien matkailupalvelujen ja luonnontuotteiden talteenoton merkittävyydestä kuvaa myös seikka, että kaikki haastateltavat mainitsivat nämä osa-alueet joko hyvin merkitseväenä tai melko merkitseväenä alan laajenemisessa maakunnassa.

Muita merkitseviä luonnontuotealan osa-alueita olivat metsämarjojen ja erikoisluonnontuotteiden jalostus elintarvikkeina, villiyrtytien hyödyntäminen sekä koulutus- ja neuvontapalveluiden tarjoaminen.

Vähiten merkitsevyyttä alan laajenemisessa nähtiin floristiikalla ja vihersisustuksella. Käsityö- ja koristemateriaalien jalostaminen sekä siemen- ja taimituotanto jakoivat mielipiteitä, sillä noin puolet haastateltavista koki näiden alojen merkityksen hyvin tai melko merkitseväenä, ja puolet melko tai täysin merkityksettömänä alan laajenemiselle Lapin maakunnassa. Muita hyvin tai melko merkittäviä osa-alueita olivat markkinointi, poronliha ja kala, verkostoituminen, superfood-tuotekehittely, eri maankäyttömuotojen yhteensovittaminen sekä yhteistyön lisääminen.

Vain kolme haastateltavaa nimesi erikseen kyttäessä mielestään Lapin maakunnan merkittävimmät aihealueet alan laajentamisessa. Kaksi haastateltavaa nosti esille matkailu ja hyvinvoin-

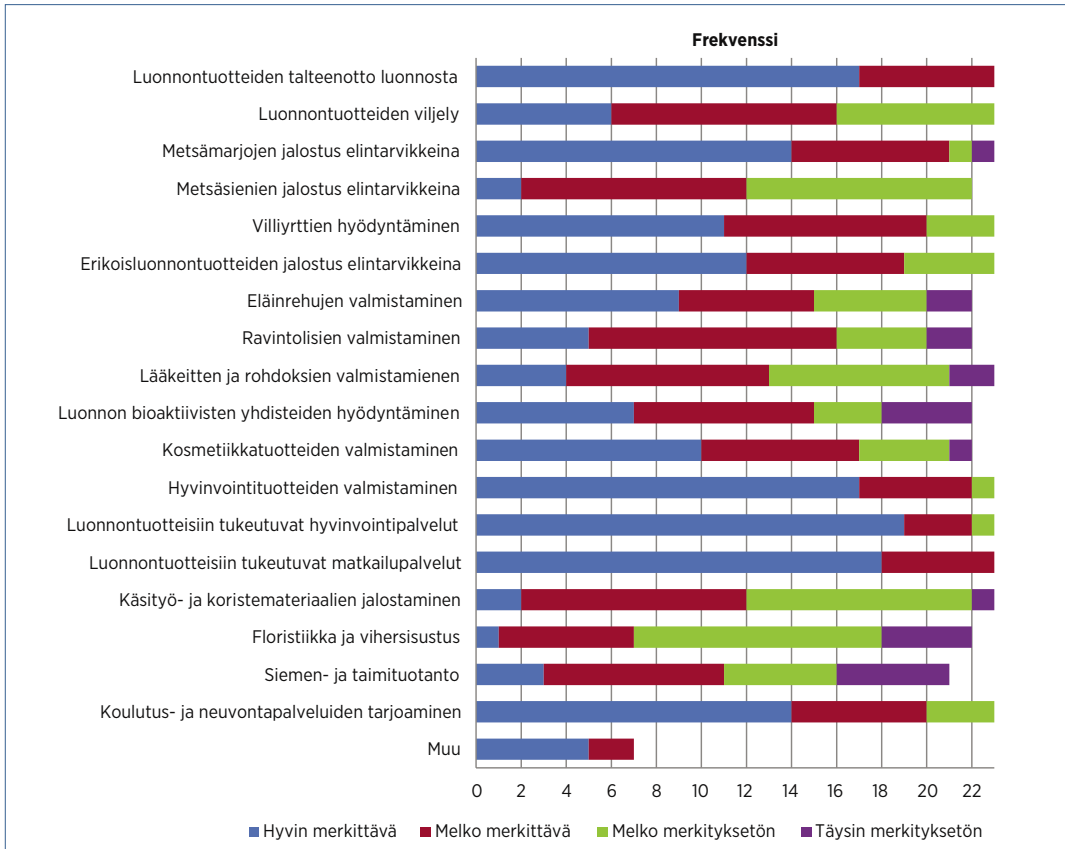

Kuvio 3. Haastatteluissa mainitut Lapin luonnontuotealan mahdollisuudet

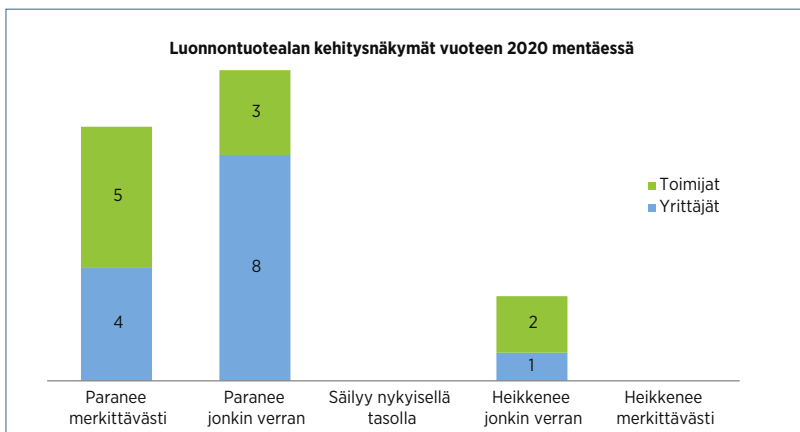
tipalvelujen merkittävyyden aihealueena, muuten esille nousivat luonnontuotteiden talteenotto ja viljely, metsämarjojen jalostus sekä koulutus- ja neuvontapalvelujen tarjoaminen.

Luonnontuotealan kehitysnäkymät vaikuttivat haastateltavien mielestä positiivisilta: 20 haas-

tateltavaa uskoo Lapin maakunnan luonnontuotealan paranevan merkittävästi tai jonkin verran vuoteen 2020 mennessä, ja vain 3 haastateltavaa uskoo alan kehitysnäkymien heikkenevän jonkin verran (Kuvio 5).

Kuvio 4. Luonnontuotealan osa-alueiden merkitys alan laajenemisessa Lapissa

Kuvio 5. Yrittäjien ja toimijoiden näkemykset luonnontuotealan kehitysnäkymistä Lapissa

4.2.5 LUONNONTUOTEALAN KEHITTÄMISTÄ RAJOITAVAT TEKIJÄT LAPISSA

Lapin maakunnan luonnontuotealan kehittämistä rajoittaa haastattelujen mukaan ensisijaisesti alan yritystoiminnan vähäisyys maakunnassa. Yritystoiminta on pienimuotoista ja suuria veturiyrityksiä on vähän. Yritystoiminnan perustaminen vaatisi runsaasti rohkeutta ja riskinottoa visioiden toteuttamiseen, mutta rahoituksen epävarmuus hankaloittaa alalle ryhtymistä. Luonnontuotealaan saatetaan yhä suhtautua liian varovaisesti, eikä yrittäjyyteen juurikaan kannusteta. Luonnontuotealan aktiivinen tuominen sisälle kuntarakenteisiin, esimerkiksi elinkeino- ja yritysneuvotajatasolla nykyisen hanke- ja organisaatiovetoisen toiminnan sijasta, voisi edistää yritystoiminnan syntymistä. Ikääntyminen ja sen mukanaan tuoma yritystoiminnan lakkauttaminen nähtiin erityisesti pienten yritysten ongelmana.

Kysyttäessä luonnontuotealan kehittämistä rajoittavia yleisiä tekijöitä Lapissa, useat haastateltavat nimesivät erityisesti yritysten toimintaa hankaloittavia tekijöitä. Esille nousivat alan kausiluontoisuudesta johtuvat ongelmat, kuten raaka-aineiden saanti, varastointi ja logistiikka. Koettiin epävarmuutta jokavuotisten raaka-aineiden saataavuudesta (marjat ja yrtit), ja nähtiin, että ulkomaalaiset poimijat toivat jonkinlaista varmuutta alalle. Toisaalta ulkomaalaisten poimijoiden toiminnan pelättiin vaikuttavan haitallisesti poiminta-alueiden kuntoon ja sadon laatuun. Varastointi ja etenkin varastointimahdollisuuksien puute vaivaa niin ikään pienyrityksiä. Paremmat varastointimahdollisuudet tasaisivat yritysten vuodensisäisiä menoneriä sekä vuosien välisiä raaka-aineiden satokannanvaihteluja. Suuria keskusvarastoja tarvittaisiin jakamaan varastoinnista aiheutuvia kustannuksia yritysten välillä. Helpotusta varastointiongelmiin voisi tuoda varasto-osuuskuntien perustaminen, mutta se vaatisi ulkopuolista rahoitusta, eikä tällä hetkellä sellaista ole näkyvissä.

Pitkät välimatkat keruualueiden ja raaka-ainetarastojen välillä aiheuttavat ongelmia etenkin pohjoisimmassa Lapissa. Etäisyys luonnontuotealan varsinaisista valtakunnallisista markkina-alueista Etelä-Suomessa tuo niin ikään logistisia ongelmia ja lisäkustannuksia yrityksille. Myös itse yritykset sijaitsivat kaukana toisistaan, jolloin verkostoitumista ja aitoa yhteistyötä tarvittaisiin yhteisten haasteiden kohtaamiseksi.

Luonnontuotealan kehittymistä Lapin maakunnassa rajoittavat haastattelujen mukaan myös laite- ja tuotekehitysosaamisen heikkous ja siitä johtuva matala jalostusaste. Maakunnassa tarvit-

taisiin myös vahvempaa markkinointiosaamista ja siihen liittyen itsevarmuutta tuotteiden arvokkuudesta ja hyvyydestä. Valmiista tuotteesta pyydettyvä hinta koettiin tuotantokustannuksista johtuen kalliiksi ja rajoittavan mahdollisesti markkinoita. Tämä tulee esille muun muassa keskusteltaessa lähiruuaasta: kilpailutus vähentää oman lähialueen tuotteiden käyttöä kun ulkomailta tuodaan vastaavia tuotteita paikallistuotteita edullisemmilla hinnoilla. Toisaalta todettiin, että luonnontuotteiden hintakehitys olisi vain hyväksyttävä ja alan tuotteiden alihinnoittelua tulisikin välttää. Todettiin, että luonnosta kerätyn raaka-aineen hintakilpailu esimerkiksi viljeltyjen puutarhatuotteiden ja niistä tehtyjen jalosteiden kanssa on mahdotonta viljelymenetelmien tehostumisen takia.

Luonnontuotealan kehittymistä mahdollisesti rasittaa arvostuksen puute. Luonnontuotealalta puuttuvat yksinkertaiset mittarit ja tilastointimenetelmät, joilla toimialan merkittävyys voitaisiin todentaa alan arvostuksen lisäämiseksi. Lisäksi luonnontuoteala sijaitsee eri teollisuuden alojen rajavyöhykkeillä, jolloin alan tuottama hyöty valuu esimerkiksi elintarvike-, kemian- tai lääketieteellisuuden käyttöön. Koettiin, että lainsäädäntö suosii muita teollisuudenaloja luonnontuotealan kustannuksella.

Huoli Lapin luonnon puhtauden menetyksestä ja herkkyydestä askarrutti useita haastateltavia. Huolta aiheutti erityisesti tulevaisuudessa voimakkaasti nousussa oleva kaivostoiminta sekä sen aiheuttamat ympäristövaikutukset ja haitalliset mielikuvat markkinoinnissa.

Päätäväntävällän puuttuminen nähtiin kehittämistä rajoittavana tekijänä alalle. Tämä ongelma tulee Lapin alueen ulkopuolelta ja kuvastaa osittain myös yleistä arvomaailmaa. Nähtiin, että pohjoisuus ja siihen liitetyt positiiviset määreet voisivat parhaimmillaan olla vahvuus, ei ainoastaan Lapille, vaan koko Suomelle. Kehitystyö alueella vaatisi päättäjiltä enemmän paneutumista Lapin asioihin, ja alueelle tarvittaisiin enemmän pitkäjännitteistä kehitystyötä lyhyiden muutamien vuosien mittaisen hankkeiden sijaan.

4.2.6 LUONNONTUOTEALAN YRITTÄJYYTTÄ HANKALOITAVAT TEKIJÄT

Luonnontuotealan yrittäjyys nousi esille vastaajien keskuudessa jo kysyttäessä alan kehittymistä rajoittavia tekijöitä Lapin maakunnassa. Kysyttäessä tarkemmin yrittäjyyttä hankaloittavia tekijöitä, vastaajista suurin osa mainitsi markkinointiin liittyvät ongelmat, kuten markkinoiden löytämisen ja markkinoinnin osaamisen, yritystoimintaa joko

hyvin merkittävästi tai selvästi hankaloittavina. Myös toiminnan rahoitus koettiin selkeästi yritystoimintaa hankaloittavana (Kuvio 6).

Muita, kyselykaavakkeen ulkopuolelta nousseita yritystoimintaa selvästi hankaloittavia tekijöitä olivat varastointi ja logistiikka, sekä alan tietojen hajanaisuuteen liittyvät ongelmat. Lisäksi mainittiin raaka-aineen poimijahinnat ja tilausmäärät (muiden kuin marjojen) yrittäjyyttä selvästi hankaloittavina tekijöinä. Marjoja ja yrtejä raaka-aineinaan käyttävät yritykset mainitsivat erityisongelmana raaka-aineen saatavuuden.

Vähiten luonnontuotealan yrittäjyyttä hankaloittaviksi seikoiksi Lapin maakunnassa koettiin raaka-aineen laatu, tutkimustiedon puutteet ja ympäristöosaaminen (Kuvio 6).

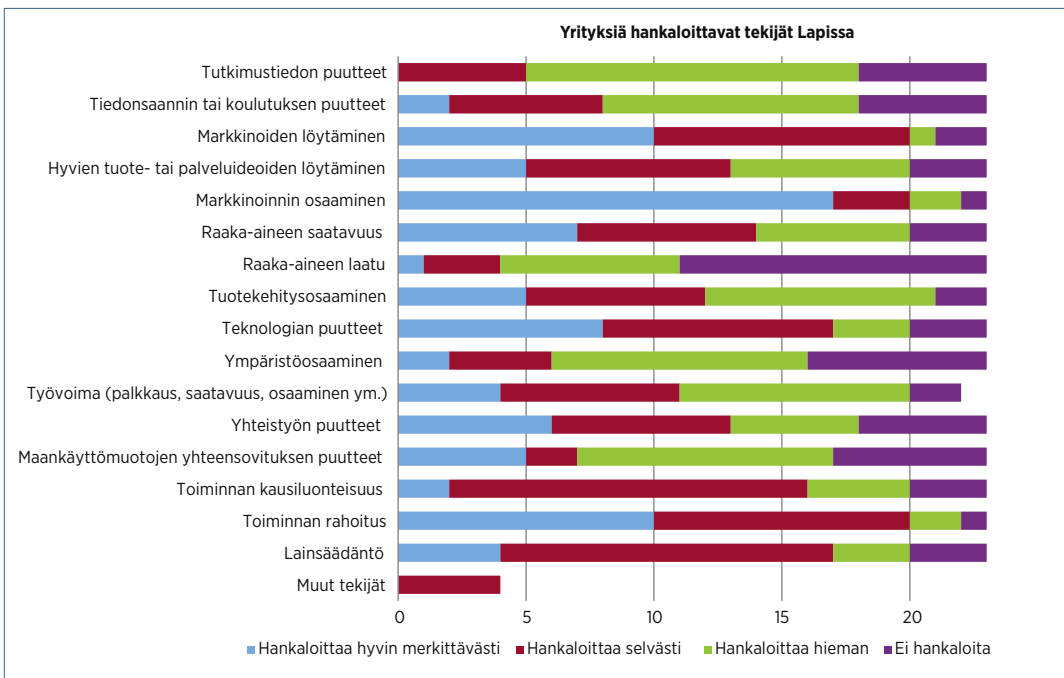
4.2.7 KESKEISIMMÄT TUTKIMUS-, KOULUTUS- JA KEHITTÄMISTARPEET

Haastatteluissa Lapin alueen tärkeimmäksi tutkimustarpeeksi useimmin mainittiin kasvien sisältämien vaikuteaineiden tutkiminen. Todettiin, että tieteellisen tutkimus voisi parhaimmillaan tukea perinnetietoa ja lisätä luonnontuotteiden kysyntää. Toivottiin laatuvertailua arktisten alueiden ja esimerkiksi keskieurooppalaisten kasvien sisältämien aineosien välillä ja siten pohjoisen luonnon eri-

tyspiirteiden esille tuomista tutkimuksessa. Myös vastaava vertailututkimus tavanomaisesti viljeltyjen ja luomuviljeltyjen kasvien sisältämien aineosien välillä nähtiin tarpeelliseksi. Tutkimuksen kehittämistarpeena nähtiin myös luonnonraaka-aineiden saantia, laatua ja keräämisen kestävyyttä tukeva tutkimustyö. Tarpeellisena mainittiin uusien kasvien ja kasvinosien hyödyntämiseen tähtäävä tutkimus. Tutkimuksen toivottiin tukevan erityisesti tuotekehittelyä.

Haastateltavat korostivat koulutuksen merkittävyyttä Lapin luonnontuotealalla useaan otteeseen tämän kyselytutkimuksen eri vaiheissa. Kysyttäessä keskeisimpiä koulutustarpeita Lapin alueella, haastateltavista kaikkiaan 10 mainitsi luonnontuotealan koulutustarpeita olevan useilla koulutusasteiden tasoilla. Luonnontuotealan koulutuksen toivottiin kehittyvän systemaattiseksi osaksi koulutusjärjestelmää ja muodostavan selkeän jatkumon peruskoulutuksesta ylimmille koulutusasteille saakka.

Koulutustarpeista erityisesti haastatteluissa nousi esiin markkinoinnin ja liiketalouden koulutustarpeet Lapin alueella. Ulkopuolisen markkinoinnin järjestäminen koettiin kalliiksi investoinniksi pienille yrityksille, ja markkinoinnin koulutustarpeen ohella esille nousi yritysten verkostoitumisen kehittämistarve markkinointikanavien luomisessa ja logistiikkaan liittyvien ongelmi-

Kuvio 6. Haastateltujen näkemys luonnontuotealan yrittäjyyttä hankaloittavista tekijöistä Lapissa

en ratkaisemisessa. Markkinoinnin, liiketalouden sekä teknologian koulutustarpeisiin vastaaminen johtaisi ammattimaisen yrittäjyyden kehittämiseen, joka niin ikään mainittiin useasti eräänä Lapin alueen luonnontuotealan kehittämistarpeena. Ammattimaisen yrittäjyyden kehittämiseen liittyvät koulutustarpeet kiteytti eräs haastateltavista näin: *”... koulutuksessa eri aloilla on eri rooli siten, jos ajatellaan luonnontuotealan kehittämistä ...se tuotannon, raaka-aineen osaaminen, sitten on bisneksen osaaminen, teknologiaosaaminen ja tietty bisneksen osaamiseen liittyy talous ja markkinointi.”*

Peruskoulutus kasvilajien tunnistamiseen ja kasveilla hoitamiseen mainittiin yksityiskohtaisempina koulutustarpeina. Lisäksi luontaishoitajakoulutuksen jatkuminen ja sen kehittäminen sekä luonnontuotealan koulutushankkeen (Lapin ammattiopisto) virallistaminen mainittiin haastatteluluissa. Kuten tutkimuksen, myös koulutuksen toivottiin usein antavan perusteet uusien tuotteiden ja tuotepakettien syntymiselle.

Muut haastatteluluissa ilmenneet kehittämistarpeet Lapin alueella liittyivät enimmäkseen raaka-aineisiin ja niiden hankintaan. Keruuorganisaatioita ja -toimijoita on Lapin alueelle jo saatu, mutta raaka-aineiden saatavuuteen ja luomukeruu-tuotannon kehittämiseen ja luonnontuotteiden sertifiointiin tähtäävät toimenpiteet nähtiin tarpeellisina. Keruutoimintaan toivottiin lisää resursseja ja keruumääriin lisää volyymia. Raaka-aineiden jalostusasteen nostamiseen tarvittaisiin lisää kehitystyötä. Yksittäisistä raaka-aineista kehittämistyön kohteiksi esille nousivat terva ja pihka.

Kehittämistä nähtiin vielä esimerkiksi tiedonkulussa, ja luonnontuotealaan kuuluvista hankkeista toivottiin tiedotettavan enemmän myös tekijöiltä yrityksiin päin. Parhaimmillaan tiedonvälitys voisi toimia innostuksen ja inspiraation lähteenä yrityksille ja yksityisille ihmisille. Tehokkaampi tiedonvälitys voisi olla eräs keino syrjäseutujen kehittämisessä. Tiedonkulkua oppilaitosten ja yritysten välillä tulisi niin ikään kehittää yrittäjien tarpeiden ja koulutustarjonnan yhteensovittamiseksi. Eri oppilaitosten välinen tehokkaampi tiedonkulku ja yhteistyö poistaisivat puolestaan koulutustarjonnan päällekkäisyyksiä ja auttaisivat koulutustarjonnan puutteiden haarukoimisessa. Tiedonkulun kehittämisen merkityksestä mainitsi eräs haastateltavista näin: *”Yrittäjät tietäisivät minkälaista koulutusta on saatavilla ja taas koulutus tietäisi mitä tarvitaan... Pitäisi tietää, mitä toiset tekee. Se on strategia, yhteensovittaminen.”*

4.2.8 IDEAT YRITTÄJYYDEN EDISTÄMISEKSI LAPISSA

Kysyttäessä luonnontuotealan yrittäjyyden parantamiseen kohdistuvia seikkoja Lapissa, haastateluissa erityisesti esille nousi neljä aihealuetta: koulutus (7 mainintaa), luonnontuotealan näkyvyys ja mielikuvat (6 mainintaa), alan kausiluonteisuuden poisto (7 mainintaa) ja yritysneuvonta (5 mainintaa).

Yrittäjyyteen tähtäävä koulutus tulisi ottaa selkeäksi osaksi luonnontuotealan koulutustarjontaa. Koulutuksen mahdollisuudet yrittäjyyden edistämässä nivoutuu kuitenkin yhteen usean eri osatekijän kanssa. Nähtiin, että koulutus, tutkimus, yritystoiminta ja koko luonnontuotealan kehitys muodostavat yhtenäisen prosessin, jossa eri organisaatioiden roolit tulisi sovittaa yhteen. Koulutuksen panos yrittäjyyden edistämiseksi tässä kokonaiskuvassa olisi esimerkiksi tutkimustiedon välittäminen nouseviin yrityksiin opiskelijoiden välityksellä. Peruskoulutuksen lisäksi yrittäjien osaamista tulisi täydentää erilaisilla lisä- ja täydennyskoulutuksilla ja koulutusta tulisi olla tarjolla ympäri maakuntaa. Opiskelijoiden ja yritysten välistä kanssakäymistä tulisi kehittää erilaisten projektien ja yrityksille tehtävien opinnäytetöiden kautta.

Luonnontuotealan yrittäjyyttä tukisi alan positiivisten seikkojen, kuten alalla onnistuneiden yritysten menestystarinoiden esille nostaminen, sekä ihmisten yleisen luonnontuotealan tietoisuuden parantaminen. Koettiin, että empiirisesti hyväksi havaittujen luonnonraaka-aineiden kokeellinen testaus ja tuloksista tiedottaminen, sekä Lapin maakunnassa tehtyjen tutkimuksien raportointi vahvistaisi positiivista mielikuvaa ja tukisi markkinoita. Sekä maakunnallisia että paikallisia erityispiirteitä tulisi huomioida mielikuvien ja markkinoiden luomisessa.

Pienyrittäjien raaka-aineiden varastointiongelmien ja siihen liittyvän pienyritysten kasvua jarruttavan kausirahoitustarpeen ratkaiseminen esimerkiksi kuivaus- ja pakastusmahdollisuuksia kehittämällä poistaisi alan kausiluonteisuutta ja kehittäisi siten alan yrittäjyyttä.

Asiantuntijapalveluja ja yritysneuvontaa tulisi olla saatavilla yrittäjyyden jokaisella osa-alueella ja yrityksen eri kehitysvaiheissa (raaka-aineiden keruu, jalostus, tuotekehittely, markkinointi jne.) kokonaisvaltaisen ja joustavan neuvontaketjun luomiseksi. Neuvonnan tulisi olla pysyväluontoista ja erityisesti sovellettavissa luonnontuotealalle.

Muina yrittäjyyttä edistävinä seikkoina haasteltavat mainitsivat yrityksille annettavan taloudellisen tuen (4 mainintaa), tuen markkinoinnin edistämiseen (2 mainintaa), nuorten aktivoimisen (2 mainintaa) ja verkostoitumisen (2 mainintaa). Taloudellisista tuista mainittiin esimerkiksi halpojen lainojen myöntäminen yrityksille, pienyritysten investointituki ja kuljetustuki. Markkinointia voisi edistää luomalla erillinen markkinaorganisaatio tai paremmalla verkostoitumisella. Nuoret tulisi innostaa luonnontuotealan yrittäjyyteen luomalla alalle mahdollisuuksia ja hyviä mielikuvia. Nuorten yrittäjien nouseminen alalle lieventäisi yrittäjäsukupolven murroskautta. Valtakunnallinen ja kansainvälinen verkostoituminen sekä niistä tiedottaminen nähtiin yritystoimintaa edistävinä.

Yksittäisiä mainintoja yritystoimintaa edistävinä seikkoina mainittiin paikkatietojärjestelmien kehittäminen, raaka-aineiden vientitulli, raaka-aineiden jalostusasteen nostaminen, matkailun ja palvelujen yhteensovittaminen, luonnontuotealan rajapintojen yhteensovittaminen ja monialayrittäjyyden tukeminen.

4.2.9 TOIVOTTAVAT YHTEISTYÖN LAAJENEMISSUUNNAT JA LUONNONTUOTEALAN KEHITTÄMISEEN TARVITTAVAT TAHOT

Luonnontuotealan hyödyntämisen tärkeimpänä laajenemissuuntana nähtiin yhteistyön kehittäminen matkailualan kanssa (10 mainintaa). Luonnontuotealan liittäminen erilaisten matkailuyritysten (hyvinvointi)palveluihin ja erikoistuotteisiin sekä vaikkapa lähiruokaan koettiin luontevaksi. Koulutuksen ja eri oppilaitosten (Lapin ammattikorkeakoulu, Lapin ammattiopisto) merkitys luonnontuotealan kehittämisessä mainittiin 9 kertaa, ja esille nousi muun muassa kokki- ja restonomikoulutukset sekä markkinointikoulutus. Eräs haastateltavista mainitsi alan yrittäjyyteen tähtäävän koulutuksen ongelmakohtaksi yhteyden katkeamisen koulutuksen jälkeen: ”...[yhteyden] pitäisi jotenkin säilyä että me saataisiin ne [koulutuksesta valmistuneet] pysymään luonnontuotealan piirissä. Nyt koulutettuja ihmisiä häviää, eikä kukaan tiedä mitä ne tekee.”

Valtion ja kunnan roolin luonnontuotealan kehittämisessä mainitsi 6 haastateltavaa. Valtion ja kunnan mahdollisuudet vaikuttaa luonnontuotealaan nähtiin joko poliittisen päätöksenteon ja yrityksille myönnettävän rahoituksen kautta, tai mahdollisuutena vaikuttaa työ- ja elinkeinotoimiston välityksellä alan työllisyyteen. Kunnat voisivat

auttaa yrityksiä esimerkiksi yhteisiä, vuokrattavia pakastustiloja kehittämällä.

Yritysten oman panoksen alan kehitykselle mainitsi 5 haastateltavaa. Yritysten keskinäinen vuorovaikutus ja eri toimintojen yhdisteleminen voisi tuoda alalle uusia ajatuksia, tuotteita ja palveluja tukemaan aivan uudenlaista luonnontuotealan yrittäjyyttä. Lapin maakunnan luonnontuotealan yrittäjyys tulisi kytkeä valtakunnalliseen luonnontuotealan yritys- ja kehittämistoimintaan alan painoarvon lisäämiseksi. Vaikka yritysten oma vaikutusmahdollisuus alalle tunnustettiin, todettiin myös että yritykset tarvitsevat rinnalleen toimintaa edistäviä hankkeita yhteistyössä esimerkiksi oppilaitosten kanssa.

Yhteistyö kauppaketjujen ja suurten veturiyritysten (Lumene, lääkeyhtiöt) nähtiin toivottavana laajenemissuuntina alalla (5 mainintaa). Tutkimuksen toivottiin tukevan vaihtoehtoishoitajien ja perinteisen lääketieteen yhteistyötä ja sisältävän myös kauppatieteellisen näkökohdan luonnontuotealalle. Toivottavana yhteistyötahoina mainittiin rahoittajat, kuten pankit (3 mainintaa). Laajenemismahdollisuuksia nähtiin myös eläimille suunnattujen hyvinvointituotteiden kehityksessä (2 mainintaa).

Luonnontuotealan toivottavana laajenemissuuntana mainittiin vielä metsien monikäyttö sekä maa- ja metsätalous. Luonnontuotealan kehittämiseen tarvittavista tahoista mainittiin vielä rajavartiosto, ravintolat, ELY-keskus ja ProAgria.

4.3 LAPIN ALUEELLINEN INNO-TYÖPAJA I

Lapin alueellinen INNO-työpaja I järjestettiin 27.11.2013. Työpajaan osallistui noin 50 yrittäjää ja toimijaa. Työpajassa keskusteltiin luonnontuotteiden hyödyntämisestä ja käytön edistämisestä Lapissa. Erityisinä teemoina olivat luonnontuotteiden käyttö hyvinvointituotteissa ja -palveluissa, sekä niiden liittämisessä matkailun ohjelmapalveluihin. Lapin INNO-työpaja II järjestettiin 7.5.2014. Työpajassa II keskusteltiin matkailun, hyvinvointituotteiden ja teknologian yhteensovittamisesta luonnontuotealalla ja hahmotettiin alan tulevaisuuskuva Suomesta. Lapin INNO-työpajan II keskustelujen tulokset sekä kooste alla olevasta INNO-työpajasta I on raportoitu Luonnontuotteet matkailualalla -raportissa (Kinnunen & Manninen 2014). Ohjeistus työpajoihin saatiin Itä-Suomen yliopistosta.

Ensimmäisen työpajan osallistujat jakautuivat kolmeen ryhmään. Ryhmien tehtävänä oli pohtia ja kirjata ylös vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Kenelle ja miten myisin luonnontuoteisiin perustuvaa hyvinvointituotetta, miksi juuri tämä ryhmä ja markkinointi/myyntitapa?
2. Millainen tuote tai palvelu istuisi edellä mainittuun asiakasryhmään sekä markkinointi- ja myyntikonseptiin?

3. Menestyvä tuote ja sen markkinointi/myynti tarvitsee suosiollisen ympäristön. Millainen tämän ympäristön tulisi olla (koulutus, tutkimus, kehittäminen, infrastruktuuri, jne.)?

Ryhmien luonnostelmat ajatukset on esitetty alla olevassa taulukossa (taulukko 3).

Taulukko 3. Lapin alueellinen INNO-työpaja I: Ryhmätöiden koosteet luonnontuotteiden hyödyntämisestä Lapissa (Ryhmät 1-3)

Ryhmä 1.

Vastauksia kysymykseen 1.

- Ihmiset: unettomat, liikkuvat (esimerkkinä kehonharrastajat), vauvat (myynnin kohderyhmänä vanhemmat ja isovanhemmat)
- Eläimet: tuotantoeläimet, lemmikit (koirat, kissat, jyräjät)
- Matkailuyritykset

Vastauksia kysymykseen 2.

- Rentoutustuotteet: esimerkiksi urheilijoille
- Desinfointituotteet: puhdistuspyyhkeet (ekologiset pyyhkeet ja pakkaukset ”pyyhkäise ja hoida” -periaatteella) vauvoille ja vanhuksille, korjaavat voiteet
- Lemmikien hemmottelupalvelut ja tuotteet: koira spa, jyrjä spa
- Pohjoinen tuotesarja: tuotesarjassa mukana puhtaus-aate, ruoka, hoidot, hoitotuotteet, yrtit marjat, kansanperinne
- Markkinointi ja myynti: huomioitava pakkaukset, logistiikka, pohjoisuus, yötön yö sekä tarinat tuotteiden takana. Lappi-brändi korvattava Nordic-brändillä. Markkinoinnissa mukana tehokas suusta-suuhun -verkosto.

Vastauksia kysymykseen 3.

- Oppilaitokset ja oppilaat: oppilaitokset takaamassa raaka-aineiden saatavuutta, tutkielmat esimerkiksi siitä, mitä kylpylät tarvitsevat (esim. Pohjoinen tuotesarja)
- Tutkimukset luomun puhtaudesta ja luonnonkasvien vaikuttavista aineista
- Lappi-brändin oikeaan suuntaan vieminen
- Osuuskunnat ja hankkeet kylille: ”tavalliset” ihmiset voisivat viljellä erikoiskasveja ja raaka-aineita
- Lainsäätäjille viestiä luonnontuotealan eteenpäin viemiselle: eduskuntakyselyt (lääkeluettelo), yhteydenpito kansanedustajiin (luonnontuotealan tilanne Suomessa verrattuna muihin EU-maihin)

Ryhmä 2.

Vastauksia kysymykseen 1.

- Ryhmä 2 lähti liikkeelle suuremmasta kokonaisuudesta erityyppisiä myynnin kohderyhmiä. Ryhmä 2 listasi ensin selkeät kohderyhmät (esimerkiksi Kiina, Intia, Venäjä, Japani, Pohjoismaat, Etelä-Suomi, eläkeläiset, kaupunkilaiset, nuoret) ja toiseksi kohderyhmiä luonnehtivia seikkoja (esimerkiksi paljon matkailleet, aktiiviset, kiireiset).
- Myynnissä mahdollisesti huomioitavat seikat: puhdas ja koskematon luonto, miehille tarjottava mahdollisuus fyysiseen suorittamiseen, naisille hemmotteluun ja sosiaalisuuteen. Varallisuus, eksoottisuus ja vetovoimaisuus. Yhdistetty ”mielleyhtymäpaketti”, jossa mukana puhtaus, luonto, luotettavuus ja turvallisuus.
- Ryhmä 2 päätyi suunnittelemaan kokonaisvaltaisen elämäspaketin ryhmälle, jota kuvaa: japanilainen, maksukykyinen, lapseton, kiireinen, kaupunkilainen ja lyhyt loma.
- Markkinoinnissa mukana matkanjärjestäjä, messut, Finpro, Ely-keskus, alueorganisaatiot.
- Myyntitapa: internet ja yleensä media, valokuvat, japanilainen markkinamateriaali.

Vastauksia kysymykseen 2.

- Kokonaisvaltainen elämäspaketti kohdassa 1 mainitulle kohderyhmälle, matkan pituus 6-7 vrk tai 3-5 vrk sisältäen seuraavat:
- Eksoottinen yöpyminen, revontulet/yötön yö
- Opas mukana
- Ruoka ja sen valmistamien (porot, marjat, kalat, yrtit, villivihannekset) asiakkaiden kanssa yhdessä. Ruuat vuodenaikojen mukaan.
- Hoidot/saunotukset
- Aktiviteetit (kalastus, marjastus sienestys) jokapäiväistä
- Viimeisen illan huipentuma: matsutake, karaoke tms.

Vastauksia kysymykseen 3.

- Vetävä, myyvä markkinointimateriaali, markkinoinnin ostaminen ulkopuoliselta ja ostamisen tukeminen
- Käännöspalvelut: korkeakoulut, kv-opiskelijoiden hyödyntäminen, ”opiskelijapörssi” (hyvä mainos omassa ympäristössään)
- Opintojen monialaisuus: luonto-, matkailu- ja liiketalouden opintoja
- Luonto näkyviin matkailussa entistä paremmin
- Tutkimus ja tutkimustulosten hyödyntäminen kentällä
- Tutkijoilta tietoa eri elinkeinojen vaikutuksista
- Tutkijat ulos kammioista
- Matalan kynnyksen malleja yritysten ja tutkijoiden välille (etua yrityksille)
- Rahoitusrakenteita ja -malleja pienyrityksille sopivimmaksi
- Pienten yritysten edunvalvonta

Ryhmä 3

Vastauksia kysymykseen 1.

- Hoivapalvelut: työssä käyvät naiset (yli 30 v), hyvätuloiset eläkeläiset, lahjakorttien ostajat
Painotuksena arvot ja kiinnostus hyvinvointiin. Kestävän kehityksen arvostus valinnoissa.
- Kasvatukseen liittyvät: päiväkodit, koulut (ylä- ja ala-asteet)
- Matkailu: ulkomaalaiset (venäläiset), naiset/pariskunnat, aasialaiset nuoret (ryhminä/pariskuntina), keskieurooppalaiset (naiset ja miehet)
Painotuksena naiset, koska ovat kiinnostuneempia hoivapalveluista.
- Saunat/paljut: polttariporukat (naisporukat), ”äijäsaunat” (yli 30 v)
- Kuntoutus/terapia: erityisnuoret (adhd/ylivilkkaus, autismi, mielenterveys), palvelukodit (vanhukset, sekä naiset että miehet)
- Markkinoinnissa käytävä ilmi tavoitteellinen hyvinvoinnin edistäminen.

Vastauksia kysymykseen 2.

- Hoivapalvelut,
Tuote/palvelu: kasvohoidot, kauneudenhoitopalvelut, jalkakylvyt, kampaamopalvelut, hieronta, ihonhoito, sauna ja saunahoidot
Myynti: internet-sivut, sosiaalinen media, suusta-suuhun -tiedottaminen, paikalliset tapahtumat, esitteet (majoitusliikkeisiin ja esimerkiksi eläkeläisliittoon tms.)
- Kasvatukseen liittyvät,
Tuote/palvelu: seikkailukasvatus, luontokasvatus. Myydään aikaa ja osaamista.
Myynti: suora lähestyminen (tapaamiset), markkinointikirjeet
- Matkailu,
Tuote/palvelu: luksuskylvyt (venäläiset), kokonaisvaltainen hyvinvointipaketti (aasialaiset), arjesta irtaantuminen, hyvinvointipaketit (keskieurooppalaiset)
Myynti: internet-sivut, esitteet, yhteistyökumppanit kohdemaista, huomio kielitaitoon

Vastauksia kysymykseen 3.

- Asianmukainen koulutus luonnontuotteista ja hyvinvointialasta (pois puoskarin nimikkeestä)
- Oppailla tulee olla asiantuntijuutta/osaamista
- Tulevat yrittäjät tarvitsevat monialaista, toimialat ylittävää osaamista
- Vaikuttavuustutkimusta (luonnontuotteiden) kansanperinteen tueksi
- Perustutkimusta esimerkiksi ilmaston lämpenemisen ja kaivosten vaikutuksista luonnontuotteisiin
- Verkostomaista ja monialaista kehitystyötä tarvitaan
- Lakisäädösten (sisältäen muun muassa laatusäädökset ja turvallisuuden) koostaminen helposti saataville
- Yrittäjille tukea tuotekehittelyyn, liiketoimintaan ja hinnoitteluun
- Esteettömyyden huomioiminen rakennuksissa ja reiteissä
- Asiakkaiden kuljetusasioiden selvittäminen (erityisryhmät)

5 LUONNONTUOTEALAN ALUEELLINEN NELIKENTTÄANALYYSI (SWOT)

Lapin maakunnan luonnontuotealan yritys- ja toimijahaastatteluiden sekä INNO-työpajojen tulos-

ten perusteella laadittiin Lapin luonnontuotealan nelikenttäanalyysi.

Taulukko 4. Lapin luonnontuotealan nelikenttäanalyysi (SWOT)

VAHVUUDET	HEIKKOUEDET
<ul style="list-style-type: none">• puhtaus, pohjoisuus, arktisuus• raaka-aineiden laatu ja määrä, luomukeruualueet• laaja-alainen osaaminen, perinteet	<ul style="list-style-type: none">• alan yritysten pieni lukumäärä ja volyymi• kausiluonteisuuden aiheuttamat ongelmat (raaka-aineiden saatavuus, varastoinnin puute), rahoitus• jalostusasteen ja tuotekehittelyn puutteet• pitkät välimatkat, logistiikka ja siihen liittyvät kustannukset• osaaminen ja koulutus: markkinointi ja taloustiede
MAHDOLLISUUDET	UHAT
<ul style="list-style-type: none">• matkailun ja luonnontuotealan yhdistäminen (hyvinvointituotteet, ohjelmalvelut)• luomustatuksen nostaminen• näkyvyyden nostaminen ja (mielikuva)markkinointi• raaka-ainetuotanto (marjat, yrtit): talteenotto, jatkojalostus, viljely• luonnon bioaktiivisten aineiden hyödyntäminen• eläimille suunnatut luonnontuotteet• koulutus sekä neuvonta- ja tukipalvelut yrittäjyyden tukemisessa• verkostoituminen → uudet innovaatiot,• logistiikan parantaminen, koulutustarpeiden ja -tarjonnan yhteensovittaminen, markkinointi• tutkimus: tutkimuksen ja kansanperinteen yhteensovittaminen, raportointi ja hyötykäyttö markkinoinnissa	<ul style="list-style-type: none">• sukupolvenvaihdokset → yritysten ja toimijoiden lukumäärän väheneminen• luonnon puhtauden menetys ja herkkyyys, kaivostointiminta• luonto-osaamisen "oheneminen" ja uuden sukupolven kaventuva kokemuspohja luonnosta, josta seuraa kiinnostuksen ja omakohtaisen kokemuksen puuttuessa myös "syvän" tiedon väheneminen

6 LAPIN LUONNONTUOTEALAN TAVOITETILA, KEHITTÄMISEN PAINOPISTEET JA TOIMENPITEET

Lapin luonnontuotealan tavoitetila, kehittämisen painopisteet ja konkreettiset toimenpiteet määritettiin useiden toimijoiden kanssa käytyjen keskustelujen ja tässä hankkeessa kerättyjen aineistojen pohjalta.

TAVOITETILA 2020:

- Luonnontuotealan arvostus maakunnassa on korkea. Luonnontuotealan tilaa kuvaavat indikaattorit kertovat alan vahvasta kehityksestä, pohjoinen laatu -käsite on yleisesti tiedossa ja sitä hyödynnetään maakunnan tuote- ja palvelutarjonnassa sekä markkinoinnissa.
- Luonnontuotealalle on noussut kolme uutta vahvaa korkean teknologian kansainvälistä veturiyritystä joiden toimialana on biotekniikan, lääkeaineiden, kemian tai elintarviketeollisuuden toimialat ja joiden tuotteisiin kuuluvat mm. superfood ja muut elintarvikkeet, ravintolisät, rohdokset sekä kosmetiikka- ja hyvinvointituotteet. Yritysten yrittäjäraaka-aineista suurin osa tuotetaan sopimusviljelynä.
- Pienet yritykset muodostavat yhtenäisen luonnontuotteita tuottavan verkoston. Verkosto on määrittänyt omat tavoitteensa ja eettiset periaatteensa, joihin yritykset ovat sitoutuneet. Osa verkoston yrityksistä keskittyy raaka-ainetuotantoon muiden toimialojen, kuten matkailun tarpeisiin. Osa puolestaan tuottaa korkealaatuisia hyvinvointi- ja kosmetiikkatuotteita valtakunnallisesti ja ulkomaille sekä hyödyntää yhteistä brändiä ja verkostoa markkinointikanavana tai verkostolla on käytössään oma ulkopuolinen markkinointiyhtiö.
- Alalla on ainakin yksi vahva lappilainen pohjoisuuteen ja puhtauteen perustuva brändi tai tuotteiden markkinoinnissa hyödynnetään Lappi-brändiä. Luomustatus on hyödynnetty muita maakuntia nopeammin uusien luomukeruu- ja tuotteen nopean hyödyntämisen takia, ja luomutuotteilla on oma brändinsä.
- Matkailualan uudet trendit ja arvot – luonnollisuus, paikallisuus, yksilöllisyys, elämyksellisyys, vastuullisuus ja kestävyys – on otettu käyttöön matkailussa. Matkailualalla hyödynnetään Lapissa tuotettuja luonnontuotepohjaisia ja korkealaatuisia wellbeing- ja wellness-tuotteita markkinointitutkimuksiin perustuen.
- Veturiyritysten ja verkostoitumisen ansiosta yritysten määrä ja liiketoiminnan volyyymi sekä tuotteiden arvoketjut ja jalostusasteet ovat nousseet.
- Luonnontuotealan raaka-aineen saatavuus ja oikea markkinasegmentti on varmistettu. Raaka-aineen hinta on optimaalinen suhteessa niistä jalostettuihin tuotteisiin (massa-, luksus- ja luomutuotteet). Raaka-aineen saatavuutta on vakauttanut raaka-aineiden keruuseen soveltuvan, käsityövaltaisuutta vähentävän teknologian lisääntyminen ja keruuorganisaatioiden kehittyminen. Myös kehittyneet viljelytekniikat ja sopimusviljely takaavat raaka-aineiden saatavuuden.
- Luonnontuotteiden varastointimahdollisuudet ovat hyvät toimivan varasto-osuuskunnan ja pienyritysten kausituotantoa tukevan kausirahoitusmallin ansiosta. Luonnontuotealan yhteistyö elintarviketalouden kanssa on lisännyt varastointimahdollisuuksia ja mahdollistaa yhteiset logistiset palvelut yrityksille.
- Tutkimus- ja kehittämisorganisaatioiden välinen yhteistyö tuottaa yritysten tukemiseksi koulutus-, tutkimus-, asiantuntija- ja tukipalveluja tehokkaasti luonnontuotealan yrittäjyyden jokaisessa vaiheessa.
- Pohjoisten alueiden tutkimus- ja koulutusorganisaatiot ovat verkostoituneet ja niillä on yhteiset päämäärät. Verkostot yltyvät yli valtionrajojen, ja yhteistyökumppaneita on pohjoisilta alueilta Ruotsista, Norjasta ja Venäjältä.
- Luonnontuotteet ja niiden hyödyntäminen ovat kiinteä osa oppilaitosten opinto-ohjelmia läpi koko opintokaaren. Koulutusta on saa-

tavilla koko maakunnassa, myös suurimpien koulutuskeskittymien ulkopuolella. Koulutusta tarjotaan myös aikuiskoulutuksena, etäopetuksena, täsmä- ja oppisopimuskoulutuksena ja monialayrittäjyyttä tukien.

- Alueella tehdään luonnontuotealaa tukevaa kansainvälistä tutkimusta ja alan tunnettuus on noussut. Tutkimustuloksista on tehty yritysten ja koulutusorganisaatioiden tarpeiden mukainen yleiskielinen, sähköinen tietopaketti, joka tukee tutkimustulosten hyötykäyttöä yritysten innovaatioissa, tuotteiden brändäyksessä ja markkinoinnissa. Tutkimusta tehdään yritysten tarpeita kuunnellen.

KEHITTÄMISEN PAINOPISTEET:

- Yritystoiminnan koko elinkaaren tukeminen yritysten luonteen (suuret veturiyritykset, verkostot) mukaisesti
- Luonnontuotealan brändien luominen
- Luonnontuotteiden antaman lisäarvon todentaminen eri toimialoilla
- Luonnontuotteiden jatkojalostus hyvinvointituotteiksi, mukana korkean teknologian kosmetiikka ja Wellness-tuotteet sekä elintarvikkeet kuten ravintolisät ja funktionaaliset elintarvikkeet
- Eri toimialojen, kuten matkailu-, elintarvike-, hyvinvointialan sekä luonnontuotealan rajapintojen ylittävän yhteistyön kehittäminen. Erityisesti luonnontuotealan ja kansainvälisen matkailun yhdistäminen ohjelmalveluissa ja hyvinvointituotteissa.
- Raaka-aineiden saatavuuden varmistaminen.
- Pohjoisuuteen perustuvan luonnontuotealan osaamisen, tutkimuksen ja viestinnän vahvistaminen sekä näkyvyyden lisääminen.

TOIMENPITEET:

- Yrittäjyyden tukemiseksi:
 - Yrityshautomoiden perustaminen yrittäjyyden jokaisen portaan tukemiseksi
 - Potentiaalisten veturi- ja verkostoituvien yritysten etsiminen ja tukeminen yrityshautomoiden kautta
 - Olemassa olevien yritysten verkottumisen tarpeiden kartoitus
 - Tukipalvelun, jossa yritykset voivat halutessaan löytää toisensa ja perustaa verkostoja tai tukirenkaita, perustaminen
 - Yritysten koulutustarpeiden ja kouluttautumishalukkuuden kartoitus koko maakunnan sisällä

- Yritysten markkinointi-, teknologia-, tuoteturvallisuus- ja liiketoimintaosaamisen parantaminen koulutustarjontaa lisäämällä ja luomalla mahdollisuuksia käytännönläheiseen koetuantoon ja -markkinointiin jo opiskeluaikana
- Markkinointitutkimusten tekeminen asiakasryhmien tarpeiden kartoittamiseksi
- Yrittäjien tutkimustarpeiden kartoitus, tutkimusten tekeminen ja yrityksille kohdenetun tiedon välittämisen varmistaminen
- Aloitetaan perustavanlaatuinen selvitystyö brändien kehittämiseksi:
 - Yrityskyselyjen tekeminen yhtenäisten arvojen ja tavoitteiden kehittämiseksi ja yritysten sitoutumishalukkuuden selvittämiseksi verkostojen ja brändien luomista varten.
 - Markkinatutkimus brändin kehittämiseksi
 - Brändikoulutuksen (seminaarit tms) järjestäminen, tuotteiden imagon luominen (pakkaukset jne) ja markkinointiyrityksen tai -kanavien etsiminen
 - Tutkimustulosten kokoaminen ja tiivistäminen selkeiksi tietopaketeiksi yritysten tarpeisiin ja brändien kehittämistä varten
 - Pohjoisen laadun markkinointikampanjointi
 - Jatkotutkimustarpeiden etsiminen
- Luonnontuotealan merkityksen ja näkyvyyden nostaminen ja sen antamien mahdollisuuksien esille tuominen maakunnassa:
 - Luonnontuotealan taloudellisten mittareiden käyttö viestinnässä luonnontuotealan antaman lisäarvon osoittamiseksi
 - Tutkimustulosten kansantajuistaminen: kootaan tutkimustulokset pohjoisesta puhtaudesta ja laadusta helposti saavutettavaan muotoon
- Matkailu- ja luonnontuotealan yhteensovittaminen:
 - Luonnontuotteiden matkailualalle antaman lisäarvon todentaminen luonnontuotealalle kehitetyillä barometreilla
 - Markkinatutkimuksen tekeminen luonnontuotteiden käytöstä ja mielikuvista matkailijoille sekä matkailualan yritysten tarpeista
 - Luonnontuotteiden ja niihin perustuvien palvelujen jatkojalostus matkailualan tarpeisiin
 - Konkreettisen suunnitelman laatiminen luonnontuotteiden käytöstä matkailualan yrityksille

- Luonnon ”hoitavien voimien” ja kasvien vaikuttavien aineiden käytön suunnittelu, ohjeistus ja koulutus matkailun ohjelmatarjonnassa ja toteutuksessa
- Yhteistyön tiivistäminen matkailualan organisaatioiden kanssa (MTL, Lapin liitto)
- Jatketaan raaka-aineiden saatavuuden, keruuteknologian, ensijalostuksen, viljelyn, logistiikan ja varastoinnin kehittämistä tuotantokustannusten optimoimiseksi:
 - Olemassa olevien luonnontuotealan yritysten, ravintoloiden ja suurkeittiöiden raaka-aineiden tarvekartoitus keruuorganisaation/osuuskunnan ja sopimusviljelijöiden riskien analysoimiseksi
 - Osuuskuntien tai vastaavien keruuorganisaatioiden luominen raaka-aineiden keruuta varten
 - Rahoituksen varmistaminen keruutuotteiden yhteisvarastointia varten
- Luonnontuotealan oppilaitosten ja yritysten välisen yhteistyön ja tiedonvälityksen lisääminen:
 - Lisätään mahdollisuuksia työssäoppimiseen
 - Opinnäytetöiden suorittaminen yrityksille, esimerkiksi yritysten omat markkinointitutkimukset, internet-sivujen luominen
- Uusien markkina- ja elinkeinolähtöisten kehittämishankkeiden verkoston perustaminen. Verkostossa ovat mukana yritysten lisäksi eri koulutus-, tutkimus- ja kehittämisorganisaatiot, joiden vastualueet ja työnjako on etukäteen määritetty. Vastuuhenkilöiden nimeäminen, riittävä ja pysyvä resurssointi alan kehittämistyöhön.
- Vaikuteainepitoisuuksien erojen tutkimus luonnon- ja viljeltyjen sekä luomuviljeltyjen kasvien välillä

LÄHTEET

- Anaya, J. 2011. The situation of the Sami people in the Sápmi region of Norway, Sweden and Finland. Report of the Special Rapporteur on the rights of indigenous peoples. Country report. Human Rights Council, United Nations. A/HRC/18/35/Add.2
- Jankkila, H. 2005. (toim.) Lapin luonnontuote- ja erikoiskasviala. Maakunnallisesta mahdollisuudesta elinkeinoksi. Näköaloja, arviointia ja esityksiä. Rovaniemi: Pro Agria Lapin maaseutukeskus. Elintarvikekoordinaatiohanke.
- Jumppanen, A., Törmä, H., Reini, K., Saartenoja, A., Zawalinska, K., Kolehmainen, J., Pulkkinen, R., Korteniemi, J., Pohjola, T. & Latvala, M. 2008. Ohjelmakauden 2000–2006 maaseudun kehittämisohjelmien teema-arviointi. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 7/2008. http://www.mmm.fi/attachments/maaseutu/maaseudunkehittamisohjelmat/ohjelmatkaudelle20002006/5EOQSN2p8/Maaseudun_kehittamisohjelmien_teema-arviointi_taitettu_web.pdf
- Kaupparehti. Hakupäivä 9.2.2014. <http://www.kaupparehti.fi/5/i/yritykset/yrityshaku/?gclid=CPrWs5nHurwCFYHhcgodZ3sASg>
- Kinnunen, J. & Manninen, O. H. 2014. Luonnon tuotteet matkailualalla. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti. Raportteja 129. <http://www.helsinki.fi/ruralia/julkaisut/pdf/Raportteja129.pdf>
- Kyläkulttuuria tunteitten maassa ry. Vihreä Tun-turi-Lappi 2007–2013. Kehittämissuunnitelma. Hakupäivä 1.11.2013. <http://www.kktn.fi/index.php?name=GetFile&nodeIDX=51>
- Lapin seutukaavaliitto 1991. Lapin maaseudun kehittämisohjelma 2010. http://www.lappi.fi/lapinliitto/c/document_library/get_file?folderId=90644&name=DLFE-9645.pdf
- Lapin liitto 2005. Maa Ponteva. Lapin maaseutuohjelma 2013. Hyväksytty lokakuussa 2005. http://www.lappi.fi/lapinliitto/c/document_library/get_file?folderId=53982&name=DLFE-3229.pdf
- Lapin liitto 2009. Lappi–Pohjoisen luova menestys. Lapin maakuntasuunnitelma 2030. Lappi eanagoddeplána 2030. Hyväksytty maakuntavaltuustossa 25.11.2009. http://www.lapinliitto.fi/c/document_library/get_file?folderId=53982&name=DLFE-3226.pdf
- Lapin liitto 2011. Lapin matkailustrategia 2011–2014. http://www.lappi.fi/lapinliitto/c/document_library/get_file?folderId=21330&name=DLFE-9293.pdf
- Lapin liitto 2013a. Lappi lukuina 2012–2013. http://www.lapinliitto.fi/c/document_library/get_file?folderId=931431&name=DLFE-16377.pdf
- Lapin liitto 2013b. Lapin suhdannekatsaus 2013. http://www.yrittajat.fi/File/4da60391-ce62-401d-9d10-3fb9c5eaae20/Lapin%20suhdannekatsaus_150813.pdf
- Lapin liitto 2013c. Kymmenen virran maa. Lapin maaseutuohjelma 2020. Hyväksytty Lapin liiton hallituksessa 24.6.2013. http://www.lappi.fi/lapinliitto/c/document_library/get_file?folderId=16886&name=DLFE-19438.pdf
- Lapin liitto 2013d. Lapin arktisen erikoistumisen ohjelma. Marraskuu 2013. http://www.lappi.fi/lapinliitto/c/document_library/get_file?folderId=53982&name=DLFE-21454.pdf
- Lapin luotsi 2013. Hakupäivä 1.10.2013. <http://luotsi.lappi.fi/lapin-kehitysnakymati>
- Maaseutuvirasto. 2013. Marsi 2012. Luonnonmarjojen ja -sienten kauppantulomäärät vuonna 2012. Maaseutuviraston julkaisusarja: Raportteja ja selvityksiä. http://www.mavi.fi/fi/tietoa-meista/tiedotteet/Documents/Marsi_2012.pdf
- Maaseutuvirasto. 2014. Marsi 2013. Luonnonmarjojen ja -sienten kauppantulomäärät vuonna 2013. Maaseutuviraston julkaisusarja: Raportteja ja selvityksiä. <http://www.mavi.fi/fi/tuet-ja-palvelut/viljelijä/Documents/marsi%202013.pdf>
- Metla 2013. Hakupäivä 23.9. 2013. <http://www.metla.fi/metinfo/vmi/index.htm>
- Myötäle ry. Maaseudun kehittämisohjelma 2007–2013. Päivitetty 17.8.2010. Hakupäivä 1.11.2013. http://www.myotale.fi/assets/site/myotale/files/Pivitetty_Mytleen_ohjelma_2007.pdf ja http://www.myotale.fi/assets/site/myotale/files/Strategialuonnos_2014-2020_nettiin.pdf

- Mäkitalo, I., Siivari, J. & Hannukkala, A. 2006. Luonnosta teolliseen tuotantoon. Kuvaus luonnontuotealan kehittämishankkeista Lapissa 2000–2006. Maa- ja elintarviketalous 92. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus. 1-109 s.
- Niemi, S. 2012. Lapin luonnon antimista. Opas luonnonkasvien ja erikoistuotteiden kestävään talteenottoon. Rovaniemen ammattikorkeakoulun julkaisusarja D nro 4. http://ka.ramk.fi/eJulkaisut/D5_Lapin%20luonnon%20antimista/RAMK_D_5_ebook.pdf
- Outokaira tuottamhan ry. Onnellinen Outokaira – kehittyvä maaseutu, kehittämisohjelma 2007–2013. Hakupäivä 1.11.2013. http://outokaira.fi/tiedostot/Onnellinen_Outokaira.pdf
- Peltola, R. Henk. koht. tiedonanto 7.2.2014
- Peltola, R., Hallikainen, V., Tuulentie, S., Naskali, A., Manninen, O. & Similä, J. 2014, painossa. Social licence for the utilization of wild berries in the context of local traditional rights and the interests of the berry industry. *Barents Studies: Peoples, Economies and Politics* 2: 24-49.
- Peltola, R. & Sarala, P. (toim.) 2012. Pohjoinen puhtaus. Acta Lapponia Fenniae 24. Lapin tutkimusseura. s. 1-104. ISBN 978-951-9327-63-1(PDF)
- Peräpohjolan kehitys ry. Elävät jokivarret – lappilainen osa Eurooppaa, kehittämissuunnitelma 2007–2013. Hakupäivä 1.11.2013. <http://www.perapohjola.fi/fi/materiaalipankki>
- Pohjosimman Lapin Leader ry. Kehityksen arktinen tuuli, kehittämissuunnitelma 2007–2013. Hakupäivä 1.11.2013. http://www.pll.fi/media/tiedostot/Tiedostot_uusille_kotisivuille/Kehityksen_Arktinen_Tuuli_2007-_2013.pdf
- Poromies 2/2013. Tilastot.
- Saamelaiskäräjät. Hakupäivä 13.11.2013. (<http://www.samediggi.fi>).
- Suomen luontoyrittäjyysverkosto ry. Hakupäivä 1.10.2013. <http://www.luontoyrittaja.fi/44.html>
- Vilja, M. & Tauriainen, J. 2013. Porotalouden kannattavuuskirjanpitoluokset 2002/2003–2012/2013E. Poromies 3/2013 Liite: 8 p.

LIITE 1. LUONNONTUOTEALAN YRITYS- JA TOIMIJA HAASTATTELU -KYSELYLOMAKE

LUONNONTUOTEALAN YRITYS-/TOIMIJAHAASTATTELU

LT-INNO -hankkeessa kootaan luonnontuotealaan liittyviä verkostoja sekä ennakoidaan luonnontuotealan markkinoita ja eri toimialojen rajapintojen tarjoamia kaupallisia mahdollisuuksia. Selvitystyön perusteella laaditaan luonnontuotealan toimintaohjelma, joka antaa kärjet alan tutkimus- ja kehittämistyölle aluetasolla ja kansallisesti.

Luonnontuoteala **käsittää luonnonmarjoihin, -sieniin ja -yrtteihin sekä muihin luonnontuotteisiin liittyvän toiminnan: raaka-aineen keruun ja viljelyn, talteenoton, jalostuksen, yritystoiminnan, koulutuksen, neuvonnan sekä tutkimuksen. Luonnontuotteisiin kuuluvat metsien marjojen, sienten ja yrttien lisäksi erikoisluonnontuotteet kuten terva, mahla, pihka, pettu, tuohi, havut, oksat, pajut, sammal, kaislat, jäkälät sekä hoito- ja kylpyturve. Luonnontuotealaan liittyen tarkastellaan lisäksi luonnontuotteiden hyödyntämistä eri elinkeinoalojen tuotteissa ja palveluissa.**

Lisätiedot hankkeesta ja kyselystä: Juha Rutanen, p. 040 5737 568, juha.rutanen@helsinki.fi

A. VASTAAJAN YHTEYSTIEDOT

Vastaajan nimi _____

Yritys _____

Osoite _____

Puhelin _____

Sähköposti _____

KYSYMYS YRITYKSILLE: B. YRITYKSEN TOIMIALA JA LUONNONTUOTTEIDEN KÄYTTÖ

1. Mikä on yrityksenne päätoimiala?
2. Mitkä ovat yrityksenne keskeisimmät tuotteet ja palvelut?
3. Miten yrityksenne tällä hetkellä käyttää luonnontuotteita?
4. Miten yrityksenne mielestäsi voisi tulevaisuudessa käyttää luonnontuotteita?

KYSYMYS TOIMIJOILLE: B. PALVELUTARJONTA JA OSAAMINEN

1. Mitkä ovat organisaationne toimiala ja keskeiset palvelut?
2. Mitkä ovat organisaationne keskeisimmät osaamisalueet?
3. Missä aiheissa ja roolissa organisaationne tällä hetkellä edistää luonnontuotealaa?
4. Missä asioissa ja roolissa organisaationne mielestäsi voisi tulevaisuudessa edistää luonnontuotealaa?

C. LUONNONTUOTEALAN TOIMIJAT

5. Mitkä toimijat ja verkostot maakunnassa edistävät tai voivat vaikuttaa luonnontuotealan kehittämiseen? Millä tavoin?
6. Mitkä mielestäsi ovat luonnontuotealan edistämisen kannalta keskeisimmät maakunnan ulkopuoliset, kotimaiset tai kansainväliset yhteistyötahot ja verkostot?
7. Tiedätkö yrityksistä, tuotteista, palveluista, verkostoista tai kehittämistyöstä hyviä esimerkkejä, joista olisi opittavaa luonnontuotealan edistämisessä? Mitä?

D. LUONNONTUOTEALAN NYKYTILA JA MAHDOLLISUUDET

8. Mikä on mielestäsi luonnontuotealan nykytilanne maakunnassasi? Onko alan suhteen joitakin painotuksia?
9. Missä ovat mielestäsi maakuntasi vahvuudet luonnontuotealan osalta esimerkiksi raaka-ainevarojen, alan osaamisen, kehittämistyön tai yritystoiminnan suhteen?
10. Tarkenna, missä aiheissa tai raaka-aineissa näet erityisesti mahdollisuuksia luonnontuotealan yrittäjyyden ja kehittämisen suhteen maakunnassasi?
11. Anna oma arviosi seuraavien luonnontuoteyrittäjyyden osa-alueiden merkittävyydestä alan laajentamisessa maakunnassasi asteikolla 1-4 (1 täysin merkityksetön, 2 melko merkityksetön, 3 melko merkittävä, 4 hyvin merkittävä). Mitkä ovat merkittävimmät aihealueet?

Luonnontuotteiden talteenotto luonnosta	1	2	3	4
Luonnontuotteiden viljely	1	2	3	4
Metsämarjojen jalostus elintarvikkeina	1	2	3	4
Metsäsienien jalostus elintarvikkeina	1	2	3	4
Villiyrttien hyödyntäminen	1	2	3	4
Erikoisluonnontuotteiden jalostus elintarvikkeina	1	2	3	4
Eläinrehujen valmistaminen	1	2	3	4
Ravintolisien valmistaminen	1	2	3	4
Lääkkeitten ja rohdoksien valmistaminen	1	2	3	4
Luonnon bioaktiivisten yhdisteiden hyödyntäminen	1	2	3	4
Kosmetiikkatuotteiden valmistaminen	1	2	3	4
Hyvinvointituotteiden valmistaminen	1	2	3	4
Luonnontuotteisiin tukeutuvat hyvinvointipalvelut	1	2	3	4
Luonnontuotteisiin tukeutuvat matkailupalvelut	1	2	3	4
Käsityö- ja koristemateriaalien jalostaminen	1	2	3	4
Floristiikka ja vihersisustus	1	2	3	4
Siemen- ja taimituotanto	1	2	3	4
Koulutus- ja neuvontapalveluiden tarjoaminen	1	2	3	4
Muu osa-alue, mikä?	1	2	3	4

12. Millaisiksi arvioitte luonnontuotealan yleiset kehitysnäkymät vuoteen 2020 mentäessä? Merkitse mielestäsi oikea vaihtoehto.

☐ Heikkenee merkittävästi	☐ Paranee jonkin verran
☐ Heikkenee jonkin verran	☐ Paranee merkittävästi
☐ Säilyy nykyisellä tasolla	

E. LUONNONTUOTEALAN KEHITTÄMINEN

13. Mitkä ovat mielestäsi maakuntasi osalta suurimmat luonnontuotealan kehittymistä rajoittavat asiat ja ongelmat?

14. Mitkä seuraavista asioista mielestäsi hankaloittavat luonnontuotealan yrittäjyyttä? Arvioi merkittävyyttä asteikolla 1-4 (1 ei hankaloita, 2 hankaloittaa hieman, 3 hankaloittaa selvästi, 4 hankaloittaa hyvin merkittävästi). Mitkä ovat merkittävimmät hankaloittavat tekijät?

Tutkimustiedon puutteet	1	2	3	4
Tiedonsaannin tai koulutuksen puutteet	1	2	3	4
Markkinoiden löytäminen	1	2	3	4
Hyvien tuote- tai palveluideoiden löytäminen	1	2	3	4
Markkinoinnin osaaminen	1	2	3	4
Raaka-aineen saatavuus	1	2	3	4
Raaka-aineen laatu	1	2	3	4
Tuotekehitysosaaminen	1	2	3	4
Teknologian puutteet	1	2	3	4
Ympäristöosaaminen	1	2	3	4
Työvoima (palkkaus, saatavuus, osaaminen ym.)	1	2	3	4
Yhteistyön puutteet	1	2	3	4
Maankäyttömuotojen yhteensovituksen puutteet	1	2	3	4
Toiminnan kausiluonteisuus	1	2	3	4
Toiminnan rahoitus	1	2	3	4
Lainsäädäntö	1	2	3	4
Muut tekijät, mitkä?	1	2	3	4

15. Mitkä ovat alan keskeisimmät tutkimus-, koulutus- ja kehittämistarpeet?

16. Millä keinoin maakuntasi luonnontuotealan yrittäjyyttä voitaisiin mielestäsi edistää parhaiten?

17. Mitä näet toivottavina yhteistyön laajenemissuuntina luonnontuotteiden hyödyntämisen kannalta? Mitä tahoja luonnontuotealan kehittämiseen tarvitaan mukaan?

KIITOS VASTAUKSESTASI!

LIITE 2. LAPISSA TOTEUTETTUJA JA MENEILLÄÄN OLEVIA LUONNONTUOTEALAN HANKKEITA JA PROJEKTEJA

Työn yhteydessä koottiin lista Lapissa toteutetuista ja meneillään olevista luonnontuotealan hankkeista. Hankkeet ja projektit on esitetty alkamisvuoden mukaisessa aikajärjestyksessä. Hankkeista ja projekteista on esitetty ne tiedot, jotka tämän raportin tekohetkellä on ollut saatavilla.

Yrttien viljely Lapissa.

Toimintakausi 1988–1990. Rahoittaja Opetushallitus. Toteuttaja Kittilän maatalousoppilaitos.

Luonnontuotteiden hyödyntämisprojekti.

Toimintakausi 1989–1990. Rahoittaja Lapin Lääninhallitus. Toteuttaja Länsi-Pohjan ammatillinen kurssikeskus, Pello.

Inarin ja Utsjoen kuntien alueelta luonnosta hyödynnettävät luonnonsienet ja marjat.

1990. Kartoitettiin satoisimmat marja- ja sienilajit Inarin ja Utsjoen kunnissa sekä niiden mahdolliset markkinat sekä ostajien jatkojalostusvaikeudet. Luotiin uusia tuotteita, mm. kaarnikka-puolukka-hyytelö ja lakkahyytelö. Kerättiin tietoa jalosteiden mikrobiologisista ominaisuuksista, sekä vitamiini-, hivenaine- ja raskasmetallipitoisuuksista.

Lapin elintarvikkeiden laatu.

Toimintakausi syyskuu 1990–elokuu 1993. Kehityshanke. Tavoitteena kartoittaa Lapissa elintarvikkeiksi jalostettavien luonnontuotteiden, viljeltyjen kasvien ja kasvatettujen eläinten elintarvikelaatu. Tutkimuksessa selvitettiin mm. mustikan, puolukan ja hillan sisältämiä raskasmetallipitoisuuksia, ja tuloksia verrattiin muilta alueilta saatuihin tietoihin. Toteuttaja Pohjois-Suomen Biologinen Keskus Oy.

Luonnonmarjojen ja -sienten markkinointimahdollisuudet Pohjois-Lapissa.

1991. Kartoitettiin luonnonmarjojen ja -sienten ja niistä jalostettujen tuotteiden kysyntää ja sen kehittymistä sekä markkinoilla vallitsevaa kilpailua. Selvitetiin alalla toimivien yritysten käyttämät tärkeimmät kilpailustrategiat. Etsittiin uusia vaih-

toehtoisia toimintamuotoja luonnonmarjojen ja -sientien käytölle ja markkinoinnille.

Inarin luonnonmarjojen ja -sientien jalostaminen ja koemarkkinointi

1992. Valmistettiin erilaisia marja- ja sienijalosteita yhteistyössä paikallisten laitosten ja hotellien kanssa sekä markkinoitiin jalosteita koetoimintana Inarin alueella laitoksille, hotelleille ja matkailijoille.

Lapin yrtti- ja luontaistuoteprojekti.

Toimintakausi 1992–1993. Projektin tavoitteena oli mm. yrttituotannon elinkeinomallin kehittäminen ja tietämyksen lisääminen, koulutuksen ja kurssien suunnittelu ja toteuttaminen, tuotekehityksen aloittaminen ja yhteistyön luominen eri sektoreiden kesken. Lisäksi pyrittiin tukemaan tuotannollista toimintaa, tehtiin markkinaselvityksiä ja edistettiin tuotteiden myyntiä. Projektissa koottiin tutkimustietoa luonnontuotealasta sekä keskityttiin tiedonvälitykseen ja tiedon hyödyntämiseen luonnontuotealan toiminnan jatkumisen turvaamiseksi ja taloudellisen tuoton saamiseksi. Projekti sisälsi erilaisia hankkeita. Rahoittaja MMM sekä Lapin läänin kunnat.

Lapin yrtti- ja luontaistuotekasvien tutkimushanke.

Toimintakausi 1992–1994. Hankkeen tavoitteena oli kartoittaa Lapissa esiintyviä kaupallisesti hyödynnettäviä kasveja, sekä parantaa tutkimuksella niiden markkinointimahdollisuuksia. Hankkeessa tutkittiin siankärsämön, piharatamon, mesiangervon, pohjannokkosen ja kellosinilatvan viljelykoeket siemen- ja taimituotannon aikaansaamiseksi Lapissa. Hankkeessa laadittiin kirjallisuusselvitys n. 50 Lapissa ja Pohjois-Suomessa esiintyvän yrtilajin levinneisyydestä, vaikuttavista aineista ja käyttömahdollisuuksista luonnontuotealalla. Lisäksi hankkeessa tehtiin yrttien laatukriteereihin liittyvää kartoitusta, sekä hankkeen viljelykasvien ja luonnosta kerättyjen kasvien (paju, tunturikoivu, vaivaiskoivu, kultapiisku, sianpuolukka, sian-

kärsämön kukat, hillan lehdet) monografiatutkimus ja kasvianalyysit (sisältäen laatuvaatimukset ulkomaisiin monografioihin perustuen, pitoisuusmääräykset, vaikuttavien aineiden tunnistuskoeket, mikrobiologiset analyysit). Rahoittajat Lapin lääninhallitus, Lapin tutkimusasema ja Kuopion yliopisto.

Hillan siemenöljyn eristäminen tuotantomittakaavassa.

1993. Aromtech Oy.

Hillan jalostusasteen nosto.

1993. Tavoitteena nostaa hillan jalostusastetta ja -arvoa, sekä lisätä maaseudulla ja haja-asutusalueilla asuvien toimeentulomahdollisuuksia. Lisäksi hankkeessa pyrittiin lisäämään hillan käyttöä kotitalouksissa, kaupassa ja elintarviketeollisuudessa, sekä ohjattiin ihmisiä ekologisesti kestävään yritystoimintaan.

Elintarvikejalostuksen kehittäminen -projekti.

1993. Projektissa kartoitettiin luonnonmarja-alan yritykset ja yrittäjät, jotka toimivat tai suunnittelevat toimintaa Lapissa sekä jalostustoimintaan ja yrittäjäkoulutukseen halukkaiden oppilaitosten resurssit. Selvitettiin alan tuotekehityksen ongelmia ja jatkojalostuksen markkinointi- ja suoramyyntikanavat ja niiden kehittymismahdollisuudet sekä etsittiin alan pienyritystoiminnalle soveltuvaa teknologiaa.

Luonnollisesti Lapista.

1994. Hankkeessa keskityttiin luonnonraaka-aineiden tuotteistamiseen ja tuotantomäärien kasvattamiseen sekä alustavaan kokeelliseen markkinointiin. Rahoittaja Lapin maaseutuelinkeinopiiri, Lapin kunnat ja Lapin maaseutukeskus. Toimija Lapin Maaseutukeskus.

Luonnon sienien, marjojen ja yrttien jalostusverkoston luominen.

1995. Tavoitteena oli perustaa Pohjois-Suomeen (Oulun, Lapin ja Vaasan läänit) yhteensä 14 sienten pakkaus- ja jalostuspaikkaa muodostaen verkosto, joka takaa tuotteen laadun ja saatavuuden asiakkaalle kysynnän mukaan. Verkoston tarkoitus oli niin ikään pidentää sieni-, marja- ja yrttutuotteiden myyntikautta varastointia kehittämällä. Projektin tavoitteena oli koulutuksen lisääminen (yrtti- ja sienikurssit), erityisesti nuoria aktivoimalla. Tavoitteet tarkentuivat siten, että jokaiseen 4H-yhdistykseen pyrittiin luomaan keräilytuotasema marjojen, sienien ja/tai yrttien vastaanottamista varten. Toteuttaja Lapin 4H-piiri.

Yrtti- ja erikoiskasvituottajaverkoston ja aluetoiminnan kehittäminen.

Toimintakausi 1995–1996. Hankkeessa selvitettiin yrtti- ja erikoiskasvien viljelyä, verkostoitumista ja raaka-aineiden jatkojalostusta. Hankkeen tavoitteena oli lisätä tuotannon volyyymiä, aikaansaada sarjatuotantoa, edistää tuotteistamista, markkinointia ja työpaikkojen luomista. Erityisenä tavoitteena oli yritysverkoston kokonaisuuden kehittäminen ja pysyvyyden varmistaminen osuuskuntamuotoisella yritystoiminnalla sekä alueellisten laajenemismahdollisuuksien luominen. Toteuttaja Lapin Maaseutukeskus (ProAgria Lappi).

Tuotantomittakaavaisen yrttikuivauksen vertailu.

Toimintakausi 1995–1996. Hankkeessa selvitettiin yrttien erilaisia prosessointi- ja kuivaustekniikoita. Toteuttaja Lapin Maaseutukeskus.

Kaarnikasta kansainvälinen tuote.

Toimintakausi 1996–1997. Maaseudun kehittämishanke, jossa keskityttiin kaarnikan eli pohjanvariksenmarjan tuotekehittelyyn jalosteiksi, jotka vahvistivat pienten marjayritysten toimintamahdollisuuksia. Rahoittaja EMOTR ja Lapin TE-keskus. Toteuttaja Lapin Marttapiiri liitto ry, Lapin Maaseutukeskus ja yrittäjät.

Lapin luonnonmarja-alan selvitysprojekti.

1996. Projektin tarkoituksena oli selvittää Lapin luonnonmarja-alan tilanne sekä luoda strategia alan kehittämiseksi. Selvitys kartoitti taustatietoa alasta kiinnostuneille ja alalle aikoville ja jo toimiville yrittäjille, rahoittajille ja alan koulutusta järjestäville. Projekti oli osa myöhemmin toteutettua laajempaa kokonaisuutta, Lapin luonnonmarjahanketta. Rahoittaja Lapin liitto (Maakunnan kehittämisraha, Euroopan aluekehitysrahasto), Rovaniemen mlk, Rovaniemen maaseutu- ja kotitalousopisto, Ranuan kunta. Toteuttaja Rovaniemen maaseutu- ja kotitalousopisto.

Lapin luonnontuotealan kehittämishankkeet.

Toimintakausi 1996–1998, yhteensä 6 osahanketta: Lapin erikoiskasviviljelyn kehittämishanke, EMOTR. Lapin luonnontuotteiden tuotekehityshanke, EAKR. Luonnontuotteiden hyödyntämisen ryhmäkoulutus ESR. Luonnontuotealan hoito- ja ohjelmopalvelutoiminta matkailuyhteistyönä, ESR. Markkinointihanke /Lapin Ekoarkitiset luonnontuotteet osuuskunta, EAKR. Hankkeessa selvitettiin erikoiskasvien viljelyä (mm. pohjannokkonen, hapro, piparminttu, maarianheinä, ruusun-

juuri, väinönputki, kumina, piharatamo), keruuta ja käsittelyä sekä vientimahdollisuuksia. Rahoittaja EMOTR. Toteuttaja Lapin Maaseutukeskus ja yhteistyökumppanit.

Maatiaiskasvien kaupallisen viljelyn kehittäminen.

Toimintakausi 1996–1998. *Maatiaiskasvien tuotekehitys ja tuottajarenkkaan perustaminen.* Toimintakausi 1999–2001. Maatiaiskasvien, (kaskinauris, ryvässipuli, karhunlaukka) kaupallisen viljelyn kehittämis- ja tutkimushankkeita. Rahoittaja EMOTR, Lapin TE-keskus. Toteuttaja Lapin maaseutukeskus, MTT Rovaniemi.

Uusien viljelykasvien viljelymenetelmien kehittäminen.

Toimintakausi 1996–1998. Hankkeessa kehitettiin uusien elintarvikkeiksi ja lääkkeiksi sekä rohdoksiksi soveltuvien kasvien (kaskinauris, ryvässipuli, karhunlaukka, valkosipuli, ruohosipuli, kumina, puutarhamansikan eri lajikkeet, ruusujuuri, marljuuri, pohjannokkonen, aito piparminttu, vaivaiskoivu) viljelytekniikoita kaupalliseen tarkoitukseen. Hanke oli osa hankekokonaaisuutta, johon kuului Lapin tutkimusaseman siemenviljelyhanke, Lapin maaseutukeskuksen maatiaiskasvihanke ja Lapin luonnontuotealan kehittämishanke. Rahoittaja Lapin TE-keskus. Toteuttaja Rovaniemen luonnonvara-alan oppilaitos, maaseutualan koulutusyksikkö.

Pohjoisen erikoiskasvit (POHERIKA).

Toimintakausi 1996–1999. Projektin tavoitteena oli hyödyntää pohjoisen puhtauden käsitettä ja pohjoisuuden eksoottisuutta tuotteissa ja tuotantomenetelmissä sekä pohjoisten erikoiskasvien laadun, lajiketuntemuksen, viljelytekniikan, markkinoinnin ja tuotantoteknologian kehittäminen. Pyrkimyksenä oli lääkinnällisesti arvokkaiden kasvikantojen kehittäminen vaikuteainepitoisuuksiltaan optimaalisiksi, sekä tuotekehityksen ja jalostusasteen nosto (esim. uutto- ja tislaustekniikat). Projektissa edistettiin myös luonnonmarjoihin (mustikka, puolukka, variksenmarja, pihlajanmarja ja juolukka) perustuvaa liiketoimintaa.

Kuivayrtit ja koristekasvit tuottamaan.

Toimintakausi 1996–2000. Hankkeessa selvitettiin kuivayrttien ja koristekasvien jatkojalostusta. Rahoittaja EMOTR, Lapin TE-keskus, Pellon kunta ja Pellon 4h-yhdistys. Toteuttaja Pellon 4H-yhdistys.

Pettuprojekti.

Toimintakausi 1997–1999. Projektin tavoitteena oli kehittää, tuotteistaa ja markkinoida pettua uudenäikaisena terveystuotteena. Rahoittaja EMOTR, Lapin TE-keskus. Toimija Ranuan kunta.

Lapin luonnosta lemmikeille.

Toimintakausi 1998–1999. Hankkeen tavoitteena oli tuottaa lemmikeille suunnattuja tuotteita, joita valmistamalla saataisiin lisätuloja nuorille ja luonnontuotealalla työskenteleville. Rahoittaja EMOTR, TE-keskus. Toteuttaja Korvatunturin Koirakkaat ry.

Lapin luonnontuote- ja elintarvikealan markkinoinnin kehittämishanke.

Toimintakausi 1998–2000. Hanke toimi kattohankkeena muille Lapissa käynnissä olleille alan markkinointiin liittyville hankkeille. Hankkeen tavoitteena oli Lapin luonnontuote- ja elintarviketuotannon lisääminen ja vahvistaminen, kysynnän lisääminen sekä tuotteiden, jakelun, myynnin ja markkinoinnin kehittäminen. Hankkeessa tehtiin mm. seuraavat selvitykset: Lapin luonnontuote- ja elintarvikealan hankintoja koskeva selvitys, Lapin luonnontuotteiden ja elintarvikkeiden markkinaja vientiselvitys Pohjois-Norjaan, Kuljetuslogistiikkaa koskeva selvitys ja Yrittäjäselvitys. Toteuttaja Lapin Maaseutukeskus ry.

Luonnonvarojen hyödyntämis- ja yritysten verkostoitumishanke Tornionlaaksossa.

Toimintakausi 1998–2000. Hankkeen tarkoituksena oli tuottaa uutta yrittäjyyttä, verkostoitumista ja yhteistyötä maaseudulle. Tavoitteena oli luoda uusia tuotteita, jotka lisäävät jatkojalostusta ja kehittävät paikallisia elinkeinoja. Toteuttaja Lapin Maaseutukeskus ja Norrbottenin läänin Talousseura.

Lapin Luomu Lautaselle.

Hanke muokkasi kuluttajien ja viljelijöiden asenteita luomulle myönteiseksi ja kokosi luomutuotteiden tuottajia yhteen. Lapin Luomulle kehitettiin oma tuotemerkki ja kehitettiin yhtenäistä yleisilmettä markkinointiin ja pakkausmateriaaleihin.

Luomua Lapin Luonnosta.

Toimintakausi 1999–2001. Metsien luomukeruu- tuotteisiin erikoistunut hanke, jossa luotiin pohjaa luomusertifioiduista lappilaisista metsämarjoista. Hankkeen aikana luotiin järjestelmä, jonka mukaan luomukeruualueilta kerätyt marjat ja sienet voidaan virallisesti todentaa luomutuotteiksi. Toimija Lapin 4H-piiri.

Teollisuusmittaisen erikoiskasviviljelyn selvityshanke.

Toimintakausi 1999–2000. Hankkeessa selvitettiin teollisuusmittakaavaisten yritysten kiinnostusta luonnonraaka-aineiden käyttöön sekä Lapin luonnon tuotealan erikoiskasviviljelyn mahdollisuuksia ja tuotannon toimintatapoja. Hankkeen lähtökohdaksi oli selvittää erikoiskasvien tuotantoa markkinalähtöisesti yhteistyössä tutkimuslaitosten ja yliopistojen kanssa, sekä teollisuusmittakaavaisten raaka-ainetuotannon mahdollisuuksien kartoitus. Rahoittaja Lapin TE-keskus Maaseutuosasto EU:n tuella. Toteuttaja Lapin Maaseutukeskus.

Lapin luonnonkasvit viljelyyn.

Toimintakausi 1999–2002.

Lapin Luomu-markkinointihanke.

Toimintakausi 2001–2003. Hankkeessa keskityttiin poistamaan Lapin luomutuotteiden markkinointiin liittyvät ongelmat ja monipuolistaa tuotevalikoimaa. Hankkeessa kehitettiin yrittäjien markkinointitaitoja ja luotiin kontakteja valtakunnallisiin tukkuliikkeisiin ja jakeluketjuihin ja kehitettiin yhteistyötä viljelijöiden välillä. Rahoittaja EMOTR ja Lapin TE-keskus. Toimija Rovaseutu kuntayhtymä Elinkeinokehittäjä eero.

Erikoiselintarvikkeiden tuotannon, tuotekehityksen ja tutkimuksen toimintaympäristön laitehanke (Elotuli).

Toimintakausi 2004–2007. Hankkeessa luotiin elintarvikealan tuotekehitysympäristö (Jänkätie), joka on elinkeinoelämän ja oppilaitosten hyödynnettävissä koko Lapin alueelta. Jänkätielle luotiin ajanmukainen laitteisto mm. säilykkeiden, makkaroiden, leipomotuotteiden sekä mehujen ja muiden marjatuotteiden valmistamiseen. Toimiloiden luomisella pyrittiin tuotekehitystoiminnan tukemiseen ja alan toimijoiden verkostoitumiseen sekä oppilaitosten (RAMK, LAO) opettajien ja opilaisten osallistumiseen tuotekehitystoimintaan. Rahoittaja EAKR. Hallinnoija Rovaniemen ammattikorkeakoulu, RAMK.

Luonnon tuotteet metsästä markkinoille.

Markkinointisuunnitelma. Toimintakausi 2005–2007. Jatkoa Sodankylän kunnan luonnon tuotealan kehittämishankkeelle, jonka aikana Sodankylään rakennettiin mm. raaka-aineiden hankintaverkosto ja suunniteltiin alustavasti markkinointi-ilmettä. Markkinointisuunnitelmassa kehitettiin Sodankylän liikelahja- ja erikoistuotteita tuottavien yritysten markkinointistrategia. Toteuttaja Sodankylän kunta.

Luonnosta teolliseen tuotantoon (LTT)

Toimintakausi 2000–2006. Hankkeessa kehitettiin aikaisempien ja meneillään olevien luonnon tuotehankkeiden perusteella työmalli, jonka tavoitteena oli edistää Lapin maaseudun elinkeinoja ja työllisyyttä. Hankkeessa korostettiin käytännönläheistä kehittämistyötä, vaikka tutkimus muodostikin merkittävän osan hanketoiminnasta. Hankkeessa oli mukana lukuisien luonnonkasvien (esim. pohjanruusujuuri, nokkonen, siänkärsämä, piharatamo, hapro, mesiangervo, pihasaunio, hilla) tuotantoon ja viljelyyn sekä analyysimenetelmiin liittyviä testauksia, joilla on merkitystä kyseisten kasvien tuotantoon otossa ja kehitystyössä. Hanke edisti pohjoisuudesta etua saavien, yrityksiä kiinnostavien, uusien raaka-aineiden saamista tuotantoon.

Luonnosta teolliseen tuotantoon -hankkeen yhteistyöhankkeita 2000–2006:

Tuloa ja työtä luonnosta (TTL).

Toimintakausi 2001–2004. Hankkeessa lisättiin luonnon tuotealan hyödyntämisen tietoutta alan tulonhankinnasta kiinnostuneille maaseudulla asuvien työttömien tai työttömyysuhan alla elävien henkilöiden, toimijoiden ja osuuskuntien keskuudessa. Rahoittaja ESR. Toimija Lapin maaseutokeskus (ProAgria Lappi)

Tyrnimarjan Tuotanto Pohjoisen elinkeinona.

Toimintakausi 2003–2005. Hankkeessa seurattiin tyrnin satoedellytyksiä pohjoisissa oloissa.

Luonnon tuote- ja erikoiskasvialan laitekehityshanke (ELLA).

Toimintakausi 2004–2006. Hankkeessa kehitettiin luonnonraaka-aineiden talteenottoprosesseja ja niissä tarvittavia laitteita. Laitetietoa varten suunniteltiin tietopankki, ja kehitettiin kasvien keruulaitteita sekä kuivureita. Tarkastelussa oli mukana koko talteenotto prosessi kasvupaikan etsinnästä valmiin raaka-aineen lähettämiseen jalostavalle teollisuudelle asti. Rahoittaja EMOTR. Toimija Rovaniemen ammattikorkeakoulu, RAMK.

Kierroksia keruutuotantoon (KK) ja Kierroksia verkostoon (KV) -hankkeet.

Toimintakaudet 2002–2004 ja 2004–2006. Hankkeissa vahvistettiin luonnon keruutuotteiden tuotannon perusvalmiuksia 8 Lapin kunnan alueella mm. kurssittamalla toimijoita, aloittamalla ostoasemien toiminnan kehittämi-

nen ja luomalla varmuutta raaka-aineiden saatavuuteen esimerkiksi keruupaikka-selvityksiä laatimalla. Hankkeissa pyrittiin erityisesti nuorien aktivoimiseen luonnontuotealalle. Toimija Lapin 4H-piiri. Rahoittaja EMOTR.

Lapin Varmuutta ja vauhtia verkostoon (VVV). Toimintakausi 2003–2006. Hankkeessa aktivoitiin erityisesti aikuisia työttömiä luonnontuotealasta kiinnostuneita alan piiriin mm. koulutusta järjestämällä. Rahoittaja ESR. Toimija ProAgria Lappi.

Luonnontuotealan kasvituotannon ja teknologian kehitys (KATE) -hanke.

Toimintakausi 2006–2007. Hankkeessa kehitettiin lappilaisen kasviraaka-aineiden hyödyntämistä teknologian ja kenttätöön edellytyksiä parantamalla. KATE-hanke perustui mm. Luonnontuote- ja erikoiskasvialan laitekehityshankkeen (ELLA), Luonnosta teolliseen tuotantoon (LTT) ja Kierroksia verkostoon (KV) -hankkeiden tuottamaan kokemukseen ja tietoon. KATE-hankkeella edistettiin tuotantomittakaavaisen toiminnan laajentumista, tehostettiin pienyritysten tuotannollista toimintaa sekä turvattiin luonnontuotealan tärkeimpien yritysten korkealaatuisen raaka-aineen saatavuutta. Rahoittaja EMOTR. Toteuttaja Rovaniemen ammattikorkeakoulu yhteistyössä Lapin 4H-piirin kanssa.

Sodankylän elintarvike- ja jalostuskeskus -hanke.

Hankkeessa kehitettiin luonnontuotteita tuottavien ihmisten tarpeisiin jalostustuotteita, valmistustekniikoita ja -tiloja sekä laajennettiin yhteistyöverkostoa raaka-aineiden keruutoimintaan ja keruutuotteiden vastaanottoasemien välillä. Rahoittaja EMOTR. Toimija Sodankylän kunta.

Korvatunturin Maan luonnontuotehanke.

Hankkeessa kehitettiin yhteistyötä mm. raaka-aineiden hankintaan, laatuun, käsittelyyn ja logistiikkaan liittyvissä asioissa. Rahoittaja EMOTR. Toimija Savukosken kunta.

Kerttu-hanke.

Hankkeessa kehitettiin verkostoitumista ja tietotukseen liittyvää toimintaa sekä tutkimustiedon kokoamista ja siirtoa. Toimija Inarin kunta.

Metsissä Mahdollisuus -verkostohanke,

Lapin laatutyöllistäjä ja Vierailutilaverkosto -hankkeet. Toimintakaudet aikavälillä 2000–2003. Hankkeissa lisättiin nuorten luonnontuotealan tietoutta sekä kartoitettiin alan mahdollisuuksia työllistymiseen. Toimija Lapin 4H-piiri.

Metsäluonnosta teolliseen tuotantoon (METTE).

Toimintakausi 2005–2006. Hankkeen tavoitteena oli kehittää Lapin luonnonraaka-aineiden hyödyntämistä ekologista kestävyyttä vaarantamatta ja tuottaa tietoa pohjoisuuden vaikutuksista raaka-aineen laatuun. Hankkeessa tutkittiin mm. mustikan ja katajan palautumista keruun jälkeen ja annettiin ohjeistusta keruun kestävyydelle keruutoiminnan turvaamiseksi. Katajan fenoli- ja terpeeniyhdisteiden, mustikanvarvun fenoliyhdisteiden ja koivun flavonoidiyhdisteiden pitoisuuksien havaittiin nousevan pohjoiseen siirryttäessä. Hankkeessa laadittiin keruupopas ”Luonnonkasvien talteenotto teolliseen tuotantoon” luonnonraaka-aineiden keruun tehostamiseksi ja turvaamiseksi. Toimija Metsäntutkimuslaitos, Rovaniemen toimipaikka.

*Luonnonaineteollisuuden raaka-aineet mikrobi-
torjunnassa (LUMI).*

Toimintakausi tammikuu 2007–joulukuu 2007. Hankkeen tavoitteena oli kehittää havupuupihkan (kuusi ja mänty) sekä katajan vuosikasvujen keruuta ja selvittää niiden käyttökelpoisuutta mikrobi-toiminnassa. Hankkeessa tutkittiin 1) havupuupihkan ja katajan vuosikasvujen antimikrobisia toimintamekanismeja ja kemiaa, ja 2) havupuupihkan ja katajan uuteaineiden keruu- sekä esiprosessointimenetelmiä (kartoitus ja optimointi). Rahoittaja EAKR, yksityinen ja muu julkinen rahoitus. Toteuttaja Metsäntutkimuslaitos, Rovaniemen toimintayksikkö.

Lappi Luo I ja II.

Toimintakaudet 2008–2013–2014. Lapin luonnontuote- ja elintarvikealaa kehittävä kattohanke, joka edistää Lapin alueellisen maaseudun kehittämissuunnitelman toteutumista luonnontuotealan ja elintarvikealan osalta. Lappi Luo -työohjelma toimii Luonnontuotealan teemaryhmän maakunnallisena pilottina alan ja alueiden yhteistyön kehittämisessä. Työohjelman tavoitteena on 1) luonnontuote- ja elintarvikealan toimintaedellytyksien edistäminen sekä tiedon, yrittäjyyden ja työmahdollisuuksien lisääminen, 2) kehittämisen ohjauksen vahvistaminen, 3) hankkeiden ja kehittäjien yhteistyön syventäminen, 4) organisaatioiden sitouttaminen pitkäjänteiseen kehitysohjelmaan, 5) tutkimuksen ja kenttätöön yhteistyön parantaminen, ja 6) luonnontuote- ja elintarvikealan yhteistyön lisääminen matkailu- hyvinvointi- ja käsityöalan kanssa. Hankkeen keskeisiä toimenpiteitä on tukea suunnitteilla olevia ja jo toiminnassa olevia hankkeita ja kehittäjiä, osallistua toimialan kehittämiseen, kartoittaa tutkimustarpeita ja avusta

tutkimusrahoituksen saamisessa, edistää Lapin luonnontuote- ja elintarvikealan imagoa ja toimia valtakunnallisessa alan kehittämistyössä. Rahoittaja EU:n maaseuturahasto ja Lapin TE-keskus. Toteuttaja Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen (MTT) Rovaniemen yksikkö ja ProAgria Lappi ry.

Luonnontuotealan verkostovalmennus Lapissa (LUOVA).

Toimintakausi 2008–2012. Lappi Luo -työohjelman sisarhanke. Hankkeen tavoitteena oli luonnontuotealan 1) neuvontapalveluiden tuoteistaminen (neuvonnan työmallin ja raaka-ainetuotannon tukimallin kehittäminen sekä tiedonvaihdon vahvistaminen), 2) luonnontuotealan ja rajapintatoimialojen verkostojen ja yhteistyön kehittäminen (sidosryhmien suhteiden vahvistaminen, toiminnallisen yhteistyön luominen, uusien kehittämiskohteiden, tuotteiden, palvelujen ja toimintatapojen tunnistaminen ja löytäminen) ja 3) luonnontuotealan yrittäjyyden edistäminen (tuotekehityksen, tutkimuksen ja osaamisen yhdistäminen, yritystoiminnan aloittamisen tukeminen ja yritystoiminnan verkostoitumisen edistäminen). Rahoittaja EU:n maaseuturahasto ja Lapin TE-keskus. Hallinnoija Lapin 4H-piiri.

Luontaishoidon palveluita Lapista ammattitaitoisesti ja turvallisesti.

Toimintakausi 2009–2011. Hankkeessa kehitettiin ja pilotoitiin luontaishoidon koulutusta laatimalla ammatillinen lisäkoulutuspaketti. Pilottikoulutuksen pohjalta rakennettiin luonnos tutkinnon perusteista ammattitaitovaatimuksineen, arvioinnin kohteineen ja kriteereineen, kerättiin opetusmateriaalia ja kehitettiin alan turvallisuuspassikoulutus. Hankkeessa laadittiin esitys Opetushallitukselle uudesta ammattitutkinnosta Suomen tutkintojärjestelmään. Lapin ammattiopisto on tarjonnut osia koulutuksesta lisä- ja täydennyskoulutuksena vuodesta 2012 lähtien. Lisäksi hankkeessa kehitettiin lappilaisia luonnontuotteita palvelutuotteiksi alan yrityksille, tutkittiin luontaishoidoissa käytettävien tuotteiden vaikuttavuutta ja edistettiin alan verkostoitumista sekä työllistymistä. Rahoittaja ESR. Hallinnoija Lapin ammattiopisto, LAO.

Luonnontuotealan tiedotushanke (LUOTI).

Toimintakausi 2009–2013. Hankkeessa annettiin ajantasaista tietoa luonnontuotealan innovaatioista, tuotekehityksestä ja uusista menetelmistä edellisten kehittämisestä maaseudun elinkeinojen mahdollisuuksiksi. Hankkeen tarkoitus oli aktivoi-

da etenkin maaseutujen nuoria välittämällä tietoa Lapin elinkeinoista ja maaseutuyrityksistä sekä selvittää nuorten kuvaa Lapin tarjoamista työ- ja yrittämismahdollisuuksista. Rahoittaja EMOTR. Toimija Lapin 4H-piiri.

Makujen Lappi -ruokatapahtuma.

Toimintakausi 2010. Tapahtuma oli tarkoitettu lappilaisille elintarvike-, ruoka- ja matkailualan toimijoille. Tapahtuman tarkoitus oli edistää paikallisen elintarvike- ja luonnontuotealan tunnettavuutta, näkyvyyttä ja kiinnostavuutta Lapin ravintola-alan ja matkailun toimijoiden kesken ja lisätä lappilaisten tuotteiden käyttöä. Rahoittaja Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto, Lapin ELY-keskus. Toimija Rovaniemen Kehitys Oy.

Eläinten erikoisrehujen ja lisäravinteiden tuotannon selvityshanke (ELITE).

Toimintakausi 2009–2010. ELITE-hankkeen tavoitteena oli kerätä tietoa eri toimijoiden tavoista toimia erikoisrehujen toiminnan alalla sekä kartoittaa eri tahojen tarpeita ja toivomuksia alan kehittämiseksi. Hankkeessa selvitettiin lappilaisten, eläimille suunnattujen tuotteiden tuotannon ongelmia ja vahvuuksia sekä kartoitettiin markkinoilla olevien tuotteita ja niiden kulutusta ja kilpailutilannetta kotimaisten toimijoiden aseman selvittämiseksi. Selvitystyö suoritettiin kyselyin, haastattelemalla ja tiedonkeruulla. ELITE-hankkeen jatkoksi toteutettiin Erikoisrehuja ja hyvinvointituotteita eläimille (EHYT) -hanke. Rahoittaja Lapin TE/ELY-keskus. Hallinnoija Kemi-Torniojokilaakson koulutuskuntayhtymä Lappia. Toteutettiin osana Lappi Luo -työohjelmaa.

Erikoisrehuja ja hyvinvointituotteita eläimille (EHYT, kehittämishanke).

Toimintakausi 2010–2013. EHYT-kehittämishanketta edelsi Eläinten erikoisrehujen ja lisäravinteiden tuotantoedellytysten selvittämishanke (ELITE). EHYT-hankkeen tavoitteena oli eläinten erikoisrehujen ja lisäravinteiden sekä eläimille suunnattujen hyvinvointituotteiden laajamittaisen tuotanto- ja markkinointiverkoston luominen. Tavoitteisiin pääsemiseksi hankkeessa toteutettiin erilaisia tutkimuksiin, testauksiin ja reseptiikkaan liittyviä toimia. Hankkeen toimintaan kuului myös säädösten ja viranomaismääräysten selvittämistä yritysten tarpeisiin. Rahoittaja Lapin ELY-keskus Euroopan maaseudun kehittämisrahaston kautta. Hallinnoija Kemi-Torniojokilaakson koulutuskuntayhtymä Lappia. EHYT-hanke toteutettiin osana Lappi Luo -työohjelmaa.

Lähiruokaa julkisiin keittiöihin Lapissa.

Toimintakausi 2010–2012. Hankkeen tavoitteena oli lappilaisen lähiruuan käytön lisääminen julkisissa keittiöissä. Hankkeessa pyrittiin yhteistyön luomiseen tuottajien ja elintarvikeyrityksien sekä ostajien ja suurkeittiöiden omistajien välille. Luonnontuoteala liittyi hankkeeseen mm. marjojen, sienien ja yrttien jatkojalostajien välityksellä. Rahoittaja Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto. Toteuttaja Rovaniemen Kehitys Oy.

Maaseudun arktiset luontoelämykset (MaALuo).

Toimintakausi 2010–2014. Hankkeessa kehitetään toimijaverkostoja, niiden toimintatapoja ja (kansainvälistä) yhteistyötä. Verkostoja luomalla yritykset voivat hyödyntää ja kehittää luontoon pohjautuvia palvelujaan entistä tehokkaammin. Tavoitteena on alueellisen toimintaverkoston luominen, osaamisen kehittäminen ja alueen näkyvyyden parantaminen. Hallinnoija Rovaniemen kaupunki, toteuttaja Rovaniemen Kehitys Oy. Rahoittaja Euroopan maaseudun kehittämisen maaseuturahasto, Leader toimintaryhmä Peräpohjolan Kehitys ry.

Pohjoisten luonnonraaka-aineiden tuotannon kehityshanke (POLUT).

Toimintakausi 2011–2013. Elinkeinollinen kehittämishanke, joka tarjoaa tukea pohjoisten luonnonraaka-aineiden tuottajille, viljelijöille ja kerääjille. Hanke tarjoaa tutkimustietoa ja työvälineitä sekä yhteistyökumppaneita jo olemassa olevan toiminnan kehittämiseen ja uuden toiminnan luomiseen. Lisäksi hanke kehittää Lapin ammattiopiston luonnontuotteiden ja luonnontuotealan opetusta. Rahoittaja Lapin ELY-keskus (Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelma). Hallinnoija Lapin ammattiopisto, LAO.

Nuorten metsä.

Toimintakausi 2011–2014. Hankkeessa lisätään nuorten tietoisuutta metsien tuottamista ekosysteempipalveluista ja metsien kestävästä käytöstä. Hankkeessa kannustetaan nuoria tutustumaan metsien tarjoamiin uusiin toimeentulomahdollisuuksiin perinteisiä metsäelinkeinoja unohtamatta. Rahoittaja Lapin ELY-keskus. Toimija Lapin 4H-piiri.

Lappilainen Green Care -esiselvityshanke.

Toimintakausi 2011–2012. Esiselvityshanke kehittämishankkeelle Green Care osana lappilaisia elinkeinoja. Hankkeessa kartoitettiin Green Care -menetelmien käyttöä, erityispiirteitä, osaamista ja yleistä kiinnostusta sekä markkinointia Lapin alueella. Rahoittaja Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto. Hallinnoija Rovaniemen ammattikorkeakoulu (RAMK).

Green Care osana lappilaisia elinkeinoja.

Kehityshanke. Toimintakausi 2012–2014. Hanketta edelsi Lappilainen Green Care -esiselvityshanke. Green Care osana lappilaisia elinkeinoja -hankkeella tuetaan lappilaisen luonnon ja maaseudun erityispiirteitä hyödyntävien, uusien hyvinvointi- ja matkailupalveluiden kehittämistä. Hankkeen tavoitteena on tukea luontolähtöisiä palveluja tuottavaa yritystoimintaa ja kunnallisia palveluja. Hankkeessa vahvistetaan kylien elinvoimaisuutta ja asukkaiden hyvinvointia sekä sosiaalista turvallisuutta. Hankkeessa luodaan uutta tuotekehittelyä hyvinvointimatkailun tarpeisiin ja tuetaan uusien työpaikkojen syntymistä maaseudulle. Rahoittaja Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto. Hallinnoija Rovaniemen ammattikorkeakoulu (RAMK).

Ranuan pienelintarvikekeskittymän selvityshanke.

Toimintakausi 2012–2013. Hankkeessa kartoitettiin Ranuan uusia liiketoimintamalleja tarvitsevat elintarvike- ja luonnontuotealan yrittäjät sekä selvitettiin yritysten tuotteet, tilat ja tuotteiden valmistamisen vaatimat laitteet. Pyrkimyksenä oli tuottaa elintarvike- ja luonnontuotealan yrityksille lisäarvoa esim. yhteisen elintarvikekeskittymän kautta, joka toteutuessaan toimisi alueen tuotteiden ja yritysten mainoksena sekä toisi lähiruuan paikallisten ja matkailijoiden saataville. Hankkeessa luodaan toisiaan tukeva yritysten liiketoiminta- ja verkostoitumismalli. Toimija Rovaniemen Kehitys Oy.

LIITE 3. LAPIN TOIMINTARYHMÄT 2013

<p>MYÖTÄLE RY Toimialue: Kuusamo, Posio, Taivalkoski</p> <p>http://www.myotale.fi/ Nuottatie 6 A 1, 93600 KUUSAMO puh. /tel. +358 400 126 778 e-mail: pirjo.jaakkonen @ myotale.fi marja.tuomivaara @ myotale.fi</p>	<p>PERÄPOHJOLAN KEHITYS RY Toimialue: Simo, Kemi, Keminmaa, Tervola, Ranua ja Rovaniemi</p> <p>http://www.perapohjola.fi Infopolis, Pappilantie 9, 97700 RANUA puh. /tel.+358 40 544 1164 e-mail: seija.argillander@perapohjola.fi</p>
<p>OUTOKAIRA TUOTTAMHAN RY Toimialue: Tornio, Ylitornio, Pello</p> <p>http://www.outokaira.fi Kenttätie 1, 95700 PELLO Puh. /tel. +358 16 515 541, +358 400 161 034, e-mail: anne.anttila@outokaira.inet.fi</p>	<p>KYLÄKULTTUURIA TUNTUREITTEN MAASSA RY Toimialue: Kolari, Kittilä, Muonio, Enontekiö</p> <p>http://www.kkktm.fi Virastotalo, Isopalontie 2, 95900 KOLARI puh. /tel. +358 40 579 0639, e-mail: reija.viinanen@kkktm.fi</p>
<p>POHJOISIMMAN LAPIN LEADER RY Toimialue: Kemijärvi, Salla, Pelkosenniemi, Savukoski, Sodankylä, Inari, Utsjoki</p> <p>http://www.pll.fi Kasarmintie 10, (Kukkarinne 3. krs) 99600 SODANKYLÄ Puh. /tel. +358 40 760 4108, +358 40 708 0452 e-mail: hanna-leena.talvensaari@pll.fi</p>	

LIITE 4. LUONNONTUOTEALAN YRITYKSIÄ LAPISSA 2013

YRITYKSEN NIMI	YRITYKSEN TUOTTEET JA PALVELUT LT-ALALLA	KUNTA	WWW-OSOITE/SÄHKÖPOSTI
Alaluusua Pirjo	Marjojen keräys, jalostus ja myynti	Kemijärvi	-
Alkgron Oy	Sienivalmisteet, mm. marinoidut ja kuivatut sienet, sienikuppi, sienimuhennos, salaattit	Kittilä	anne.gronkeskiniva@alkgron.inet.fi
A.M. Ainut Ky	Korut, poronsarvi	Kittilä	www.ainut.fi
Angelikan Yrnttila	Öljyt ja siirapit väinönputkesta, mesiangervosta, katajasta ja luonnonmarjoista	Pello	www.angelikanyrnttila.fi
Annelin Yrtit ja Karkit, Tmi	Makeiset luonnonmarjoista, piparmintusta, mesiangervosta, maarianheinästä ja väinönputkesta	Rovaniemi	www.annelin.net
Antinmerja	Käsityöt eri materiaaleista, kataja	Sodankylä	www.antinmerja.fi
Aromtech Oy	Rohdosvalmisteita marjojen siemenöljyistä	Tornio	www.aromtech.com
Choco Deli Oy	Marjaiset suklaatuotteet	Rovaniemi	https://www.facebook.com/chocodeli.lapland
Detria Oy	Kauneus- ja terveystuotteet, luonnontuotteiden jatkojalostus	Rovaniemi	tenho.pitkanen@detria.fi
Eetun Tupa Tmi	Viljakasvien, palkokasvien ja öljysiemenkasvien viljely	Rovaniemi	-
Elle Valkeapää	Juurikorut		www.ellevalkeapaa.fi
Enontekiön Tunturivilja Ky	Yrtit, marjat, sienet, marmeladimakeiset, marja- ja yrttijuomat Koulutukset, työpalvelut	Enontekiö	www.tunturivilja.fi
Fresh Food Fin Oy	Hedelmien, marjojen ja kasvien jalostus ja säilöntä	Pello	kaarlo.eero@pp.inet.fi
Hakala-Talvio Liisa Annikki Tmi	Marja-, sieni- ja yrttivalmisteet: hillot, hyytelöt, marjamakeisetm kuusenkerkkäsiirappi, teeainekset, voiteet	Inari	-
Harrinivan lomakeskus Oy	Luontomatkailu	Muonio	info@harriniva.fi
Hetta-Silver	Korut, poronsarvi	Enontekiö	www.hettasilver.com
Hoitola Huikea Olo	Hyvinvointipalvelut, mm. yrttien käyttö	Rovaniemi	http://www.facebook.com/pages/Hoitola-Huikea-Olo/184010798300250
Hoitola luonnonaarteet	Elämys- ja hoitosaanat, mm. turvesauna	Inari	luonnonaarteet@gmail.com
Hoitopiste kamomilla	Luontaishoidot, erikoishieronnat, yrttiterapia Yrttien ja yrttiöljyjen kuivaus ja myynti, luonnonelintarvikkeiden ja luontaistuotteiden myynti	Muonio	airi.koljonen@pp.inet.fi
Hunajainen marjamaailma	Hunajan ja marjojen tuotanto ja jalostus	Rovaniemi	hunajainen.marjamaailma@hotmail.fi
Huutola Vesa	Hunajan ja marjojen tuotanto ja jalostus	Rovaniemi	-
Ivalojoen Kyläsuuskunta	Kuivatut yrtti-, sieni- ja marjatuotteet Matkailupalvelut	Inari	www.suomen118.fi/yritykset/ivalojoen+kylaosuuskunta/559990/

Jokiniemi Aila	Yrttien keruu ja viljely	Sodankylä	aila.jokiniemi@gmail.com
Juha Johannes Tepsa Tmi	Luonnontuotteiden kasvatusta, jalostus, myynti	Sodankylä	-
Kaivolon yrtti ja hoito	Yrttihoidot Yrttien keruu	Meltosjärvi	-
Kauneushoitola HannaHelena	Kasvohoitoja, raaka-aineina mm. turve ja poronmaito	Kolari	www.hannahelena.net
Kauppapaikka P. Koivuniemi Oy	Päivittäistavarakauppa, poronlihan, lohien ja marjojen välitys	Kemijärvi	www.polarwild.fi
Kirsi Ylipiessa	Lemmikkieläinten ruokien kauppa Yrttien jalostus	Tornio	-
Korpihilla Ritva Kokko Ky	Marja- ja kuusenkerkkävalmisteet: makeiset, hyytelöt, siirapit, suklaakonvehdit	Posio	www.korpihilla.fi
Korvatunturin Maan Osuuskunta	Kastikkeet luomumarjoista, luomumarjapakasteet, mm. hilla, kaarnikka, karpalo	Savukoski	http://matkailu.savukoski.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=23&Itemid=40
Korvatunturin Marja Oy	Marjojen, pähkinöiden ja muiden puissa ja pensaisissa kasvavien hedelmien viljely	Savukoski	jari.huttunen@korvatunturin-marja.inet.fi
Kukkatila Onnenlehto	Kukkien kasvatusta, syötävät kukat	Rovaniemi	http://kooharkonen.wix.com/onnenlehto
Kylmänen Food Oy- Arktiset aromit	Säilykkeet, lihavalmisteet, hillot, hyytelöt	Rantsila	antti.kylmanen@kylmanen.fi
Koru- ja Taidekäsityö A. Kangasniemi Ky	Käyttö- ja koriste-esineet mm. tuohesta	Rovaniemi	www.hornwork.fi
Laitalan Luomutila	Luomuyrtit, teeainekset, mausteseokset	Simo	www.laitalanluomutila.fi
Lapin Kuivaherkku Oy	Kuivattuja ateria-aineita, mm. kasvikset, sienet, yrtit ja marjapuurot	Keminmaa	www.lapinkuivaherkku.fi
Lapin Liha Oy/ Polarica Oy	Lihavalmisteet Suomen suurin mustikan ja hillan teollinen ostaja, marjat suurin vientituote	Rovaniemi	www.lapinliha.fi
Lapin Luonnonyrtit ky	Yrttien keruu, viljely ja jalostus, ruusunjuuren jalostus	Rovaniemi	www.lapinluonnonyrtit.fi
Lapin Luontolomat Oy	Matkailualan ohjelmapalvelut, kesällä mm. marja-safareita	Inari	www.saariselka.fi/luontoloma
Lapin Maria Oy	Luomujuomat Lapin marjoista	Muonio	www.lapinmaria.fi
Lapin Marjamatka Oy	Kasviperäisten tuotteiden jalostusta ja säilöntää	Tervola	matti.vaajoensuu@neuvos.com
Lapinniitty	Yrttiteet, yrttihunaja, marjakaramellit, hyytelöt, kuivatut mauste- ja rohdosyrtit	Tervola	anne.tuomivaara@pp.inet.fi
Lapin Sara Oy	Mehuja, kastikkeita, hilloja ja hyytelöitä Lapin marjoista ja villiyrteistä, mm. mesiangervo, maitohorsma, ruusujuuri	Kolari	www.pihvikeisari.com
Lapin Yrtti Oy/ Arctic Herbs Ltd	Maustetut teet	Ylitornio	www.tuomis.com
Lapintarha Oy	Puutarhatuotanto ja luonnonkasvien viljely	Rovaniemi	-
Lapitar	Tervasiirappi, kuivattu mesiangervo ja ruusujuuri	Pello	anne.saukkoriipi@suomi24.fi
Lapland Naturals/ LapCream	Pääasiassa hoitotuotteet, yrttiteet	Rovaniemi	www.lapcream.com
Lapponia Exotic, Tmi	Marjahyytelöt	Keminmaa	lapponia.exotic@pp.inet.fi

58 LAPIN LUONNONTUOTEALA – NYKYTILA JA MAHDOLLISUUDET
 OUTI H. MANNINEN

Lauri-Tuotteet Oy	Lahjatavarat, poro	Rovaniemi	www.laurituotteet.fi
Lehtola Paula	Yrttien keruu ja myynti	Rovaniemi	paula.adina@hotmail.com
Luontaishoitola Natural Beauty	Hyvinvointipalvelut ja tuotteet	Rovaniemi	www.natural-beauty.fi
Matkamuistopaja Peeva-tuote Tmi	Matkamuistot luonnonmateriaaleista	Rovaniemi	www.peeva.fi
Meri-Lapin Taimi Oy	Puutarhatuotanto ja luonnonkasvien viljely	Simo	www.merilapintaimi.fi
Nellimin Osuuskunta Nellim-tuote	Kuivattuja punikkitatteja	Inari	-
Osuuskunta Keminkylä	Luonnontuotteiden keruu (mm. Detrialle) ja jatkojalostus	Savukoski	http://matkailu.savukoski.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=74&Itemid=41
Osuuskunta Mieköjärven Kala	Kalojen, marjojen ja sienien välitys Matkailupalvelut	Ylitornio	-
Osuuskunta Tunturi Taito	Marjamehut, marmelaadit, yrttituotteet Työ- ja ohjelmopalvelut	Enontekiö	edamina@gmail.com
Oukku	Vaatteet ja korut luonnonkuiduista	Rovaniemi	www.oukku.fi
Paaso-Puukot	Puukot	Tornio	www.paasopuukot.com
Paltto Maarit	Marjamakeiset, yrtit Keruu		mpmarietta406@gmail.fi
Pohjanranta Oy	Tilaviinit Majoitus- ja matkailupalvelut	Keminmaa	http://www.pohjanranta.com/tilaviini.html
Pohjolan Taika Osuuskunta	Matkailu- ja ohjelmopalvelut Elintarvikkeiden ja luonnontuotteiden jalostus Ravintola, kioski	Inari	-
Puutarha Kankaanranta Ky	Punainen ja keltainen tomaatti, punainen ja keltainen kirsikka-tomaatti, ruukkuyrtit (esim. basilika) tilauksen mukaan	Tornio	kalevi.kankaanranta@luukku.com
Ranua-Revontuli Oy Viini & Marjat	Viinit ja liköörit luonnonmarjoista ja raparperista, luonnonmarjaglögi	Ranua	www.ranuaeventuli.fi
Riuku-Jotos Inarista Oy	Siirappeja, hyytelöjä ja mehuja luonnonmarjoista, väinönputkesta ja kuusenkerkästä	Inari	kirsi.parkkali@riuku-jotosinarista.fi
Romppanen Juhani	Sienet, kuivatut herkkutatit (kauppasienineuvoja)	Kemi	-
Sara Jaana/Ravintola Ylläksen Pihvikeisari, Kotaravintola Sarakka	Kastikkeet, hyytelöt, hillot, mehut ja teet luonnonmarjoista	Kolari	www.pihvikeisari.com
Sevetin Kiela Oy	Lakkaa tuoreena ja pakastettuna	Inari	sevetinkiela@sevetinkiela.fi
Siskon Ilo Ky	Puutarha, mm. kuivattuja yrttejä	Inari	http://www.siskonilo.fi/index.php?pinc=2
Siulan Riista ja Kala Oy	Poronlihan, kalan ja kalatuotteiden sekä marjajalosteiden myynti	Inari	siulanriistajakala@saariselkä.fi
Taideateljee liekki	Korkki-, olki- ja punontatuotteiden valmistus	Kolari	anne@taideateljee liekki.net
Taikataival	Erilaisia hyvinvointipalveluja, mm. kuumakivihieronta	Kittilä	www.taikataival.com
Tiitinen Eija Tmi	Sienten keräys ja myynti	Kemi	eppu.tiitinen@gmail.com
Ulla Kuru Tmi	marjasiirapit	Muonio	www.lapinluomu.net

Tunturi-Lapin Marja ja Vesi Oy (Levin Viinikellari)	Viinit ja liköörit luonnonmarjoista ja raparperista	Kittilä	www.levinviinikellari.fi
Tulia-Design	Käsityöt eri materiaaleista	Ivalo	www.tulia-design.com
Tupasriekko Ky	Kastikkeet, hyytelöt, siirapit ja mehut luonnonmarjoista, väinönputkesta ja kuusenkerkästä Luontaihoitoja	Kolari	www.tupasriekko.fi
Ulla Kuru Tmi	Marjasiiirapit	Muonio	-
Vaadin design	Korut, poronkarva		www.vaadindesign.com
Viher-Lappi Ky	Puutarhatuotanto ja luonnonkasvien viljely	Rovaniemi	www.viherlappi.fi
Viitothan oy/ Päivin Puutarha	Puutarha, mm. koristekasvien, vihannesten ja yrttien taimet	Kittilä	www.paivinpuutarha.fi
Wood jewel design Kauko Raatiniemi	Korut	Kolari	www.woodjewel.com
Ylläksen Viini ja Willa, Tmi	Marja- ja raparveriviinit	Kolari	viini@kurtakko.fi
Youngfour Oy Rovaniemi	Luonnontuotteiden kasvatus, jalostus ja myynti	Rovaniemi	anna-kaisa.wuotila@4H.fi
Ärmätti Ok	Nokkosen viljely ja jalostus	Puolanka	www.armatti.fi

LIITE 5. LUONNONTUOTEALAN KOULUTUSTARJONTA LAPIN OPPILAITOKSISSA

Oppilaitos	Koulutus
Ammattiopisto Lappia Urheilukatu 6, 95400 Tornio http://www.lappia.fi/	<ul style="list-style-type: none"> • Luonnonvara- ja ympäristöalan perustutkinnot <ol style="list-style-type: none"> 1. Kalatalous 2. Maatalousala 3. Metsäala • Luonnonvara- ja ympäristöalan ammattitutkinnot <ol style="list-style-type: none"> 1. Erä- ja luonto-opaan ammattitutkinto • Palvelualan perustutkinnot <ol style="list-style-type: none"> 1. Elintarvikeala 2. Hotelli-, ravintola- ja catering-ala 3. Matkailuala
Itä-Lapin ammattiopisto (ILO) Lepistöntie 1, 98120 Kemijärvi http://www.kemijarvi.fi/ilo/	<ul style="list-style-type: none"> • Luonnonvara- ja ympäristöalan perustutkinnot <ol style="list-style-type: none"> 1. Metsätalous 2. Luonto- ja ympäristöala, luonnonvaratuottaja • Palvelualan perustutkinto <ol style="list-style-type: none"> 1. Hotelli-, ravintola- ja catering-ala • Matkailualan perustutkinto <ol style="list-style-type: none"> 1. Matkailupalvelujen tuottaja
Lapin ammattikorkeakoulu (Lapin AMK) Jokiväylä 11 C, 96300 Rovaniemi http://www.lapinamk.fi/	Luonnonvara- ja ympäristöala <ul style="list-style-type: none"> • Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma (agrologi) • Metsätalouden koulutusohjelma (metsätalousinsinööri) • Alueiden käytön suunnittelu (agrologi, ylempi AMK ja metsätalousinsinööri, ylempi AMK)
Lapin ammattiopisto (LAO) Metsäruusuntie 18, 96400 Rovaniemi http://www.lao.fi/	<ul style="list-style-type: none"> • Maatalousalan perustutkinto • Puutarhatalouden perustutkinto • Metsätalouden perustutkinto <ol style="list-style-type: none"> 1. Metsuri, metsäpalvelujen tuottaja • Luonto- ja ympäristöalan perustutkinto <ol style="list-style-type: none"> 1. Luonnonvaratuottaja 2. Luonto- ja ympäristöneuvoja 3. Luonto-ohjaaja 4. Ympäristöhoitaja 5. Poronhoitaja • Luonto- ja ympäristöalan ammattitutkinnot <ol style="list-style-type: none"> 1. Erä- ja luonto-opas 2. Luonnonantuotealan ammattitutkinto • Luonto- ja ympäristöalan erikoisammattitutkinnot <ol style="list-style-type: none"> 1. Luontokartoittaja
Saamelaisalueen koulutuskeskus (SAKK) Menesjärventie 4, PL 50, 99871 Inari http://www.sogsakk.fi/	<ul style="list-style-type: none"> • Luonto- ja ympäristöalan perustutkinnot <ol style="list-style-type: none"> 1. Luonto-ohjaaja 2. Poronhoitaja • Luonto- ja ympäristöalan ammattitutkinnot <ol style="list-style-type: none"> 1. Erä- ja luonto-opas 2. Porotalous • Palvelualojen perustutkinnot <ol style="list-style-type: none"> 1. Hotelli-, ravintola- ja catering-ala 2. Matkailuala
Lapin matkailuopisto Toripuistikko 5-7, 96200 Rovaniemi http://www.lapinmatkailuopisto.fi/	<ul style="list-style-type: none"> • Palvelualojen perusopinnot <ol style="list-style-type: none"> 1. Hotelli-, ravintola- ja catering-ala 2. Matkailuala • Palvelualojen ammattitutkinnot, joista luonnonantuotealaa sivuvia mm: <ol style="list-style-type: none"> 1. Suurtalous- ja ravintolakokin ammattitutkinto 2. Matkailun ohjelmopalvelujen ammattitutkinto 3. Matkaoppaan ammattitutkinto • Palvelualojen erikoisammattitutkinnot <ol style="list-style-type: none"> 1. Hotelli-, ravintola- ja suurtalousesimiehen erikoisammattitutkinto

LIITE 6. LUONNONTUOTEALAN ORGANISAATIOITA LAPISSA

ARKTINEN KESKUS, LAPIN YLIOPISTO

käyntiosoite:

Arktikum-talo, Pohjoisranta 4, Rovaniemi
postiosoite: PL 122, 96101 Rovaniemi
<http://www.arcticcentre.org/Suomeksi>

Lapin yliopiston Arktinen keskus on monitieteellisen arktisen tutkimuksen ja tiedonvälityksen kansainvälinen keskus. Arktinen keskus suorittaa tutkimusta koko arktisella alueella ja Etelämantereella luonnontieteiden ja yhteiskuntatieteiden näkökulmasta. Tutkimuksen painopisteet ovat globaalimuutos, kestävä kehitys sekä ympäristö- ja vähemmistöoikeus. Arktinen keskus tuottaa myös hallintoviranomaisille ja yrityksille tutkimus- ja konsultointipalveluja, kuten luontoselvityksiä ja ympäristöarviointeja, sekä antaa asiantuntijaneuvontaa mm. hankehakemusten valmisteluun. Arktinen keskus on aloittanut toimintansa 1989.

LAPIN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS (ELY-KESKUS)

käyntiosoitteet:

Rovaniemi:

Ruokasenkatu 2
Hallituskatu 3 B (valtion virastotalo)
postiosoite: PL 8060, 96101 Rovaniemi

Kemi:

Asemakatu 19, 94100 Kemi
Vaihe, puh. 0295 037 000

http://www.ely-keskus.fi/web/ely/ely-lappi;jsessionid=F4A6B105BAF33DD1CBA1591B8902DA83?p_p_id=122_INSTANCE_aluevalinta&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_r_p_564233524_resetCur=true&p_r_p_564233524_categoryId=14253#.UnjQGik8K1t

Lapin ELY-keskus on valtionhallinnon alueellinen kehittämis- ja palvelukeskus, joka vastaa elinkeinon, työmarkkinoiden ja maaseudun muuttuviin olosuhteisiin vastaavista kysymyksistä. ELY-keskus on merkittävä EU-rahoituksen myöntäjä. Alueelliset ELY-keskukset edistävät alueidensa luonnonvarojen kestävää käyttöä sekä luonnon- ja ympäristön suojelua. ELY-keskukset turvaavat

toimivan ja turvallisen liikennejärjestelmän ja tieverkoston, sekä vastaa tienpidosta ja julkisen liikenteen järjestämisestä toimialueellaan. Lapin ELY-keskuksen luonnontuotealaan kytköksissä olevia tehtäviä ovat mm. yritysten neuvonta-, rahoitus- ja kehittämisspalvelut, maaseutuyrittäjyyden ja maaseudun elinvoimaisuus, kalatalous, porotalous, luontaiselinkeinot, ympäristönsuojelu, luonnon monimuotoisuuden suojelu ja kestävä käyttö sekä ympäristötiedon tuottaminen ja -tietoisuuden edistäminen. Lisäksi ELY-keskusten tehtäviin kuuluu valtakunnallisia tehtäviä, joista Lapin ELY-keskuksen vastuulla on mm. arktisten alueiden ympäristöyhteistyön yhteensovittamistehtävät.

LAPIN KALATALOUSKESKUS

Vapaudenkatu 6, 98100 Kemijärvi
puh: 0400 398 857
Toiminnanjohtaja: Eero Liekonen
Kalatalousneuvoja: Anna-Leena Inkerö,
puh: 043 850 0061
<http://www.lapinkalatalouskeskus.net/>

Lapin kalatalouskeskus on Kalatalouden Keskusliiton kanssa sitoutunut kalatalouden kehittämis- ja edistämisyjärjestö, jonka tavoitteena on saada puhdas, kotimainen kala kaikkien saataville. Lapin kalatalouskeskus antaa kalatalousalan tietoa ja asiantuntijapalveluja yhteistyössä alalla toimivien viranomaisten, asiantuntijoiden ja muiden kalastusalan järjestöjen kanssa. Lapin kalatalouskeskus toimii yhteistyössä ProAgria Lapin kanssa. Lapin kalatalouskeskus suorittaa muun työn ohella luonnotmatkailuun ja ympäristöarvoihin pohjautuvaa hanketoimintaa.

LAPIN MAA- JA KOTITALOUSNAISET

Toiminnanjohtaja: Ulla-Maija Uusitalo, puh: 040 5205882
<http://www.proagrialappi.fi/proagria-lappi/lapin-maa-ja-kotitalousnaiset/>

Maa- ja kotitalousnaiset on kaikille avoin, poliittisesti ja kaupallisesti sitoutumaton valtakunnal-

linen neuvontajärjestö, joka tarjoaa kotitalous-, yritys- ja maisemanhoidon neuvontaa. Järjestön kohderyhmänä on erityisesti maaseudun ja maa-seututaajamien naiset. Maa- ja kotitalousnaisten valtakunnallisena keskusjärjestönä on Maa- ja kotitalousnaisten Keskus, ja varsinainen neuvontatyö tehdään ProAgria maaseutukeskusten yhteydessä toimivissa maakunnallisissa järjestön piirikeskussissa.

LAPIN MARTAT RY

Rovakatu 13, 96100 Rovaniemi, varapuheenjohtaja
puh: 040 834 7139
lapin.toimisto(at)martat.fi

Lapin Martat ry on Lapin maakunnan alueella toimiva kansalaisjärjestö, jonka tavoitteena on edistää kotien ja perheiden hyvinvointia. Lapin Martat ry koostuu 50 yhdistyksestä. Yhdistykset järjestävät mm. ruoka- ja muita kodin talouteen ja toimivuuteen liittyviä kursseja ja luentoja.

LAPIN 4H-YHDISTYKSET

<http://www.4h.fi/>

Lapin maakunnan alueella toimii 16 4H-yhdistystä. 4H on uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumaton kansalaisjärjestö, jonka tehtävänä on tukea lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä. 4H:n lähtökohtana on kehittää mm. lasten ja nuorten omatoimisuutta, yritteliäisyyttä, arjen taitoja, yhteistyötä, kansainvälisyyttä sekä luonnon ja ympäristön kunnioitusta. 4H-järjestössä toteutui palvelu- ja organisaatiotieteen uudistus vuoden 2014 alussa, jolloin piirit ja liitto yhdistettiin ja 4H-yhdistykset tulivat suoraan liiton jäseniksi. Rovaniemelle muodostui liiton alueyksikkö.

LYNET – LUONNONVARA- JA YMPÄRISTÖ-TUTKIMUKSEN YHTEENLIITTYMÄ

Lapin maakunnasta löytyvät toimipisteet:

MAA- JA ELINTARVIKETALOUDEN TUTKIMUSKESKUS (MTT)

asiakaspäällikkö Marja Uusitalo
Rovaniemen toimipaikka:
Eteläranta 55, 96300 Rovaniemi
Koekenttäpaikka:
Apukka, Sodankyläntie 1571, 96900 Saarenkylä
Vaihe puh. 029 5300 700
<https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt>

Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus (MTT) kehittää tutkimuksellaan Suomen ruokajärjestelmän vastuullisuutta ja kilpailukykyä sekä luonnonvarojen kestävä hyödyntämistä. MTT:n tuotteet perustuvat uusiutuviin luonnonvaroihin ja niihin liittyviin innovaatioihin ja ongelmanratkaisuihin. MTT tuottaa tutkimus- ja konsultointipalveluja sekä testaus- ja kehittämispalveluja yritys- ja julkisenpuolen maatalous- ja elintarvikealan asiakkaille.

METSÄNTUTKIMUSLAITOS (METLA), POHJOIS-SUOMEN ALUEYKSIKKÖ

johtaja Martti Varmola
Rovaniemen toimipaikka:
PL 13 (Eteläranta 55), 96301 Rovaniemi
Kolarin toimipaikka:
Muoniontie 21, 95900 Kolari
Sallan toimipaikka:
Salmivaarantie 6 B, 98900 Salla
Pallasjärven toimipaikka:
Pallasjärvi, 99300 Muonio
Vaihe puh. 029 532 2111
<http://www.metla.fi/>

Metsäntutkimuslaitos (Metla) on tutkimus- ja asiantuntijaorganisaatio, joka kehittää ratkaisuja metsien hoitoa, käyttöä, tuotteita, palveluja ja aineettomia arvoja koskeviin haasteisiin ja kysymyksiin. Metsäntutkimuslaitos suorittaa viranomaistehtäviä ja toteuttaa tutkimushankkeita.

MTT, Metla ja RKTL (Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos) yhdistyvät **Luonnonvarakeskukseksi**. Luonnonvarakeskus aloittaa toimintansa 1.1.2015.

LYNET on maa- ja metsätalousministeriön ja ympäristöministeriön hallinnonalaisten tutkimuslaitosten yhteenliittymä, jonka tutkimusalueena ovat ympäristö ja luonnonvarat. LYNET-yhteenliittymä perustettiin 1.11.2009. LYNET-yhteenliittymään kuuluvat laitokset ovat: Elintarvikevirasto (Evira), Geodeettinen laitos (GL), Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus (MTT), Metsäntutkimuslaitos (Metla), Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos (RKTL) sekä Suomen ympäristökeskus (SYKE). LYNETin keskeinen tehtävä on päätöksenteon tukeminen, ja sen tavoitteena on tiedon parempi saatavuus ja hallinta. LYNETiin kuuluvilla laitoksilla on yhteisiä tutkimusohjelmia ja asiantuntijapalveluja.

MTK-LAPPI RY

Ukkoherrantie 15 A 2, 96100 Rovaniemi,
puh: 0400 397 336
Toiminnanjohtaja: Kaija Kinnunen
www.mtk.fi/lappi

MTK-Lappi ry on maanviljelijöiden, metsänomistajien ja maaseutuyrittäjien alueellinen etujärjestö, joka edistää jäsentensä taloudellista ja sosiaalista hyvinvointia, sekä maaseutuvallisuuden kestävää, taloudellista käyttöä ja hoitoa. Maatalous- ja metsäpolitiikan lisäksi MTK pyrkii edistämään yrittämisen edellytyksiä maaseudulla. Ympäristö- ja maapoliittisissa asioissa MTK toimii kestävä kehityksen periaatteiden mukaisesti. Järjestö vaikuttaa asiantuntijuudellaan kansallisesti ja kansainvälisesti. Keskusliiton ydintehtäviä on poliittinen ja yhteiskunnallinen edunvalvonta: vaikuttaminen jäsenten hyväksi maatalous- ja metsäasioissa, yrittäjien asioissa, vero-, rahoitus- ja lakiasioissa, ympäristö- ja maapoliitikassa ja sosiaalipoliitikassa.

METSÄNOMISTAJIEN LIITTO POHJOIS-SUOMI RY

Ukkoherrantie 15 A 2, 96100 Rovaniemi,
puh. 020 413 3850.
http://www.mhy.fi/pohjoissuomi/liiton_toiminta/fi_FI/index/

Metsänomistajien liitto Pohjois-Suomi ry on toimialueellaan jäsentensä alueellinen elinkeino- ja edunvalvontajärjestö. Liiton tarkoituksena on edistää metsänomistajien harjoittaman metsätalouden yleistä kannattavuutta sekä metsänomistajien metsätaloudelleen asettamien muiden tavoitteiden, kuten hyvän metsänhoidon ja metsän monipuolisen käytön toteutusta, parantaa metsänomistajien sosiaalista ja yhteiskunnallista asemaa, edistää puun käyttöä, edistää maaseudun säilymistä elinvoimaisena sekä muilla vastaavilla tavoilla parantaa metsätalouden harjoittamisen yleisiä edellytyksiä. Liiton toimialueeseen kuuluvat entisen Oulun ja Lapin läänit.

METSÄHALLITUS

Enontekiön toimipaikka:
Peuratie 15, 99400 Enontekiö
Ivalon toimipaikka:
PL 36 (Ivalontie 10), 99801 Ivalo
Kemijärven toimipaikka:
Hallituskatu 10, 98100 Kemijärvi
Kittilän toimipaikka: Levintie 2, 99100 Kittilä

Kolarin toimipaikka: Muoniontie 21, 95900 Kolari
Pellon toimipaikka: Sampantie 4, 95700 Pello
Posion toimipaikka: Sysitie 9, 97900 Posio
Ranuan toimipaikka: Virastotie 8, 97700 Ranua
Rovaniemen toimipaikka:
PL 8016 (Ounasjoentie 6), 96101 Rovaniemi
Saariselän toimipaikka:
Kelotie 1/Siula, 99830 Saariselkä
Savukosken toimipaikka:
Samperintie 23, 98800 Savukoski
Sodankylän toimipaikka:
Jäämerentie 6, 99600 Sodankylä
Vaihe puh. 0205 64 100
<http://www.metsa.fi/SIVUSTOT/METSA/FI/Sivut/Etusivu.aspx>

Metsähallitus tuottaa luonnonvara-alan palveluja eri asiakasryhmille yksityisistä kansalaisista suuryrityksiin. Metsähallituksen toiminta perustuu valtion maa- ja vesialueiden asiantuntevaan käyttöön. Metsähallitus on valtion liikelaitos, joka hoitaa liiketoiminnan ohella julkisia hallintotehtäviä. Metsähallituksen toimenkuvaan kuuluu myös hanketoiminta.

PROAGRIA LAPPI

Rovaniemen toimisto:
Eteläranta 55, 96300 Rovaniemi
Keminmaan toimisto:
Rantatie 39, 94400 Keminmaa
Kemijärven toimisto:
Vapaudenkatu 6, 98100 Kemijärvi
Johtaja: Simo Alaruikka, puh: 0400 395 953
<http://www.proagrialappi.fi/index.php/>

ProAgria Lappi tarjoaa maaseudun yrittäjille tietoa kaikessa maaseudun yritystoimintaan ja yritysten kehittämiseen liittyvissä asioissa. ProAgria Lapin arvoja asiakaslähtöisyyden ja tieto-aidon korostamisen ohella on ympäristön hyvinvoinnista huolehtiminen. ProAgria Lapin toimenkuvaan neuvonnan lisäksi kuuluu laajamittainen, eri toimialoihin liittyvä hanketoiminta, joissa luonnon- tuoteala on esillä eri mittakaavoissa.

ROVANIEMEN KEHITYS OY

Ainonkatu 1, 96200 Rovaniemi
Toimitusjohtaja:
Juha Seppälä, puh. 0400 377 595
www.rovaniemenkehitys.fi

Rovaniemen Kehitys Oy on Rovaniemen kaupungin ja Ranuan kunnan omistama elinkeinojen ke-

hittämissyhtiö, joka tarjoaa mm. yritysneuvontaa ja kansainvälistymispalveluja sekä edistää Lapin elinkeinoja kehittämishanketoiminnalla. Hankkeita on toteutettu Rovaniemen kaupungin elinkeino-ohjelmaan sisällytetyillä painopistealoilla, kuten matkailussa, kaupan- ja palvelun aloilla, teollisuudessa ja luovilla aloilla.

SUOMEN METSÄKESKUS, LAPPI

käyntiosoite: Hallituskatu 22
postiosoite: PL 8053, 96101 Rovaniemi
Vaihe puh. 029 432 400
<http://www.metsakeskus.fi/lappi>
<http://www.otso.fi/Etusivu.aspx>

Metsäkeskus hoitaa metsien kestävään hoitoon ja käyttöön, metsien monimuotoisuuden säilyttämiseen ja metsiin perustuvien elinkeinojen edistämiseen liittyviä toimia. Metsäkeskuksen tehtävät jakautuvat julkisiin palveluihin ja liiketoiminnasta vastaavaan Metsäpalvelu-yksikköön. Metsäpalvelu-yksikkö tuottaa metsänomistajille mm. metsänhoitosuunnitelmia, yksityistie- ja suometsien hoitopalveluja sekä ympäristön- ja luonnonhoitoon liittyvää suunnittelua. Suomen metsäkeskuksen metsäpalvelu-yksikkö on muuttunut marraskuussa 2013 Otso-metsäpalveluiksi. Metsäkeskus ja Otso-metsäpalvelut sijaitsevat Lapin maakunnassa 13 alueella.

LIITE 7. HAASTATTELUTUTKIMUKSESSA SYKSYN 2012 AIKANA HAASTATELLUT HENKILÖT

Minna Järvinen, Mellis Oy
Anneli Kuhmonen, Tmi Anneli Kuhmonen
Sari Keskitalo, Enontekiön Tunturivilja Ky
Leena Pohjoisaho, Tupasriekko Ky
Jaana Sara, Ylläksen pihvikeisari & Lapin Sara
Kari Kilpimaa, KorvatunturinMaan Osuuskunta
Minna Peteri, Luontaishoitola Natural Beauty
Tenho Pitkänen, Detria Oy
Terttu Nurmela, Ranua-Revontuli Oy Viini & Marjat
Anne Tuomivaara, Lapinniitty
Saska Tuomasjukka, Lapinmaria Oy
Helena Ailunka, Lapin ammattiopisto, Rakennus- ja ympäristöala
Esa Säkkinen, Lapin ammattiopisto, Rakennus- ja ympäristöala
Jonna Heikkinen, Lapin ammattiopisto, Rakennus- ja ympäristöala
Sari Sova, Lapin ammattiopisto, Rakennus- ja ympäristöala
Oiva Nissinen, MTT
Hilkka Jankkila, Rovaniemen ammattikorkeakoulu
Anna Tuomivaara, Ammattiopisto Lappia, Louen toimipaikka
Anna-Kaisa Wuotila, Lapin 4H-piiri ry
Hanna-Leena Talvensaari, Pohjoisimman Lapin Leader, Sodankylä
Anu Tossavainen, Itä-Lapin ammattiopisto
Seija Niemi, Rovaniemen ammattikorkeakoulu
Anne Ristioja, ELY-keskus
Irja Mäkitalo, Pro Agria Lappi

